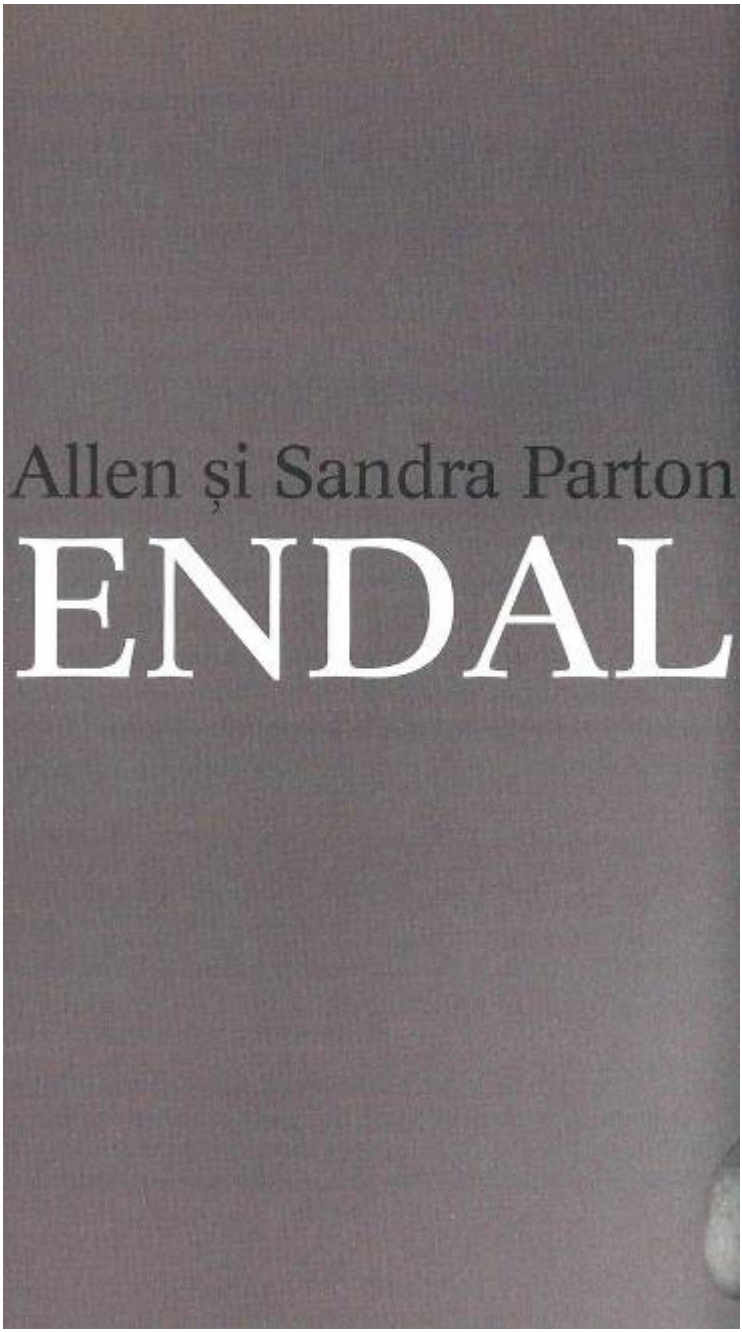
Allen și Sandra Parton
ENDAL

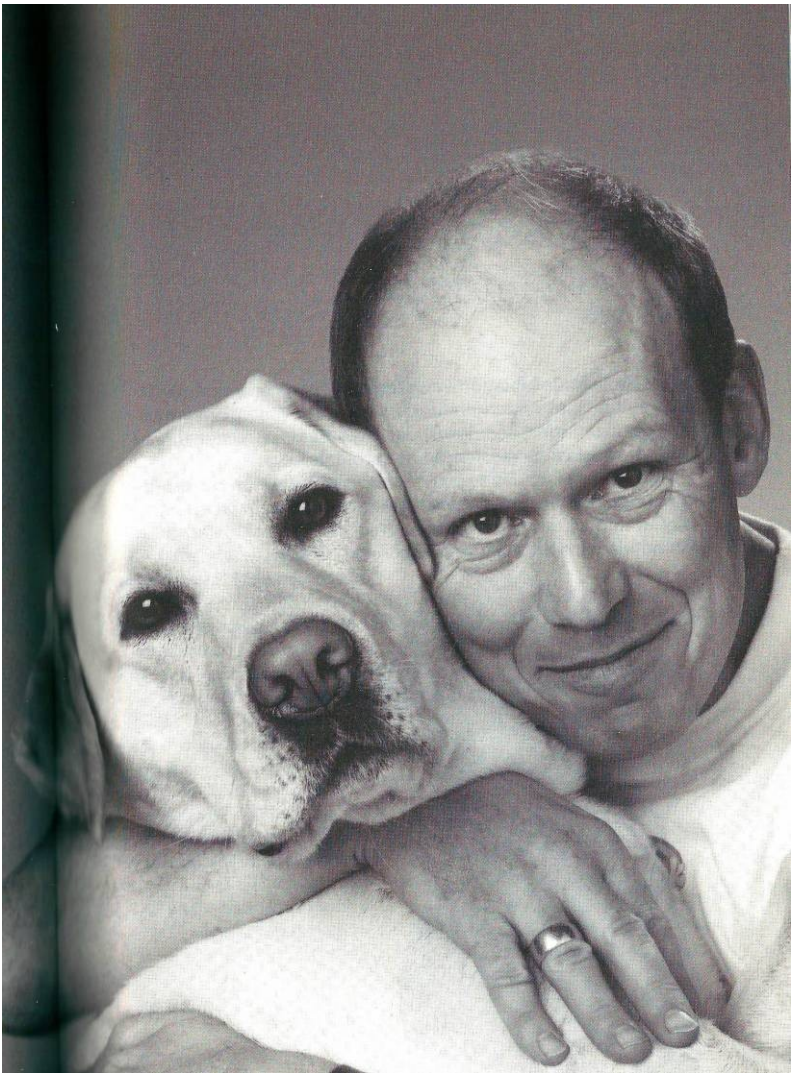

Allen şi Sandra Parton

ENDAL

„M-am uitat la labradorul cel frumos şi inteligent, care-mi dăruise atât de mult, şi am simţit că mă doare ceva în piept văzându-l cum stă întins, somnoros, dar străduindu-se să rămână cu ochii deschişi ca să vadă dacă am nevoie de ceva.

Şi atunci mi-am dat seama că senzaţia aceea dureroasă e de fapt iubire. Era imensă, copleşitoare… ca şi cum Endal ar fi deschis în mintea mea o ferestruică datorită căreia puteam să ţin din nou la oamenii din jurul meu”.

ALLEN PARTON

ALLEN

Am deschis ochii. Încăperea era neclară şi luminile puternice de pe tavan erau înconjurate de halouri ceţoase. Aveam în jurul gâtului un obiect dur şi incomod, care mă apăsa.

— Te simţi bine, Allen? Mă bucur că te-ai întors printre noi!

Vocea era voioasă. O femeie. îi vedeam silueta întunecată, lângă pat.

— Unde sunt? am încercat să întreb, numai că gâtul meu părea comprimat şi cuvintele au sunat ca o tuse răguşită.

— Eşti în Spitalul Haslar al marinei regale, în Gosport. Ai avut un accident, îţi aduci aminte? în Golf…

Care golf? Golful Mexic? Golful Botnic? Golful Persic? Femeia asta nu ştie cât de amar de multe golfuri sunt în lume? O clipă mai târziu însă mi-am amintit. Sunt subofiţer în marină. Am luptat în Războiul din Golf.

— Ai venit din Dubai cu avionul, ai călătorit toată noaptea şi ai sosit aici dimineaţă. Bănuiesc că eşti obosit după drum.

M-am chinuit să mă ridic în capul oaselor şi asistenta m-a prins de braţ, ca să mă ajute. Am dus mâna la gulerul cervical din plastic pe care-l aveam la gât.

— Ar fi mai bine să-l laşi la locul lui până când eşti consultat, a zis ea.

Am vrut să întreb când mă va vedea un medic, dar mintea mea refuza să găsească cuvântul „medic”.

— Consult…? am bâiguit.

Un spasm mi-a cutremurat umerii. Asistenta a răspuns în locul meu:

— Vine imediat un medic să te vadă. Vrei să te speli mai întâi?

Am dat din cap că da şi m-am răsucit, ca să-mi las picioarele pe podea. Felul cum mă mişcam era complet straniu şi necoordonat. Îmi simţeam corpul ca şi cum ar fi aparţinut altcuiva, iar eu m-aş fi luptat să-l controlez. M-am sprijinit de noptieră ca să mă ridic şi am remarcat că mâna şi braţul meu nu înregistrează nicio senzaţie, ci doar un fel de furnicături.

— Toaleta e acolo, mi-a arătat asistenta. Ar fi bine să vin cu dumneata.

— Nu!

I-am făcut semn cu mâna să plece, grosolan, şi mi-am obligat piciorul stâng să facă un pas înainte, apoi am procedat la fel cu dreptul. Trebuia să mă gândesc conştient la fiecare pas, să le impun picioarelor mele să se mişte – un lucru foarte ciudat.

Ajuns în baie, am închis uşa şi m-am sprijinit de ea, respirând anevoie din cauza efortului de a traversa încăperea. Pe peretele opus se afla o oglindă, aşa că am mers spre ea împleticit, ca să mă privesc.

În mare, arătam neschimbat: poate puţin cam obosit, dar altfel, în regulă. Aveam pe tâmplă o vânătaie mare, care m-a durut când am apăsat-o. Mi-am spălat faţa, încercând să-mi aduc aminte ce s-a întâmplat şi de ce mă

aflu acolo. Asistenta spusese că am avut un accident în Golf. Ce fel de accident? Nu-mi aminteam absolut nimic. Pesemne că mă lovisem la cap. Asta ar fi explicat vânătaia.

Când am ieşit, un medic a venit să mă privească traversând salonul.

— Pare că ţi-e cam greu, a remarcat el. Cum te simţi?

— Ciudat, am bălmăjit.

— Îţi aminteşti cum te cheamă?

Sigur că-mi aminteam! Drept cine mă lua?!

— Subofiţer Parton! m-am răstit, cuvintele sunând deformat şi neclar.

— Dar numele navei tale?

Am deschis gura ca să răspund şi mi-am dat seama că habar n-am. Numele dispăruse. Am clătinat din cap, perplex.

— Ştii câţi ani ai?

Mi-am scormonit mintea. Prin cap îmi treceau într-un iureş ţările pe care le văzusem, navele pe care lucrasem, sistemele de armament la proiectarea cărora contribuisem, dar nu-mi puteam aminti câţi ani am.

— Rachete ghidate, am spus, încercând să-i explic că asta-mi era meseria.

Doctorul a încuviinţat din cap, după care m-a călăuzit spre pat şi a început să mă examineze – mi-a luat tensiunea, mi-a cercetat ochii cu o lanternă, mi-a recoltat sânge din braţ. Asta a durut. De ce nu m-a înţepat în braţul drept, care părea să nu simtă nimic?

— Ce s-a întâmplat? l-am întrebat în cele din urmă.

— Credem că creierul dumitale a suferit o leziune traumatică. Craniul nu e deloc vătămat, totul e înăuntru.

A făcut nişte însemnări pe fişă, după care şi-a încrucişat braţele la piept.

— Nu cred că ar avea vreun rost să te operăm. Va trebui să aşteptăm până când inflamaţia dispare şi vom vedea ce se întâmplă mai departe.

Asta m-a enervat. „Fă-ţi meseria! „m-am gândit. „Şi ajută-mă să mă întorc la muncă! N-am timp să stau aici degeaba săptămâni întregi. Oamenii mei au nevoie de

mine!”

— Asistenta îţi va da un calmant pentru dureri. Acum relaxează-te.

S-a întors pe călcâie şi a plecat. Am clipit. Da, aveam dureri. Mă dureau capul şi gâtul. Am lăsat-o pe asistentă să mă ajute să urc în pat şi să-mi ridice picioarele de pe podea.

— Ţi se va aduce prânzul imediat, m-a anunţat ea. Iar mai târziu vine soţia dumitale să te vadă.

M-am uitat la ea lung, perplex. Aveam o soţie? Asta era o noutate! Asistenta s-a încruntat.

— Nu-ţi aminteşti, nu-i aşa? O cheamă Sandra. Ai s-o recunoşti când ai s-o vezi. E foarte îngrijorată în privinţa dumitale.

M-am lăsat pe perne, încercând să-mi stimulez memoria. Soţie. Nuntă. Căsătorit. Eram căsătorit. Îmi aminteam că e bine să fii căsătorit – soţii se iubesc şi au grijă unul de altul. Însă n-aveam absolut nicio amintire despre soţia mea.

Şi a sosit ora începerii vizitelor, şi am văzut o femeie foarte atrăgătoare, brunetă şi cu un corp graţios, care a intrat în salon, străbătându-l în grabă. Am scrutat-o atent când imaginea ei mi-a devenit clară. Se îndrepta categoric spre mine. Trebuie să fi fost soţia mea.

— Allen! O, Dumnezeule!

M-a sărutat şi m-a privit în ochi.

— Cum te simţi?

Mi-am spus că pare o persoană agreabilă, dar mi-era complet străină. Nu-mi aminteam s-o mai fi văzut vreodată, darămite să mă fi însurat cu ea. N-aveam pentru ea absolut niciun sentiment. În capul meu era un pustiu ceţos, de necuprins.

SANDRA

Allen a plecat în Golf în aprilie 1991, lăsându-mă să am grijă de cei doi copii ai noştri: Liam, de şase ani, şi Zoe, de cinci. De fiecare dată când pleca în misiune mi-era

greu, însă după şapte ani de căsnicie începeam să mă obişnuiesc. E ceva firesc când eşti soţie de militar din marină. Cu toate că luptele încetaseră şi trupele lui Saddam Hussein fuseseră alungate din Kuweit, tot mă simţeam neliniştită. Ori de câte ori citeam în presă articole despre schimburi de focuri întâmplătoare sau despre incidente în care câte un soldat cădea victimă, din greşeală, împuşcăturilor propriilor camarazi simţeam că mi se face stomacul ghem.

Sufeream de anxietate şi de atacuri de panică în urma unei depresii post-partum grave, după naşterea lui Zoe. În unele zile îmi venea greu să am grijă de mine însămi, darămite de doi copii, şi mă chinuiam să fac faţă treburilor şi responsabilităţilor inerente ale casei. Allen era reazemul meu, persoana care reuşea mereu să mă liniştească şi să facă totul să fie în regulă. Intra în casă şi pregătea o masă bună şi, indiferent în ce consta motivul meu de stres, îmi spunea: „Nu-ţi face griji, mă ocup eu! Mă duc şi fac cumpărăturile, plătesc facturile, îi iau pe copii de la şcoală”. Era un bărbat calm, capabil, foarte afectuos.

Acum, că Liam era la şcoală, iar anii dificili de copil mic ai lui Zoe se încheiaseră, mă descurcam mult mai bine, însă tot mai resimţeam teribil lipsa lui Allen. Câteodată, vreun fleac, ca de pildă dacă se defecta instalaţia de încălzire centrală sau unul dintre copii cădea şi-şi julea genunchii, mă dărâma complet şi cădeam iarăşi în ghearele panicii. El mă suna de pe navă când putea, însă era un proces complicat.

Şi într-o bună zi s-a produs o tragedie: la 12 august 1991, sora mea, Valerie, a murit de insuficienţă hepatică. Se luptase mai toată viaţa ei de adult cu probleme de sănătate complexe, dar sfârşitul ei a venit subit şi şocant, aşa că mă simţeam zguduită. În urma ei rămânea un băieţel de numai cinci ani.

Am contactat Serviciul pentru Familii al Marinei Regale şi am întrebat dacă se poate să vorbesc de urgenţă cu Allen. Cei de acolo au luat legătura cu nava şi, câteva ore mai târziu, Allen a putut să-mi dea un telefon scurt.

— Îmi pare nespus de rău! mi-a spus, cu vocea întreruptă de paraziţii legăturii internaţionale. Aş vrea să fiu în clipa asta lângă tine, să te ţin în braţe!

Am început să plâng atât de tare încât abia mai puteam vorbi.

— Te rog, Allen, vino acasă! l-am implorat. Te rog!

— Am să fac o cerere la Serviciul pentru Familii. Când e înmormântarea?

— Încă nu ştiu. La începutul săptămânii viitoare.

— Fac tot posibilul să ajung. Te iubesc, a mai spus el.

Apoi legătura s-a întrerupt brusc.

— Şi eu te iubesc! am rostit, hohotind în pustiul distanţei imense dintre noi.

N-avusesem niciodată mai mare nevoie de el ca atunci, dar a doua zi am primit un telefon de la Serviciul pentru Familii, prin care eram informată că nu i se poate acorda o permisie, fiindcă nu murise o rudă de sânge de-a lui.

Am pledat, însă hotărârea fusese luată, aşa că nu mi-a rămas decât să încerc să mă descurc, împreună cu mama şi cu celelalte două surori ale mele, Marion şi Jennifer. Trebuiau făcute pregătirile pentru înmormântare, trebuia să ne îngrijim de băieţelul lui Valerie, trebuia rezolvată problema bunurilor ei; traversam împleticit fiecare zi, abia făcându-i faţă.

Săptămâna următoare, pe 21 august, am primit un nou telefon de la Serviciul pentru Familii. Am presupus că mă sună ca să vadă cum mă descurc.

— Vă sun ca să vă anunţ că Allen a fost internat din nou în spital, a rostit o voce de femeie.

— Cum adică, internat *din nou* în spital?! am întrebat uluită.

— În urma accidentului.

Inima a început să-mi bată cu putere.

— Ce accident?

Am auzit-o cum inspiră precipitat.

— Nu v-a sunat nimeni? Săptămâna trecută. A fost implicat într-un accident. E teafăr, dar s-a lovit la cap.

— *Când* anume săptămâna trecută?! De ce nu mi s-a spus?!

Femeia foşni nişte hârtii.

— Vinerea trecută, în 16. Credeam că ştiţi. Îmi pare rău! A fost internat în spital cu o comoţie cerebrală, însă nava lui urma să ridice ancora şi comandantul n-a vrut să plece fără el, aşa că a fost luat la bord, ca să fie tratat acolo. Bănuiesc că starea lui s-a agravat puţin, aşa că a fost transferat iarăşi într-un spital.

— Unde e? Trebuie să vorbesc cu el! Aveţi un număr la care să pot suna?

— Va trebui să revin cu un telefon în privinţa asta. Dar sincer, nu vă faceţi griji, nu pare grav.

Se vedea limpede că abia aşteaptă să încheie convorbirea.

Sincer, *nu vă faceţi griji*?! Am luat legătura cu *HMS Nelson*, baza navală în cadrul căreia era înrolat Allen, dar acolo nimeni nu părea să ştie nimic. Toţi mi-au promis doar că vor reveni cu un telefon. Umblam prin casă fără astâmpăr, aşteptând să sune telefonul. Zoe se juca pe jos cu un puzzle, iar când Liam a venit de la şcoală au început să se certe. Copiii par să simtă de fiecare dată când eşti neliniştit, lucru care-i face să-ţi ceară şi mai insistent atenţie, ceea ce-ţi sporeşte stresul. Tocmai le pregăteam ceaiul când am primit în sfârşit un telefon.

— Va trebui să sunaţi mâine dimineaţă la Ambasada Marii Britanii; cei de acolo vă vor face legătura telefonică cu secţia unde e internat soţul dumneavoastră.

Când am obţinut în sfârşit legătura cu spitalul din Dubai, o asistentă a spus că-l va chema pe Allen. Am aşteptat şi-am tot aşteptat, încercând să nu mă gândesc cât costă minutul de convorbire cu Orientul Mijlociu. Eram pe punctul de a închide când, brusc, am auzit pe fir o respiraţie greoaie.

— Allen, tu eşti?

După câteva clipe de tăcere l-am auzit spunând:

— Da, eu sunt. Tu cine eşti?

— Eu sunt! Sandra! (Am presupus că legătura e slabă

şi nu mă aude bine.) Cum te simţi? Ce s-a întâmplat?

— Păi, n-am deloc haine.

— Cum adică?

Glumea?

— N-am nimic de îmbrăcat.

În vocea lui se simţea panica. M-am încruntat.

— Precis eşti îmbrăcat cu ceva în momentul ăsta. Nu te descurci cu ce ai?

Cei din marina militară purtau deseori aceleaşi haine săptămâni întregi şi învăţau pur şi simplu să suporte mirosul propriu şi pe al celorlalţi. În plus, Allen nu era genul de om care să-şi bată capul dacă are sau nu un rând de haine curate. Câteodată îmi spunea în glumă că dacă avea doar o pereche de chiloţi pentru o săptămână, îi purta pe faţă, pe dos, cu faţa în spate, cu susul în jos şi se descurca.

— N-am deloc haine, a repetat el.

Începeam să mă alarmez.

— Allen, ce s-a întâmplat? De ce eşti în spital?

— Nu ştiu de ce sunt aici. Nu-mi amintesc.

I-am pus şi alte întrebări, dar n-am reuşit să scot nimic de la el. Revenea mereu la neliniştea legată de haine.

— Trebuie să plec, scumpul meu, am spus în cele din urmă. Te sun din nou mâine. Bine?

— Bine, pa! a zis el şi legătura s-a întrerupt.

Comportamentul ăsta era foarte ciudat şi deloc caracteristic pentru el. Nu mă întrebase de înmormântarea lui Valerie, nici cum mă descurc, nici nu pomenise de copii. Am început să dau telefoane peste telefoane, tuturor oamenilor care-mi veneau în minte, ca să aflu ce se petrecuse, însă de fiecare dată mă izbeam de un zid.

A doua zi am sunat iarăşi la spital, nădăjduind să pot discuta mai raţional cu Allen, dar cineva mi-a spus că a fost mutat. În cele din urmă am aflat de la Ambasada Marii Britanii că e într-un hotel din Dubai. Au trecut ore bune până am reuşit să iau legătura cu el şi am purtat încă o conversaţie scurtă, bizară, în care Allen mi-a părut

dezorientat şi totodată nervos.

— Cineva mi-a furat lucrurile!

— Sunt sigură că nu-i aşa. Te aşteaptă precis pe navă când te întorci.

— Au dispărut, a insistat el, stâlcind puţin cuvintele.

Am presupus că acest lucru era un efect secundar al analgezicelor pe care le lua. Tot nu părea să aibă habar cum s-a accidentat. Era cât se poate de straniu.

— Să iau avionul şi să merg la el? am întrebat-o pe femeia de la Serviciul pentru Familii. Pot găsi pe cineva care să stea cu copiii câteva zile.

— N-are niciun rost să porniţi la drum, fiindcă am impresia că se plănuieşte să fie adus acasă cu un avion medical.

— Când se va întâmpla asta?

— Încă nu ştim.

Am avut o conversaţie cu un ofiţer de la bază, care a spus ceva ce mi s-a părut foarte ciudat.

— N-avem idee ce căuta pe uscat în seara aceea. Se pare că a plecat de pe navă împreună cu un prieten, fără permisiune, şi au fost implicaţi într-un accident de maşină.

— Dar cum e posibil aşa ceva? Cum au coborât pe uscat? De unde au obţinut o maşină?

— Nu ştim. Efectuăm o anchetă, aşa că vom afla mai multe la momentul potrivit.

N-am crezut nicio clipă că Allen a plecat de pe navă fără permisiune. Ştiam că asta nu-i stătea câtuşi de puţin în fire soţului meu, un om ambiţios şi responsabil. Negreşit, povestea nu se reducea la atât.

În următoarele două săptămâni am mai avut doar câteva convorbiri telefonice îngrijorătoare cu Allen, dar am dat zeci de telefoane la autorităţile marinei militare, toate frustrante, fără să reuşesc să aflu ce se petrecea. Am încercat să-mi găsesc mereu ocupaţie, făcând nesfârşite treburi gospodăreşti, gătind, cosând, învelind în hârtie colorată caiete de şcoală – orice, numai să am permanent mintea ocupată. Nu puteam suporta tăcerea şi nemişcarea, fiindcă atunci neliniştea îşi agita aripile în mintea mea ca

un fluture de noapte mare şi negru. Dacă Allen urma să fie trimis acasă cu un avion medical, însemna că e grav.

La 7 septembrie am fost sunată şi anunţată că avionul lui a decolat şi că, la sosirea în ţară, va fi internat la Haslar, spitalul militar din Gosport, unde puteam să merg să-l vizitez a doua zi.

În noaptea aceea n-am închis un ochi, ci doar m-am foit şi m-am perpelit în pat, iar în timp ce mergeam cu maşina spre spital îmi simţeam inima în gât. Abia aşteptam! Eram la fel de agitată ca o adolescentă la prima întâlnire cu un băiat. Am găsit salonul şi l-am zărit imediat: stătea pe pat, în capul oaselor, şi purta un guler cervical. M-a văzut şi el în aceeaşi clipă şi m-a privit cum străbat încăperea, dar nu mi-a zâmbit şi nici nu mi-a făcut semn cu mâna.

— Cum te simţi? l-am întrebat şi l-am sărutat pe buze.

Avea la tâmplă un cucui mare, care părea mai proaspăt de trei săptămâni.

— Cum ţi-ai făcut cucuiul ăsta?

— Am căzut, a zis el, deformând în mod ciudat cuvintele.

— Când ai căzut?

S-a gândit şi a ridicat din umeri.

— Cum te simţi?

— Ciudat.

Am văzut clar că rostirea acelui cuvânt i-a cerut un efort: aproape că se răstea, forţându-şi gâtul să emită sunete. A tresărit convulsiv, umărul drept i s-a smucit spasmodic şi faţa i s-a contorsionat. M-am uitat în ochii lui, însă n-am văzut nicio scânteie din soţul meu, sprijinul meu, bărbatul care îmi purta mereu de grijă. Avea o mină inertă. I se întâmplase ceva grav.

Am stat puţin de vorbă cu el, după care m-am dus să găsesc un medic.

— Ce-i cu soţul meu? l-am întrebat. Sunt asistentă medicală şi aş aprecia dacă mi-aţi spune sincer.

— Nu ştim exact, a răspuns el. Creierul lui a suferit

în mod evident o vătămare. îl ţinem sub observaţie şi facem analize.

— Cum s-a ales cu vânătaia aceea pe tâmplă?

— Mi s-a spus că a căzut alaltăieri. L-aţi văzut mergând?

Am clătinat din cap.

— Are probleme serioase cu controlul picioarelor. Va trebui să ţinem toate astea sub supraveghere. Până una, alta, nu văd niciun motiv să nu-l luaţi azi acasă, pe weekend. Cu cunoştinţele dumneavoastră de asistentă ar trebui să puteţi avea grijă de el.

— Sunteţi sigur? l-am întrebat, simţind că-mi reînvie speranţele.

De bună seamă, starea lui nu putea fi prea gravă, din moment ce-l lăsau să plece din spital, nu?

— De ce nu? Doar să-l aduceţi înapoi luni dimineaţă, şi atunci va putea să-l examineze un specialist. Petreceţi un weekend plăcut în familie.

Medicul a zâmbit şi m-am simţit liniştită. Totul avea să fie bine. Altfel nu l-ar fi lăsat acasă, nu? Am sunat acasă şi am pornit la drum, cu Allen.

Pe drumul de întoarcere am condus încet şi precaut. Am vorbit mult, povestindu-i despre înmormântarea lui Valerie, despre copii şi despre tot ce se întâmplase, dar n-am obţinut absolut nicio reacţie. Când am intrat pe strada noastră i-am spus:

— Copiii sunt foarte încântaţi că te vor vedea! Acum sunt la Julie, dar am promis să merg să-i iau imediat ce sosim.

Julie era minunata noastră vecină de alături, care avea patru copii, dar accepta oricând bucuroasă să aibă grijă şi de cei doi ai mei. Am oprit pe aleea noastră de acces şi am intrat în casă în urma lui Allen, remarcând că are un mers ciudat, legănat: îşi ridica mult piciorul drept, îl lăsa jos cu o mişcare bruscă, după care-l trăgea şi pe stângul lângă el. Allen s-a trântit pe canapea şi a început să se uite în jur.

— Vrei ceva de băut? l-am întrebat.

— Îhî.

— Vrei ceai sau cafea?

S-a încruntat, boţindu-şi faţa, incapabil să gândească, şi a bâiguit:

— Aia în pliculeţe.

Aşadar, ceai.

În clipa aceea, copiii au dat buzna în casă, ţipând de zor şi tropăind zgomotos.

— Taţi! strigau amândoi, în al nouălea cer.

Zoe i-a sărit în braţe, iar Liam s-a cuibărit pe canapea lângă el.

— Dă-te jos! s-a răstit el împingând-o pe Zoe.

Expresia perplexă de pe feţişoara ei îţi frângea inima.

— Copii, tati nu se simte prea bine. Nu vă urcaţi în capul lui.

— Am un trenuleţ nou, tati! a anunţat entuziasmat Liam.

Înainte obişnuiau să se joace împreună cu setul lui cu trenuri, cale ferată şi gări.

— Iar eu am început să iau lecţii de balet, a intervenit Zoe, nedorind să rămână mai prejos. Şi am şi o păpuşă nouă!

— Plecaţi! s-a răstit Allen acoperindu-şi urechile cu mâinile.

Copiii erau copleşiţi de nefericire. În trecut, ori de câte ori se întorcea din misiune, Allen dădea buzna în casă cu cadouri pentru ei, îi legăna în aer şi-i gâdila. Nu pricepeau în ruptul capului ce se întâmplase.

— Pe tati îl doare rău capul, le-am zis cu blândeţe. Ştiţi cum e când te doare capul. Lăsaţi-l puţin în pace şi poate că o să se joace cu voi mai târziu.

I-am dus înapoi la Julie, căreia i-am spus doar că Allen nu se simte prea bine. Când m-am întors, el examina două tuburi cu unguent care-i fuseseră prescrise pe bază de reţetă. Avea o erupţie cutanată urâtă pe tălpi şi alta în zona inghinală şi primise câte un unguent pentru fiecare, dar nu-şi mai putea aminti care era pentru una şi care pentru cealaltă. Pe ambalajul de carton al tuburilor nu

scria nimic, iar situaţia îl neliniştea foarte tare.

— Care unguent e care? a mormăit el. Nu ştiu!

Allen cel de dinainte ar fi glumit pe seama situaţiei. Ar fi spus: „Am să încep să le folosesc pe tălpi, fiindcă n-are nimic dacă-mi cad tălpile, dar celelalte părţi nu vreau să cadă”. Acum însă era incapabil să glumească.

— Merg la farmacie şi întreb, m-am oferit. Doar să-ţi fac ceaiul mai întâi.

Două minute mai târziu, Allen m-a întrebat, ca şi cum nici n-aş fi vorbit:

— Cum rămâne cu unguentul ăsta pentru tălpile mele? Ce-am să fac?

În weekendul acela m-a întrebat de cremele lui cel puţin de douăzeci de ori pe zi şi părea că nu aude niciodată ce-i răspund. Era ca şi cum aş fi avut alături un vârstnic cu Alzheimer.

I-am arătat fotografiile făcute în vacanţa pe care o avuseserăm în Singapore şi Penang, cu doar două luni în urmă, dar nu s-a produs nicio scânteie de recunoaştere. S-a uitat doar la fiecare, pe rând, şi mi le-a înapoiat fără comentarii.

Nu părea să-şi amintească nici locul lucrurilor din casă. A trebuit să-i arăt unde se află hainele lui, articolele de bărbierit şi cum să pornească duşul. Neliniştea mea creştea cu fiecare minut.

Abia aşteptam să-l duc înapoi la Haslar, luni dimineaţă, ca să poată începe tratamentul. În ciuda tuturor cunoştinţelor mele de asistentă medicală, mă simţeam absolut neputincioasă. N-aveam habar cum aş putea să-l ajut. Eram dispusă să fac orice – dar nu ştiam cu ce să încep.

ALLEN

De-a lungul zilelor şi săptămânilor de după accident mi-am dat seama că mi-am pierdut o parte uriaşă din memorie. Mai ales despre copilăria mea nu-mi aminteam absolut nimic, aşa că am rugat-o pe Sandra să-mi spună ce

ştie despre ea.

A spus că am crescut în Haslemere, comitatul Surrey, într-o casă cu chirie modestă, pusă la dispoziţie de consiliul local, împreună cu mama şi cu sora mea Suzanne. Mama şi cu tata s-au despărţit când eu aveam doi ani şi am pierdut legătura cu tata, lucru care trebuie să fi fost foarte dificil pentru mama. În adolescenţă mi s-a oferit un loc la un liceu cu internat, subvenţionat de consiliul local, iar asta i-a mai uşurat povara.

Bunica mea locuia în Londra şi lucra pentru Sir Samuel Hood, al şaselea viconte Hood, care se trăgea dintr-o familie asociată de multă vreme cu marina militară. De Crăciun, lordul Hood ne lăsa să venim la Londra şi să stăm cu bunica în casa lui din Eaton Square, cât timp el şi familia lui se aflau la moşia de la ţară. Pe pereţii casei existau picturi mari în ulei, înfăţişând corăbii de război la Trafalgar şi furtuni puternice pe mare. Îmi plăcea grozav să stau în faţa lor, să le privesc şi să-mi închipui că sunt pe punte, ţinându-mă de balustradă, în timp ce valurile uriaşe biciuiau bordul. Sunt sigur că aşa s-a născut ambiţia mea de a intra în marina militară.

Sir Samuel a aflat de planurile mele şi s-a oferit să mă trimită la Colegiul Ofiţerilor, dar eu am hotărât că prefer să-mi croiesc drumul pornind de jos. Aşadar, la şaisprezece ani m-am înrolat, am făcut instrucţia de bază, după care am plecat la şcoala navală *HMS Collingwood* de la Fareham, unde am beneficiat de instruire tehnică în materie de electronică, sisteme radar şi mecanică.

M-am îmbarcat pe prima mea navă, *HMS Hermione*, la Portland, în Dorset, şi în scurt timp am pornit într-o călătorie de un an prin lume, cu un itinerar de genul celor pentru care, ca turist, ai plăti zeci de mii de lire sterline. Cele mai vii amintiri din tinereţe pe care le am acum sunt din acest tur; în mintea mea există imagini clare ale multora dintre locurile pe care le-am vizitat. Am trecut pe lângă Gibraltar, prin canalul Panamá, spre nord, prin San Diego şi Vancouver, după care am pornit spre Extremul Orient, prin Singapore şi apoi spre casă, înconjurând

globul. Ori de câte ori ancoram într-un port, mă urcam într-un tren şi plecam să explorez, în loc să stau în cea mai apropiată cârciumă şi să mă îmbăt criţă, cum făceau unii dintre camarazii mei.

Învăţam pe brânci şi mă înscriam mereu la tot felul de examene, aşa că până să plec de pe *HMS Hermione* obţinusem deja prima promovare. Treptat am ajuns să am oameni în subordine şi cred că am fost un şef drept.

Toate astea s-au întâmplat înainte s-o cunosc pe Sandra. Nu-mi amintesc absolut deloc cum ne-am cunoscut, ce am făcut la prima întâlnire sau când am cerut-o de soţie – nimic din toate astea nu s-a păstrat în mintea mea. Ştiu ce mi-a povestit ea, însă n-am absolut nicio amintire proprie, lucru foarte neplăcut pentru ea şi de-a dreptul bizar pentru mine.

Ştiu că la scurt timp după ce ne-am căsătorit, în 1983, am fost trimis la Rosyth, în Scoţia. Am primit o locuinţă de serviciu de familist, cu vedere spre podul Forth Road, şi priveliştea era uimitoare. Sarcina mea consta în întreţinerea dragoarelor şi executarea reparaţiilor la oricare alte nave care se întorceau în port cu probleme. Am stat acolo un an, cred, după care am fost transferaţi în Portsmouth, unde am lucrat la un distrugător de rachete ghidate.

Copiii s-au născut în această perioadă – întâi Liam, în 1985, iar apoi Zoe, în 1986. După Portsmouth am fost mutat la Bath, unde am lucrat în subordinea directorului departamentului de asistenţă tehnică inginerească, în esenţă proiectând noi sisteme de armament. Eram singurul ofiţer fără brevet de acolo. Luasem examenele şi tot restul, dar nu mersesem la Dartmouth ca să-mi iau brevetul şi eram conştient de faptul că toţi ceilalţi ofiţeri mă observau ca să vadă dacă mă adaptez sau nu. Trebuia să port costum şi cravată, în loc să umblu cu soldaţii. Dar eram pregătit. Brevetul de ofiţer însemna că voi putea să-mi întreţin mai bine familia.

După ce Saddam Hussein a invadat Kuweitul, m-am înrolat imediat voluntar. N-avea să se poarte nicio bătălie

navală, aşa că misiunea noastră consta în principal în a ne asigura că transporturile de aprovizionare ajung la trupele noastre, în a intercepta orice transport de arme pentru irakieni, lucruri de felul ăsta.

La sosire am constatat că, la drept vorbind, nu e nevoie de noi, aşa că am pornit spre Singapore şi Malaysia. Sandra mi-a spus că a venit acolo şi am petrecut ceva timp împreună. Atunci l-a văzut pentru ultima oară pe „vechiul Allen”. Nu-mi amintesc absolut deloc să fi fost în Malaysia sau în Golf. Totul mi s-a şters din memorie.

Când mi-am revenit în simţiri la Haslar, în septembrie 1991, eram ferm hotărât să mă întorc imediat la muncă. Trebuia doar ca doctorii să mă dreagă. Nu suferisem nicio operaţie, n-aveam cicatrice, nu sângeram, nu supuram, nu-mi fracturasem nici coloana, nici gâtul. Şi atunci, de ce aveam probleme atât de mari cu mersul?

— Creierul dumitale nu transmite semnale picioarelor, mi s-a spus. De asta, picioarele dumitale nu răspund eficient. Nu e nimic în neregulă cu ele.

La fel stăteau lucrurile şi cu ochii mei. Nu era nimic în neregulă cu ei, dar, cum nu funcţiona corespunzător, creierul meu nu recepta semnalele transmise de nervul optic pe cât de eficient ar fi trebuit. Strabismul pe care-l avusesem când eram mic părea să fi revenit. Şi nu simţeam nimic cu braţul drept şi cu partea dreaptă a corpului, deşi păream capabil să le mişc; apăreau furnicături intermitente, însă dacă-mi înfigeam unghia în palmă, nu simţeam.

— Creierul dumitale a suferit o foarte puternică traumă internă atunci când coloana vertebrală ţi-a fost împinsă în cutia craniană, mi-au spus doctorii. Nu avem ce tratament să-ţi administrăm. Trebuie pur şi simplu să aşteptăm şi să vedem ce se întâmplă.

Eram atât de hotărât să-i uluiesc pe toţi cu capacitatea mea miraculoasă de refacere, încât refuzam să ascult pe oricine mă avertiza că s-ar putea să nu-mi pot relua viaţa aşa cum fusese înainte. Îmi spuneam că ei nu mă cunosc, n-au habar de ce sunt în stare. Că pur şi simplu

se înşală.

Când Sandra m-a dus acasă pentru weekend pentru prima oară după accident, experienţa a fost un şoc imens. Auzisem personalul medical spunând că e asistentă, dar tot mă neliniştea gândul că nu va şti să mă îngrijească în mod corespunzător. Dacă aveam nevoie de ajutor cu lucruri ca dezbrăcatul? Mă va ajuta această femeie? Era ea cu adevărat soţia mea?

În maşină a menţionat că avem copii şi asta a fost foarte straniu. Nu mă simţeam ca un om care are copii. N-aveam nicio amintire despre ei, nu ştiam cum îi cheamă şi nici ce vârstă au.

Când am ajuns, casa mi-a părut complet străină, însă pe pereţi existau pretutindeni fotografii cu Sandra, cu copiii şi cu mine, aşa că am ştiut că sunt în locul potrivit. Când îmi va reveni memoria?

Apoi uşa s-a deschis brusc şi doi copii au dat buzna înăuntru, strigând şi chiuind. Nu suportam zgomotul pe care-l făceau. Nu simţeam că le-aş fi tată; nu exista nicio legătură între noi – pentru mine erau străini.

Am constatat că nu-mi pot aminti cuvinte. Puteam să dau un ordin răstit – cum ar fi „Cafea!” –, dar nu puteam în niciun caz să rostesc propoziţii sau să-mi amintesc amabilităţi precum „te rog” sau „mulţumesc”.

În acel prim weekend, Sandra a dovedit o răbdare incredibilă. A încercat să-mi stimuleze memoria arătându-mi fotografii dintr-o vacanţă a noastră. M-am recunoscut în acele fotografii şi mi-am dat seama că păream fericiţi în ele, dar nu mi-au trezit niciun fel de sentimente.

Un medic îmi explicase că, după o traumă, creierul preferă anumite tipuri de amintiri în detrimentul altora. „Zonele preferate” diferă de la om la om. Unii îşi păstrează dragostea pentru muzică sau abilităţile sportive excepţionale sau capacitatea de a efectua calcule matematice complexe. În ce mă priveşte, cred că mi-am păstrat o mare parte din cunoştinţele tehnice, fiindcă îmi puteam aminti detalii exacte ale sistemelor de armament la care lucrasem în diferitele mele misiuni în marina militară;

îmi pierdusem însă toate amintirile despre oamenii din viaţa mea.

Necazul era faptul că aceste amintiri constituie temelia trăirilor afective, iar dragostea are la bază istoria comună. Cum nu-mi puteam aminti nimic din istoria noastră, nu mai simţeam pic de „dragoste” faţă de Sandra şi de copii. Nu ştiam nimic despre femeia şi cei doi copii care încercau să comunice cu mine. Era ca şi cum m-aş fi aflat în vizită la nişte străini şi nu mă simţeam suficient de bine ca să fiu politicos sau prietenos cu ei.

După ce am fost dus înapoi la Haslar, am fost transferat la centrul de reabilitare Headley Court, în Surrey, aproape de Epsom, pentru evaluare. Acolo am rămas vreme de un an, întorcându-mă să-i vizitez pe Sandra şi pe copii în weekenduri.

La originile sale o locuinţă de fermă din epoca elizabetană, Headley Court a fost transformat într-un conac uriaş la începutul secolului XX. în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a servit drept bază pentru forţele canadiene, iar după război s-au strâns bani pentru transformarea clădirii într-un centru de recuperare pentru personalul militar. Există acolo medici, asistente, fizioterapeuţi, terapeuţi ocupaţionali, logopezi, un terapeut specializat în terapie cognitivă şi mai multe bazine pentru hidroterapie şi săli de sport, precum şi un atelier unde se confecţionează membre artificiale.

„Perfect! „m-am gândit când am fost condus să văd întregul centru. „Să trecem la treabă!”

Un infirmier mi-a dat un ziar, spunându-mi pe ton vioi:

— Poftim, Allen! Parcurge-l şi alege un articol care te interesează. Oricât de mic, n-are importanţă. Mai târziu, când te voi întreba, va trebui să încerci să-ţi aduci aminte ce ai ales. Bine?

Am mormăit ceva şi am deschis ziarul: era *The Sun*. La Headley Court ţi se aducea în fiecare dimineaţă un ziar şi ţi se cerea să memorezi un singur articol. *The Sun* conţinea mici casete cu ştiri de două rânduri: lucruri

simple, cum ar fi fapte năstruşnice ale animalelor sau pastori care se plimbă dezbrăcaţi prin curtea bisericii lor. Am ales unul dintre ele şi l-am tot repetat în minte, iarăşi şi iarăşi.

Ceilalţi pacienţi şedeau şi ei în camera de zi, fiecare cercetându-şi ziarul, dar am încercat să nu mă uit la ei, concentrându-mă din toate puterile la memorarea ştirii din ziar. Ignoram celelalte voci şi pălăvrăgeala generală despre ştirile zilei şi încercam să nu mă uit la nimeni. După o vreme, infirmierul s-a întors spre mine şi m-a întrebat:

— Ce ştire ai ales azi, Allen?

Am deschis gura – şi mintea mi s-a golit. Acolo unde fuseseră cu câteva minute înainte cuvintele era acum un spaţiu pustiu.

Mă gândeam deseori că, dacă e să suferi o traumă cerebrală, ar fi mai bine să suferi una gravă, ca să nu mai ai conştiinţa stării în care te afli. Partea cea mai proastă era aceea că ştiam că nu sunt prost. Aveam străfulgerări de amintiri complete, dar erau ca nişte insule minuscule pe o mare vastă, întunecată. Nu puteam să le ordonez sau să le pun cap la cap. Ştiam că înainte avusesem în subordine o mulţime de oameni şi că mii de camarazi se bazau pe priceperea mea de fiecare dată când porneau pe mare. Acum însă nu puteam reţine o ştire neînsemnată dintr-un ziar vreme de jumătate de oră. Mă scotea din minţi!

Infirmierii au adus apoi cutii cu piese de Lego şi imagini ale obiectelor pe care trebuia să încercăm să le construim. M-am uitat la imaginea unei nave din piese de Lego pe care o primisem, încercând să mă dumiresc cum să fac un catarg, şi ironia acestui fapt m-a făcut să simt o amărăciune teribilă. Fusesem cândva un om care lucra cu armament de ultimă generaţie, iar acum revenisem la starea de copil, dependent de cei care mă îngrijeau şi chinuindu-mă să îndeplinesc cele mai elementare sarcini.

— Rahat! am mormăit când o parte din prova navei s-a desprins şi a căzut pe jos, unde n-o puteam ajunge.

Înjuram mult şi ăsta era cuvântul care părea să-mi vină pe limbă cel mai des.

Aveam programare la logoped aproape zilnic, deoarece cuvintele îmi ieşeau din gură ca un lătrat sau o tuse aspră şi mă bâlbâiam teribil, de te durea sufletul auzindu-mă. A trebuit să o luăm de la lucrurile elementare, reinstruindu-mi corzile vocale, limba şi buzele printr-o serie de exerciţii laborioase, aşa încât să pot articula clar cuvintele – asta, dacă mi le puteam aminti. Tot mai uitam multe cuvinte şi tot mai exclamam răstit „Rahat! „când eram frustrat, dar logoterapia a început să mă ajute, ceea ce a însemnat un pas pe drumul cel bun.

Fizioterapeuţii mi-au elaborat un program de exerciţii cu ajutorul cărora să încerc să controlez spasmele care mă făceau să tresar şi să mă crispez atât de des. În săptămânile de odihnă la pat slăbisem mult şi tonusul meu muscular era redus, dar m-am lansat într-un program compulsiv de exerciţii fizice. Am constatat că pot înota folosindu-mi puterea trunchiului, că pot să ridic greutăţi şi să mă ridic în mâini pe peretele pentru ascensiuni.

Uneori eram duşi la teatru, dar n-aveam răbdare pentru niciun lucru care nu contribuia în mod direct la vindecarea mea. „Să-l ia naiba pe Shakespeare!” îmi spuneam. „Faceţi-mă bine, ca să mă pot întoarce la muncă, şi încă repede!”

SANDRA

Allen şi cu mine ne-am cunoscut în noiembrie 1982, într-un club de noapte din Haslemere, în Surrey. Aveam douăzeci şi trei de ani şi locuiam în apropiere, într-un sat numit Clanfield, unde lucram ca dădacă a copiilor unui medic din spitalul unde-mi făcusem formarea ca asistentă medicală.

Îmi plăcea meseria de asistentă şi ştiam că-mi doresc să ajung să muncesc într-un sector sau altul al serviciilor de îngrijire, dar lucrasem recent în două secţii dificile, între care una pentru pacienţi cu arsuri grave, experienţă care fusese foarte traumatică şi tulburătoare. Hotărâsem să ies o vreme din activitatea de asistentă, ca să mă decid

ce voi face cu viitorul meu, iar postul de dădacă era ideal. Mă înţelegeam bine cu soţia medicului, iar când i-am spus că-mi vine greu să leg noi cunoştinţe în zonă, ea a aranjat să merg la clubul de noapte şi ca proprietarul acestuia, care-i era prieten, să-mi facă cunoştinţă cu câţiva localnici.

— Trebuie să fac în aşa fel încât să mergi la baza aceea a marinei şi să cunoşti câţiva tineri ofiţeri, a spus ea profetic.

În seara aceea am probat o mulţime de ţinute şi am petrecut o veşnicie aranjându-mi părul şi fardându-mă. Părea să fi trecut foarte mult timp de când făcusem ultima oară acest efort. Soţia medicului a stat cu mine, sporovăind, în timp ce mă pregăteam. Ideea de a apărea la club de una singură mă neliniştea foarte tare, chiar dacă ea spunea că portarul va avea grijă de mine când soseam. Fusesem crescută cam cocoloşit şi nu eram neapărat amatoare de cluburi. Întreaga idee mă făcea să mă simt foarte stânjenită.

Timiditatea mea n-a fost atenuată de faptul că, la sosire, portarul care ar fi trebuit să se ocupe de mine lipsea. N-a trecut însă mult timp de la intrarea mea în club, când un tip cu înfăţişare neîngrijită, îmbrăcat cu blugi sfâşiaţi şi o jachetă, din lână netoarsă, veche şi jerpelită, părând uşor cherchelit, a venit la mine şi mi-a spus:

— Ai ochi foarte frumoşi. Vrei să ne căsătorim? Sunt gravid şi am nevoie să te căsătoreşti cu mine, că altfel dau de bucluc cu mama!

Replica aceasta de deschidere a conversaţiei mi s-a părut excelentă şi mi-au plăcut înfăţişarea lui chipeşă, de băieţandru, şi sclipirea din ochi. Totuşi, cum a continuat să bea şi a devenit incoerent, aproape incapabil să se ţină pe picioare, m-am scuzat şi am plecat. În săptămâna care a urmat m-am trezit gândindu-mă la el şi întrebându-mă dacă-l voi mai revedea. În ciuda alcoolului, avea categoric farmec.

În săptămâna următoare, când m-am dus din nou la club, sperând să-l întâlnesc, m-a cuprins încântarea văzând că vine glonţ la mine imediat ce am intrat.

— Îmi cer scuze dacă am spus ceva nepoliticos săptămâna trecută. Sper că nu m-am purtat prea urât!

— Sunt surprinsă că ţii minte că ne-am cunoscut! am comentat.

— Cum aş putea să uit că am vorbit cu cea mai frumoasă fată din încăpere? a replicat el, făcându-mă să roşesc.

Ne-am căsătorit în noiembrie 1983, dar abia în decembrie ne-am mutat în primul nostru cămin conjugal, la Rosyth. Mi-am găsit de lucru la un spital de acolo. Prin iunie 1984 urma să mi se facă o radiografie toracică de rutină la serviciu şi am fost întrebată dacă există o posibilitate cât de mică să fiu însărcinată. Renunţasem la pastilele contraceptive şi aveam ciclul cam neregulat, aşa că nu credeam că ar fi posibil să fiu, însă cei de la spital au hotărât să-mi facă un test de sarcină, ca să fie siguri, şi, spre completa-mi uluire, a ieşit pozitiv.

N-am reuşit să iau legătura prin telefon cu Allen ca să-l anunţ, aşa că am mers la un magazin cu articole pentru copii, am cumpărat o salopetă mititică, iar în seara aceea, când a intrat în casă, i-am dat-o şi l-am întrebat:

— Ghici ce am să-ţi spun?

Micul nostru Liam s-a născut de Sf. Valentin, în 1985. Allen a fost extraordinar în acele prime săptămâni. Eu hrăneam pruncul, iar el făcea tot restul: îi schimba scutecele, îl bătea uşurel pe spate după alăptat ca să râgâie, se ocupa de treburile gospodăreşti, pregătea mâncarea pentru amândoi, spăla rufele, făcea cumpărăturile. Se pricepea de minune la treburile casnice şi era evident că-l iubeşte la nebunie pe Liam.

Băieţelul nostru avea doar câteva luni când am descoperit că sunt iarăşi gravidă. Sarcina era absolut neplanificată şi, ca să fiu sinceră, un şoc imens, încă mai învăţam cum să mă descurc cu un bebeluş şi nu-mi închipuiam că voi face faţă la doi.

Liam fusese un bebeluş leneş şi adorabil, care dormea toată noaptea încă de la vârsta de cinci zile, mânca bine şi trăgea bucuros un pui de somn ori de câte ori îl

puneai în pătuţ, în schimb Zoe a fost mai dificilă. La vreo două săptămâni după naştere a refuzat categoric să mai sugă la sân, plângea întruna şi nimic nu părea s-o liniştească.

În timpul ăsta, Liam umbla de-a buşilea pe lângă mine şi trebuia supravegheat constant, în caz că încerca să bage degetele în priză sau se lovea la cap. Tocmai în perioada asta, Allen era plecat într-o călătorie lungă şi nu ştiam când se va întoarce. Dintr-odată, toate astea au devenit prea mult.

Doctorul meu m-a diagnosticat cu depresie post-partum gravă, iar Zoe a fost încredinţată unei familii de substituţie, ca să am ocazia să mă pun pe picioare. Familia de substituţie locuia în apropiere, aşa că puteam să merg s-o vizitez ori de câte ori voiam. Zoe a stat acolo cinci sau şase săptămâni, iar după ce am luat-o acasă, familia respectivă a continuat să aibă grijă de ea o zi pe săptămână, ca să pot respira. Sincer, nu ştiu cum aş fi putut să trec prin perioada aceea fără ajutorul lor.

Allen a reînceput să lucreze pe uscat când Zoe avea un an, numai că lucra în Bath de luni până vineri şi-l vedeam doar în weekenduri. Odată cu acel post a fost promovat subofiţer, iar în 1987 ne-am mutat într-o casă mai frumoasă, în localitatea Emsworth, între Chichester şi Portsmouth. Când copiii au intrat la – grădiniţă, m-am angajat cu jumătate de normă la un azil de pe Insula Hayling, slujbă care mi-a plăcut mult.

În 1990, când Allen m-a anunţat că s-a oferit voluntar să plece în Războiul din Golf, n-am discutat posibilitatea de a fi omorât sau rănit, dar presupun că ea exista în mintea amândurora. Am renunţat la serviciu şi în ultimele săptămâni dinaintea plecării lui am petrecut mult timp cu copiii. Tocmai le cumpăraserăm biciclete, aşa că i-am învăţat să meargă pe bicicletă. Am făcut excursii la Londra, am petrecut o mică vacanţă în Center Pares şi ne-am distrat de minune. Îmi plăcea ideea de a crea o familie strâns unită, cu propriile noastre glume, tradiţii şi jocuri. Am în minte nenumărate imagini cu noi toţi râzând şi

făcându-ne de cap în acele ultime săptămâni înainte ca Allen să plece pe mare, şi-mi sunt foarte dragi.

Allen a pornit spre Golf în aprilie, însă la începutul lui iulie m-a invitat să merg să petrecem o vacanţă în Singapore şi Penang. La început am şovăit, fiindcă nu mai plecasem niciodată de lângă copii, nici pe perioade lungi, nici pe perioade scurte, dar sora mea Marion s-a oferit să-i ia la ea. Mă bucur atât de mult că am petrecut acea ultimă vacanţă foarte specială la soare, cu Allen – doar noi doi!

În Malaysia am discutat despre viitor. În esenţă, am hotărât că eu voi continua să mă mut acolo unde-l va duce pe el serviciul până când copiii intrau la gimnaziu, iar atunci mă voi stabili cu ei undeva, aşa încât educaţia lor să n-aibă de suferit. Allen urma să rămână în marina militară până la împlinirea celor douăzeci şi doi de ani stipulaţi în contract, după care vom hotărî unde vrem să trăim şi ne vom cumpăra în acel loc casa visată. La acel moment vom avea patruzeci şi ceva de ani, aşa că vom putea să începem o nouă viaţă, făcând orice ne-am fi dorit

Şi pe urmă a sosit vestea accidentului lui şi totul s-a schimbat peste noapte.

Amploarea traumei cerebrale suferite de Allen mi-a devenit clară treptat, de-a lungul săptămânilor şi al lunilor, şi nu imediat. Când venea acasă în weekend de la Headley Court îl urmăream cu ochi de şoim, chinuindu-mă să găsesc o strălfulgerare cât de mică din vechiul Allen şi din relaţia noastră dinainte, sperând şi rugându-mă ca, de la o zi la alta, să iasă din starea aceea şi să revină la normal.

— Vrei să ne uităm la televizor? îl întrebam. Începe serialul care-ţi place.

— Bine.

Ridica din umeri şi ne aşezam să vedem împreună serialul, dar când îi priveam faţa, vedeam că e golită de orice expresie şi-mi dădeam seama că nu-l urmăreşte deloc. Nu râdea în momentele amuzante şi n-avea nicio reacţie la cele ce se petreceau pe ecran.

Într-o zi am arătat spre fotografia noastră de la nuntă, aflată pe perete.

— Îţi aminteşti de ziua nunţii noastre, nu? Era 5 noiembrie, „Noaptea Guy Fawkes”. Prietenul tău Kevin ţi-a fost cavaler de onoare.

Allen a clătinat din cap.

— Nu-mi aduc aminte.

Atunci mi-am dat seama, în sfârşit, că nu-şi aminteşte nimic despre mine de dinaintea accidentului. Am izbucnit în plâns, mi-am acoperit faţa cu palmele şi am fugit la etaj.

Mă simţeam cumplit de îndurerată şi de singură. Pierdusem dragostea lui Allen şi nu ştiam când – sau dacă – o voi recăpăta vreodată. Eram împovărată cu un om cu care nu puteam să port o conversaţie, care avea nevoie de mine ca asistentă şi îngrijitoare şi n-avea nimic de oferit în schimb.

Allen sosea vinerea seara, se aşeza pe un fotoliu în colţul camerei şi aproape că nu se clintea de-acolo până sosea timpul să plece înapoi, duminica. Încercam să vorbesc cu el despre cele întâmplate peste săptămână, despre ştirile de la televizor, despre copii, dar primeam răspunsuri monosilabice. Vorbea numai când voia ceva de la mine: de mâncare, de băut ori să le cer copiilor să nu mai facă atâta gălăgie.

După o vreme, copiii au început să nu se mai apropie prea mult de el, în caz că ar fi ţipat la ei sau ar fi încercat să-i îmbrăţişeze, strângându-i prea tare fiindcă-şi evalua greşit propria forţă.

La vreo două luni după accident am aflat că lui Allen nu i se mai plătea salariul. Am sunat la baza navală *Collingwood* ca să cer fluturaşii lui de salariu şi am aflat că fusese plătit doar pentru primele două săptămâni din august. Venitul îi fusese sistat la 16 august, în ziua când avusese accidentul, pentru că la momentul internării în spital nu figura pe lista personalului unei nave sau al unei baze, aşa că nu era pontat ca fiind la muncă. Am făcut cu ou şi cu oţet autorităţile de la *Collingwood*, până când, în cele din urmă, la două luni după accident, au clarificat problemele şi l-au repus pe statul de plată.

Nu simţeam câtuşi de puţin că fac faţă situaţiei.

Eram speriată şi vulnerabilă, dar eram totodată furioasă şi presupun că asta mă motiva. Mai întâi de toate nutream hotărârea fermă de a afla exact ce se întâmplase cu Allen şi dacă va primi vreun fel de compensaţie pentru vătămările suferite, astfel încât să putem achita costurile îngrijirii lui în viitor. Am discutat cu un avocat, care i-a scris căpitanului navei lui Allen.

Răspunsul a sosit la 1 noiembrie şi abia atunci am aflat cum se produsese accidentul. Expatriaţilor care locuiau în ţările din jurul Golfului le plăcea să dea petreceri pentru personalul militar când sosea câte o navă militară în port. Îmi aminteam că Allen îmi mai vorbise despre asta. Spunea că niciunul dintre ei nu era prea încântat de acele seri, când conversaţia putea să ceară eforturi, dar se considera că acceptarea invitaţiilor ajută la relaţiile publice. La 16 august, nava lui era ancorată la Muscat, în Golful Oman. Nişte expatriaţi au lansat o invitaţie la cină pentru militari de pe navă, iar Allen a sfârşit prin a fi convins să accepte, împreună cu un alt subofiţer, în urma presiunilor din partea camarazilor.

Expatriaţii au venit să-i ia de pe navă cu o maşină cu tracţiune dublă. Căpitanul nu ştia precis ce se petrecuse, dar se părea că avusese loc un accident, maşina se răsturnase şi Allen se izbise cu capul de acoperişul maşinii, la viteză mare. Căpitanul spunea că după accident şoferul a făcut tot posibilul ca să se asigure că Ailen e nevătămat şi l-a adus înapoi pe navă. Însă, mai spunea el, nimeni nu-şi amintea numele sau adresa expatriaţilor respectivi, aşa că n-aveam cum să luăm legătura cu ei, ca să cerem despăgubiri prin intermediul companiei lor de asigurări.

Allen a fost dus la spitalul din Muscat, însă radiografiile n-au arătat nicio leziune craniană sau a coloanei, aşa că a fost externat şi dus înapoi pe navă. Aceasta a ridicat ancora, însă starea lui s-a agravat. Când nava a oprit în Dubai, Allen a fost internat în spital acolo, iar pe urmă cazat la hotel, prin grija Ambasadei Marii Britanii, vreme de o săptămână. A fost adus înapoi la bordul navei la 31 august, iar pe 7 septembrie, după trei

săptămâni de la accident, s-au luat măsurile necesare pentru a-l aduce în ţară cu un avion medical.

Avocatul meu a conchis că am avea multe obstacole de depăşit dacă am vrea să intentăm un proces pentru despăgubiri. În februarie 1992 am primit o nouă scrisoare de la căpitan, care-mi sugera că dacă aş continua să pretind despăgubiri, asta ar putea dăuna relaţiilor marinei cu comunităţile de expatriaţi din Golf. Ştiam că nu mă pot lupta cu puternica marină militară regală. Dacă ea refuza să mă ajute să dau de urma şoferului, trebuia să accept faptul că Allen nu va primi nicio despăgubire pentru vătămările suferite.

În perioada aceea de început plângeam mult. Mă simţeam ca o văduvă cu doi copii mici de crescut, şi totuşi, în fiecare weekend aveam responsabilitatea suplimentară a îngrijirii unui bărbat ostil, morocănos, incapacitat, care locuia în corpul soţului meu. Îmi dădeam toată silinţa să-mi păstrez o atitudine pozitivă în prezenţa lui şi să nu mă las implicată în certuri, dar simţeam cum îi creşte frustrarea. Se înfuria deseori din cauza lacunelor din memoria lui, şi se înfuria pe mine, căci n-avea pe cine altcineva să se descarce.

Simţul umorului îi dispăruse şi boala îl făcea foarte egoist. Bărbatul cu care mă căsătorisem era generos şi atent. Acum, Allen părea să-şi fi pierdut complet capacitatea de a se gândi cum ne-ar putea afecta, pe mine sau pe copii, acţiunile sale. Acest bărbat era pentru noi ca un străin iritabil.

A fost o perioadă foarte tristă şi dificilă: îmi era atât de dor de vechiul Allen, încât resimţeam dorul ca pe o durere fizică. Dar el mă îngrijise când mă chinuiam să fac faţă celei de-a doua sarcini, iar acum era rândul meu să-i ofer ceea ce avea nevoie.

ALLEN

Începusem să devin paranoic şi o acuzam pe Sandra că mă spionează şi că umblă cu bârfe. Mă întrebam dacă

sunt urmărit prin dispozitive de ascultare. Am hotărât în sinea mea că nu pot avea încredere în nimeni; toţi erau împotriva mea, toţi încercau să mă împiedice să mă întorc la muncă, având motivele lor ascunse.

Probabil că i-am dezvăluit medicului această paranoia, fiindcă mi-a spus într-o zi:

— Ştiu că crezi că oamenii te spionează şi te vorbesc pe la spate, dar ar trebui să fii conştient de faptul că ideile paranoide sunt un simptom frecvent întâlnit în cazurile de vătămare cerebrală. Îţi voi da o pastilă în plus, ca să le punem capăt, fiindcă nu cred că e prea plăcut pentru dumneata. Trebuie să crezi, Allen, că te sprijinim cu toţii. Dorim cu toţii acelaşi lucru, şi anume să te însănătoşeşti cât de mult posibil.

N-aveam încredere în el. Credeam că încearcă să-mi spele creierul şi că va raporta superiorilor mei din marină detaliile oricărei conversaţii dintre noi, aşa că mi-am ţinut gura. Totodată, am început să-mi ascund pastilele şi, dacă-mi era posibil, să nu le iau. Nu voiam să-i las să mă drogheze. Aveam nevoie să gândesc limpede.

La vremea aceea nu-mi dădeam seama, dar mă cufundam tot mai mult într-o depresie neagră. În martie 1992 am suferit o cădere de proporţii şi m-am trezit la spitalul Atkinson Morley din Londra, cu o perfuzie în braţ şi cu o mulţime de monitoare ticăind de zor în jurul meu, şi m-am întrebat: „Ce naiba?!”

Când a sosit medicul, mi-a explicat că nu se ştie precis ce s-a întâmplat, dar că mi se fac analize. Nu reuşeam să-i urmăresc spusele, însă când am încercat să cobor din pat mi-am dat seama că picioarele mele nu mai funcţionează. Înainte reuşeam să le determin să facă aproximativ ceea ce voiam, printr-un uriaş efort de voinţă, dar acum pierdusem şi asta.

Încercam întruna să mă rostogolesc din pat şi să-mi forţez picioarele să-mi suporte greutatea, dar sfârşeam grămadă pe duşumea. Nu o dată am izbucnit în plâns, din pură frustrare.

Era atât de afurisit de nedrept! De ce eu? De ce să mi

se fi întâmplat asta în timp ce mergeam la cina prostească oferită de un expatriat, la care nici măcar nu voisem să merg? îmi venea să-mi strig din toate puterile furia turbată, în faţa universului.

A venit să mă viziteze o fizioterapeută cu un scaun cu rotile. Era o fetişcană plină de voioşie falsă.

— Salutare! Am venit să-ţi arăt cum să foloseşti scaunul.

— Nu vreau un scaun! învaţă-mă să merg din nou, nu să fiu un schilod! m-am răstit. Ai nimerit greşit muşteriul. Refuz să fiu invalid! Nu voi folosi un scaun cu rotile! M-ai priceput?!

Cineva a sugerat să mi se dea o slujbă la *HMS Collingwood*, de probă, ca să vedem cum mă descurc. „În sfârşit! mi-am spus. O ocazie de a dovedi că încă mai pot să-mi fac treaba!”

Urma să locuiesc acasă, cu Sandra şi copiii, şi să fiu luat de un microbuz în fiecare dimineaţă. Responsabilitatea mea avea să constea în verificarea permisului de acces al tuturor maşinilor care intrau şi ieşeau din bază, plus alte câteva treburi administrative şi de copiere. Puteam să folosesc sala de sport şi celelalte facilităţi de la *Collingwood* şi să iau prânzul acolo, seara urmând să mă întorc acasă.

Excelent! Mi-am luat în primire noul serviciu şi n-a existat niciodată un verificator de permise de acces mai meticulos. Făceam totul după regulament.

În mod normal, dacă cineva îşi pierdea permisul, venea pur şi simplu şi cerea emiterea altuia în loc, dar eu completam toate documentele cuvenite. Presupun că asta-i făcea pe unii să nu mă prea simpatizeze, însă şefii erau încântaţi.

Altă sarcină a mea consta în copierea instrucţiunilor pe formulare speciale; eram foarte încet, dar minuţios. Munceam pe brânci cu scrisul, fiindcă, evident, trebuia să revin la normal înainte de a-mi putea relua fostul serviciu.

În bază exista un bazin de înot de dimensiuni olimpice, unde obişnuiam să merg aproape zilnic. Îmi

plăcea înotul, pentru că mă ajuta să-mi sporesc forţa părţii superioare a corpului. Cedasem şi foloseam un scaun cu rotile ori de câte ori trebuia să mă deplasez cât de puţin, fiindcă era imposibil să mă târăsc pe braţe tot timpul. În apă pluteam fără probleme şi mă puteam preface, preţ de câteva clipe, că încă-mi mai pot folosi picioarele. Diferenţa dintre mine şi un bărbat întreg la corp nu era chiar atât de evidentă.

Aveam şedinţe regulate la un psiholog de la *Collingwood*, care încerca să mă ajute să-mi îmbunătăţesc aptitudinile sociale şi să mă gândesc ce ar putea să simtă alţii.

Încă mai aveam obiceiul de a vorbi răstit şi de a-i jigni pe oameni fără să fiu câtuşi de puţin conştient că i-am insultat, după care rămâneam nedumerit când ei încetau să mai discute cu mine.

Şi nu reuşeam să înţeleg sentimentele altora. Când Sandra izbucnea în plâns rămâneam perplex. Psihologul m-a învăţat s-o cuprind pur şi simplu în braţe, chiar dacă nu ştiu de ce plânge.

Lucram doar de patru luni la *Collingwood* când cei de acolo au hotărât că trebuie să mă întorc la Headley Court pentru o reevaluare de o lună. M-am împotrivit – avusesem deja parte de doctori şi de spitale cât pentru o viaţă –, dar au rămas neclintiţi.

Cred că membrii personalului de la Headley Court au fost puţin cam şocaţi la vederea declinului meu fizic şi psihic survenit de când mă văzuseră ultima oară, şi acest lucru a fost foarte deprimant. În plus, păreau să adopte un punct de vedere psihiatric, nu neurologic, ceea ce, după părerea mea, însemna că nu caută deloc acolo unde trebuie.

— Nu-i nimic în neregulă cu mintea mea! repetam de fiecare dată când mă băteau la cap cu depresia şi furia. Corpul meu trebuie reparat!

Voiam doar să-mi reiau slujba de la *Collingwood*, numai că s-a hotărât să fiu trimis în altă parte – într-o secţie de psihiatrie de la Spitalul Wroughton al aviaţiei

regale, în apropiere de Swindon. La vremea respectivă atinsesem fundul prăpastiei.

Simţeam că mă aflu într-un uriaş abis al disperării, care devine tot mai adânc şi mai întunecat. Mă făcea să mă gândesc la filmele în care vezi cum un om păşeşte pe nisipuri mişcătoare şi cu cât se zbate mai tare, cu atât se cufundă mai adânc. Eram pregătit să renunţ la luptă, fiindcă simţeam că nu mă duce nicăieri.

Continuam să ascund într-un sertar al noptierei pastilele pe care nu voiam să le iau. Nu-mi aduc aminte decât că într-o noapte, când toţi ceilalţi din salon dormeau, am deschis fără zgomot sertarul şi am început să înghit pastilele de paracetamol pe care mi le dăduseră, una câte una, cu apă, ca să alunece mai uşor. Am luat toate pastilele pe care le aveam, iar apoi m-am întins şi am închis ochii, aşteptând să mor.

SANDRA

Unii dintre oamenii din marina militară mi-au fost de mare ajutor, şi printre ei se număra Isabel, asistenta socială pentru familii căreia îi fuseserăm repartizaţi. Ea mi-a oferit un sprijin neclintit încă de când Allen a fost adus acasă din Golf. Când i-am văzut maşina oprind în faţa casei, într-o dimineaţă, în perioada când Allen se afla în spital la Swindon, m-am gândit că poate are veşti despre cererea mea de a primi mai mulţi bani. Însă nu era vorba de asta.

— Sandra, mă tem că am o veste proastă. Nu ştiu cum să-ţi spun, dar azi-noapte, Allen a luat o supradoză.

Am deschis gura să spun ceva, dar m-au podidit lacrimile. Eram atât de şocată! Cu toate că ştiam că Ailen e foarte deprimat de-o vreme, nu m-aş fi gândit în ruptul capului că e genul de om care să se sinucidă. Nu-i stătea deloc în caracter – sau, cel puţin, nu i-ar fi stat vechiului Allen, cel cu care mă căsătorisem.

L-au ţinut la Wroughton ceva mai mult de o lună, după care l-au externat şi şi-a reluat serviciul la

Collingwood, dar trebuia să se supună unui program continuu de evaluare şi investigare. Şi pe urmă, tocmai când se părea că lucrurile n-au cum să se înrăutăţească şi mai mult, într-o dimineaţă am deschis corespondenţa şi am găsit nişte documente de evacuare. Marina voia să ne scoată din casă.

Cei de la Serviciul pentru Familii mi-au spus că după ce a fost externat de la Headley Court, Allen nu mai ţinea de o bază navală, aşa că nu mai avea dreptul la locuinţă de familist. Poate că, dacă m-aş fi luptat din răsputeri, aş fi reuşit să obţin anularea ordinului de evacuare, dar o parte din mine începea să înţeleagă că Allen n-avea niciun viitor în marina militară.

Am aflat de o organizaţie caritabilă numită Housing 21, o ramură a Legiunii Britanice specializată în găsirea de locuinţe pentru foştii militari. Cei de acolo ne-au spus că ar putea să dureze mult timp până să găsească o casă într-una din zonele în care specificasem că am vrea să locuim – în apropiere de mama mea, care locuia în Salisbury, sau în apropiere de mama lui Allen, în Haslemere –, numai că întâmplarea a făcut să ni se ofere o casă câteva săptămâni mai târziu.

Era perfectă: într-un cartier nou din Clanfield, Hampshire, satul în care locuiam când l-am cunoscut pe Allen. Housing 21 urma s-o cumpere şi apoi să ne-o închirieze la un preţ pe care ni-l puteam permite. Era o casă mică, dar frumoasă, cu trei dormitoare, încă neterminată; după ce am văzut-o am spus imediat „Da, vă rog!”. În aprilie 1993 ne-am mutat în Clanfield ca familie.

La doar o lună după aceea am avut parte de două tragedii familiale, una după alta. Tatăl meu a murit subit din cauza unui infarct, iar apoi sora mea a născut un copil prematur, la treizeci şi două de săptămâni. Micuţa Alice, cum a fost botezată, n-a trăit nici măcar douăzeci şi patru de ore.

L-am întrebat pe Allen dacă vine cu mine la înmormântarea micuţei Alice şi a spus că nu, nu vrea. N-am insistat, însă m-am simţit foarte rănită şi lipsită de

sprijin.

La scurt timp după aceea am mers la o prezentare de caz pentru a vorbi despre Allen şi în toiul ei a început să se plângă că „acasă totul e negru şi fără speranţă”. Pe moment n-am spus nimic, dar imediat ce ne-am întors acasă l-am muştruluit cu adevărat pentru prima oară de la accident.

— Cum poţi să fii atât de al naibii de egoist?! am strigat la el. Tata abia a murit, copilaşul surorii mele a murit, iar tu te plângi că totul e negru şi fără speranţă?!

Şi am ţipat la el pentru că a fost atât de egoist încât a crezut că poate pur şi simplu să ia o supradoză şi să ne lase baltă pe toţi.

— Ce-ai avut în cap? Cum îndrăzneşti să încerci să ne părăseşti?! Ştiu că ţi-e greu, dar te-ai gândit măcar o clipă cum ne va afecta, pe mine şi pe copii, sinuciderea ta? Spune, te-ai gândit?! Nu crezi că ai o responsabilitate faţă de noi? Sau contezi numai tu, tu, tu?!

Ajunsesem la capătul răbdărilor, aşa că m-am răcorit spunând tot ce aveam pe suflet, mi-am scos verigheta, am aruncat-o spre el şi am ieşit din casă ca o furtună, trântind uşa.

M-am dus la Judy, prietena mea, şi am băut o ceaşcă cu ceai la ea în bucătărie, povestindu-i totul. Ea m-a ascultat, iar când am terminat m-a întrebat:

— El unde e acum?

— Acasă… am răspuns.

În clipa următoare am început să intru în panică. N-ar fi trebuit să-l las singur, ştiind că e oricum fragil psihic. Dacă face vreo prostie? Am rugat-o pe Judy să dea telefon ca să vadă dacă e tot acolo, dar n-a răspuns nimeni.

Alarmate de-a binelea, Judy şi cu mine ne-am întors cu viteză maximă. Am intrat în casă şi am scotocit peste tot, inclusiv în garaj. De fiecare dată când deschideam o uşă îmi bubuia inima; eram îngrozită că-l voi găsi înăuntru pe Allen, prăbuşit pe jos. Însă Allen nu era în casă. Am observat că ridicase de jos verigheta mea şi o pusese deoparte. Dar unde era el?

La scurt timp după aceea a sunat telefonul. Era cineva de la *Collingwood*, care mă anunţa că Allen s-a internat în infirmerie. Am cerut să vorbesc cu el, iar când a venit la telefon l-am întrebat:

— De ce ai plecat?

— Pentru că sunt forţat să trăiesc cu o femeie cu care nu vreau să fiu, a răspuns el. O femeie furioasă, pe care n-o cunosc şi n-o iubesc.

A fost o palmă cumplită peste obraz. În seara aceea m-am dus la culcare întrebându-mă dacă ar trebui să-i iau pe copii şi să-l părăsesc pe Allen. Unde să mă duc? Din ce am trăi? Ce s-ar întâmpla cu el? A doua zi dimineaţă însă, când m-am trezit, am ştiut că nu pot face aşa ceva – poate datorită iubirii pe care o nutrisem pentru bărbatul care fusese Allen cândva, sau poate de dragul copiilor.

În noiembrie 1993, Allen a fost lăsat la vatră din marină, pe motivul că nu mai e apt pentru serviciul activ, şi mi s-au dat formularele necesare pentru a cere o pensie de veteran. A trebuit să adun rapoarte medicale, rapoarte de serviciu şi tot felul de documente. Le-am trimis pe toate şi am aşteptat câteva săptămâni. Cererea a fost refuzată, pe temeiul că ceea ce făcea Allen la momentul accidentării – mergea să cineze la nişte expatriaţi – nu intra în categoria „serviciu activ”. Am izbucnit în plâns. Autorităţile militare încercau să prezinte situaţia ca şi cum accidentul s-ar fi petrecut în timpul lui liber şi ar fi fost învoit la momentul respectiv. Din ce aveam să trăim?!

Presupun că începeam să devin pricepută la lupta cu autorităţile, pe o cale sau alta. Nu-mi stă în fire, dar când trebuie să faci un lucru ca să-ţi protejezi familia găseşti cumva tăria necesară. Am cerut încă o dată sfatul avocatului şi am descoperit că dificultatea cu care se obţin pensiile de veteran e notorie. A durat luni bune până când marina a acceptat în cele din urmă că, atunci când personalul militar se află departe de casă, la datorie, se consideră în mod oficial că este în serviciu activ douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru. Clarificarea situaţiei mi-a adus o uşurare imensă. Am primit de la marină şi o

sumă consistentă de bani drept bonificaţie, pe baza numărului de ani de serviciu militar ai lui Allen. Am decis să cheltuiesc o parte din aceşti bani pe o vacanţă în familie şi am mers la Disney World, în Florida. În acea excursie, totul a decurs rezonabil de bine.

După ce ne-am întors acasă însă, dispoziţia de vacanţă s-a evaporat rapid şi Allen a redevenit morocănos şi taciturn. Trebuia să-i găsesc ceva de făcut pe timpul zilei, fiindcă m-ar fi scos din minţi dacă l-aş fi avut în preajmă tot timpul. Din fericire, am aflat de un centru de îngrijire peste zi, centrul Horizon, în Portsmouth, unde personalul se putea ocupa de el, iar asta mi-a oferit prilejul de a respira puţin.

Nu mergea acolo în fiecare zi – aveam şi zile pe care le numeam „de armonie domestică”, în care îl târâm după mine ca să mă ajute la treburi. Mergeam la supermarket, în parc, la cumpărat haine sau în vizită la mama mea, la mama lui ori la bunicul lui – lucruri normale, de zi cu zi. Allen era însă foarte antisocial şi nu prea comunicativ dacă se întâmpla ca o persoană binevoitoare să încerce să-l implice în conversaţie – era mai probabil să se răstească la ea decât s-o salute bucuros.

Nu prea reuşea să facă asocierea dintre chipuri şi nume. Dacă ne întâlneam pe strada principală cu vecinii noştri de alături, de cele mai multe ori nu-i recunoştea şi-i lua la rost: „Cine eşti?” îi spuneam de fiecare dată că întrebarea e nepoliticoasă, dar nu înţelegea acest lucru. După o vreme, vecinii noştri s-au obişnuit şi chiar glumeau pe tema asta, prezentându-se „oficial” de fiecare dată când ne întâlneam.

Acasă, Allen continua să se chinuie să se descurce fără scaunul cu rotile, târându-se cu ajutorul braţelor, agăţându-se de mobile, de pereţi şi de ce se mai nimerea, ca să-şi susţină greutatea corpului, în timp ce picioarele îi atârnau inutile. N-aveam absolut nimic împotrivă şi-l înţelegeam, dar dacă încerca să se descurce fără scaunul cu rotile când mergeam la magazine, deplasarea era dureros de lentă. Reuşea să coboare din maşină şi s-o

ocolească, ţinându-se de portbagajul de pe acoperiş, dar după aceea rămânea blocat dacă nu exista nimic de care să se ţină.

— Te oboseşti prea tare în felul ăsta, încercam să-l conving. De ce să nu foloseşti scaunul cu rotile când mergem undeva? Acasă poţi continua să te deplasezi fără el.

— *Nu* sunt invalid! striga el la mine.

— Ştiu că nu eşti. Hai, doar de data asta, doar azi!

În cele din urmă a acceptat – ştia că nu mai poate ieşi din casă fără scaunul cu rotile –, dar ori de câte ori folosea scaunul stătea botos.

În perioada aceea nu aveam absolut niciun fel de viaţă socială. Nu mergeam la cinema sau la restaurante, deşi presupun că, dacă am fi vrut, am fi putut s-o facem. Părea pur şi simplu prea complicat să găsim pe cineva care să stea cu copiii şi să mergem la un restaurant unde ne-ar fi aşezat în fundul sălii, în apropierea toaletei, ca scaunul cu rotile să nu încurce pe nimeni.

Dificultăţile lui Allen în plan social mă făceau să ezit să invit oameni la noi acasă, fiindcă putea să-i supere vorbindu-le răstit sau cu o sinceritate brutală. Nu şovăia să spună lucruri de genul „Culoarea asta te face să pari de-a dreptul grasă”, de exemplu, şi puţini oameni puteau să-i facă faţă. Vorbirea lui încă nu era prea clară, aşa că deseori, din fericire, când trântea câte o replică de felul ăsta, oamenii nu-i pricepeau cuvintele, dar chiar şi aşa, situaţia putea fi extrem de stânjenitoare.

Nu reuşea să urmărească prea bine o conversaţie normală, aşa că se putea să discutăm, să zicem, despre politică, şi Allen să intervină din senin cu un comentariu despre vreme. N-aveam nici măcar conversaţii între noi doi, dincolo de subiectele casnice simple, cum ar fi „Ce-ai vrea să mănânci diseară la cină?”. Am devenit aproape o călugăriţă – mă întâlneam cu prietenele mele la cafea în timp ce Allen se afla la centrul de îngrijire peste zi, iar în weekenduri şi seara stăteam în casă.

Era o existenţă elementară şi sterilă – doi străini care

merg unul lângă altul şi câteodată răbufnesc în certuri furioase. Uneori se uita la mine cu o expresie de enervare pură, vecină cu ura, şi simţeam că-mi vine să plâng. Ce făcusem ca să merit asta?! Ce puteam face în plus pentru el?

Suzanne, sora lui Allen, l-a scos în oraş de două, trei ori, ca să mă elibereze puţin de presiune, dar s-au certat şi, ca urmare, ieşirile de felul acesta au încetat. Mama lui nu era suficient de puternică pentru a se descurca singură cu el, aşa că n-aveam aproape niciun prilej de a respira. Toată responsabilitatea îngrijirii soţului meu şi a copiilor se afla pe umerii mei şi n-aveam încotro, trebuia să merg înainte.

Când Zoe avea şapte ani am primit un avertisment cum că trebuie să mă concentrez mai mult asupra copiilor. Aranjamentul pe care-l făcusem cu o vecină s-o ia pe Zoe de la şcoală căzuse şi fetiţa mea rămăsese pe terenul de joacă două ore bune, până să-mi dau seama ce se petrecuse. Profesorii încercaseră să mă sune, dar nu reuşiseră să dea de mine – asta se întâmpla înainte să avem cu toţii telefon mobil. Când am ajuns la şcoală, Zoe plângea de mama focului, roşie la faţă. Faptul că suferise o dezamăgire atât de mare m-a făcut să mă simt groaznic; am îmbrăţişat-o strâns, însă ea nu se putea opri din tremurat – de frică şi din cauza hohotelor de plâns.

Cred că după acest incident, Zoe şi-a pierdut încrederea în adulţi. Tatăl ei plecase şi se întorsese complet schimbat; bunicul ei (tatăl meu) plecase şi nu se mai întorsese; ca urmare, a început să-şi facă griji când era lăsată undeva, temându-se că nu va veni nimeni s-o ia acasă. A început să refuze să mai participe la întrunirile grupului ei de cercetaşi juniori, acceptând doar dacă eu stăteam pe hol pe toată durata întrunirii, şi să şovăie foarte tare în privinţa mersului la şcoală. A fost nevoie de multă muncă de lămurire şi de discuţii între noi două ca s-o ajut să se simtă din nou în siguranţă.

Allen n-a fost de ajutor aici, pentru că începuse să aibă ciocniri cu Zoe. Ea e mai gălăgioasă decât Liam şi mai

înclinată să-şi pledeze cauza şi câteodată îl sâcâia pe Allen, voind doar să i se acorde atenţie. Într-o seară i-am auzit certându-se în bucătărie.

— Încetezi cu afurisitul ăsta de tărăboi? a strigat el.

N-am auzit răspunsul lui Zoe, dar câteva clipe mai târziu s-a auzit o bufnitură rău prevestitoare. Am dat fuga în bucătărie şi am văzut că Allen o pironise de perete.

— Încetează! Las-o în pace! am ţipat, înşfăcându-l de braţ.

Şi-a descleştat mâinile, iar Zoe s-a strecurat printre noi şi a rupt-o la fugă, plângând. El şi-a rotit scaunul cu spatele la mine.

— Ailen, e un copil! Nu poţi să-i faci aşa ceva!

N-a răspuns, ci s-a apucat să trântească oalele din chiuvetă, ca să-mi acopere vocea.

Nu-mi place să mă gândesc ce s-ar fi întâmplat dacă n-aş fi intervenit. Allen îşi pierdea deseori cumpătul când Zoe îl sâcâia şi părea să nu ia în calcul faptul că e copil. Oricine altcineva ar fi spus doar „Of, pentru Dumnezeu, pleacă de-aici!”; Allen însă exploda şi ne speria pe toţi.

Zoe îl voia pur şi simplu înapoi pe tatăl ei cel de dinainte şi-i cerea insistent să facă lucrurile pe care obişnuia să le facă, fără să poată înţelege că el nu mai e capabil de acele lucruri. I se urca în braţe, pe scaunul cu rotile, dar el o ciupea de picior ca s-o determine să coboare. Uneori o ciupea prea tare şi-i făcea vânătăi urâte, din simplul motiv că nu-şi mai cunoştea forţa.

La vremea aceea, trebuie să recunosc, am discutat cu un avocat, ca să aflu în ce poziţie m-aş afla dacă l-aş părăsi pe Allen. Voi avea dreptul la pensie de întreţinere pentru copii, din pensia lui de veteran? Unde am putea să locuim? Am obţinut informaţiile şi le-am pus la păstrare într-un cotlon al minţii, pentru eventualitatea că lucrurile s-ar fi înrăutăţit şi mai tare. Nu voiam să-mi scindez familia; aş fi preferat categoric s-o fac mai unită, dacă puteam, dar începeam să intru în criză de idei.

ALLEN

Când microbuzul centrului de îngrijire trecea dealul la periferia oraşului Portsmouth, puteam să văd până în depărtare, unde se aflau şantierul naval şi marea, şi era ca şi cum mi-ar fi pus cineva sare pe rană. Mă durea să accept încheierea carierei mele în marina militară şi faptul că acum eram un intrus în lumea ei. Unul din principalele sentimente pe care le nutream era vinovăţia: pentru că nu mă aflam alături de camarazi, slujindu-mi ţara, ci mă ascundeam în casă, vătămat, fără să mai fiu de vreun folos cuiva. Mă simţeam ca aruncat la fiare vechi, la vârsta de treizeci şi patru de ani.

Cu toate că la centrul Horizon existau câţiva oameni din marină, cei mai mulţi dintre ei se apropiau de vârsta pensionării. Activităţile de acolo nu aduceau nicio provocare. Stăteam şi ascultam muzică clasică, lucru numit „meloterapie”.

Uneori coceam prăjituri şi am devenit expert în pandişpanuri cu fructe uscate, pe care copiii le dispreţuiau când le duceam acasă.

Era deprimant. Detestam faptul de a fi pus la grămadă cu vârstnicii, ca şi cum n-aş mai fi avut niciun rost în viaţă. De la reglajul fin al rachetelor ghidate ajunsesem la bătut aluatul de pandişpan.

Un lucru util a fost acela că am început să exersez folosirea computerului. În 1991, înainte să sufăr accidentul, aveam în marină nişte computere mari, complicate, dar nu rulasem niciodată Windows şi nici nu navigasem pe Internet. Computerul mi-a stârnit pe loc interesul şi am început să petrec cât de mult timp puteam învăţându-i de unul singur toate funcţiile. Cum nu-mi puteam aminti scrierea corectă, cuvintele mele ieşeau complet anapoda, însă cineva mi-a prezentat un program extraordinar, conceput pentru dislexici, care pricepea cuvintele pe care le tastam, astfel că mi s-a deschis o metodă de comunicare complet nouă, într-o vreme când nu reuşeam să vorbesc prea fluent.

După ce am reînceput să locuiesc permanent acasă

am continuat să mă simt înstrăinat de Sandra şi de copii. Eram nişte străini obligaţi să trăiască sub acelaşi acoperiş. Detestam grozav faptul că depindeam de ei dacă scăpăm un obiect şi nu-l puteam ajunge – de exemplu dacă se rostogolea sub masă. Puteam să merg singur la toaletă sau să-mi pregătesc o gustare şi reuşeam să mă mut de pe scaun în pat sau în maşină, însă toate aceste manevre erau lente, laborioase şi istovitoare.

Scaunul cu rotile cel mare şi roşu, de spital, era atât de greu de manevrat încât Sandra a propus să folosesc o parte din banii primiţi ca bonificaţie ca să-mi cumpăr un scaun făcut la comandă. N-a fost nevoie de prea multă muncă de convingere din partea ei. Folosirea unui scaun cu rotile de spital seamănă cu a purta pantalonii altcuiva: nu se potrivea cu fundul meu. După oarecare documentare, am cumpărat un incredibil scaun alb, cu nişte pete de culoare vii pe roţi, cu toate dimensiunile măsurate şi ajustate perfect şi incredibil de comod. Bănuiesc că a fost un moment important: începeam să accept că sunt legat de scaunul cu rotile şi că, foarte probabil, aşa voi rămâne în viitorul previzibil.

Memoria mea pe termen scurt era de-a dreptul groaznică. Acum reuşeam să ajung la capătul unei fraze fără să-i uit începutul, însă nu ţineam minte ce am făcut în ziua anterioară, aşa că dacă mă trezeam dimineaţa şi Sandra părea supărată pe mine, n-aveam habar de ce.

Dormeam împreună, într-un pat mare, dublu, dar între noi nu existau gesturi de tandreţe. Stingeam pur şi simplu lumina şi adormeam. Pentru mine, Sandra era asistenta mea medicală şi persoana care mă îngrijea, iar câteodată era cam cicălitoare. Ştiu că o iritam teribil din cauza uşurinţei cu care mă enervam şi a ostilităţii mele, numai că frustrarea mă consuma necontenit şi ea era singura persoană pe care puteam să mă descarc.

Kevin, vechiul meu prieten din marină şi cavalerul meu de onoare la nuntă, ştia că Sandra are nevoie să respire puţin, însă era greu să ne gândim de ce sunt în stare. În 1997, Kevin s-a oferit să mă ducă la un eveniment

sportiv din SUA, organizat de Asociaţia Veteranilor Americani Paralizaţi. Legiunea Britanică trimitea o echipă la competiţia în scaune cu rotile a Asociaţiei Naţionale a Veteranilor, în San Diego, şi mi-a propus să merg ca invitat, iar Kevin a avut bunătatea de a accepta să mă însoţească, pentru a avea grijă de mine.

Îmi amintesc mai multe evenimente din cadrul competiţiei. A avut loc un concurs de tir cu arcul pentru persoane în scaun cu rotile, câinii acestora fiind antrenaţi să meargă să le aducă înapoi săgeţile, lucru util. Şi am văzut un individ trimiţându-şi câinele să-i aducă ceva de băut, fapt care m-a impresionat. Privind retrospectiv, probabil că am urmărit mai mult câinii decât sportivii.

Am discutat puţin cu Kevin despre invaliditatea mea; se pricepea să mă facă să vorbesc şi să-mi exprim grijile. Am încercat să-i explic că văd în continuare viaţa în alb şi negru, în bine şi rău şi că, în esenţă, viaţa de care eram Capabil de la accident încoace nu era bună. Nu era bună deloc.

El a încercat să-mi arate nenumăratele lucruri bune pe care le puteam face din scaunul cu rotile şi s-a referit la viaţa împlinită a sportivilor pe care-i priviserăm, însă nu eram pregătit să ascult. Mă aflam categoric într-o stare de spirit a paharului pe jumătate gol – sau a paharului gol de-a binelea.

Invaliditatea mea era ca un cancer în sânul familiei: ne măcina pe toţi. La Legiunea Britanică am aflat că, din nouăzeci şi opt de militari căsătoriţi care au suferit vătămări grave în Primul Război din Golf, căsnicia a doar cinci dintre ei a supravieţuit. Vătămările lor erau diverse, însă ceea ce le-a distrus familia a fost latura emoţională a revenirii la viaţa civilă ca persoană invalidă.

Copiii noştri au fost crescuţi de mama lor. Eu nu m-am ocupat de ei niciodată, nu le-am adus un pahar cu suc, nu i-am ajutat la teme, nu m-am jucat cu ei şi nu mi-am asumat absolut nicio responsabilitate pentru îngrijirea lor. Aveam drept scuză faptul că-mi consumam tot timpul ca să mă îngrijesc de mine însumi, dar asta însemna că familia

ca întreg nu funcţiona. Am mers mai departe doar pentru că Sandra s-a ocupat de toate chestiunile practice şi a făcut şi imposibilul ca să rămânem împreună.

Nimeni n-ar fi învinovăţit-o dacă m-ar fi părăsit.

SANDRA

O parte a problemei cu care mă confruntam în încercarea de a îmbunătăţi viaţa noastră casnică era faptul că locuinţa în care trăiam era prea mică pentru doi copii care creşteau rapid şi un bărbat în scaun cu rotile. M-am adresat din nou fundaţiei caritabile Housing 21 şi am întrebat dacă există vreo şansă de a ne muta într-o casă mai mare. În oraş se construiau nişte case noi, cu garaj adiacent, şi mă gândeam că aş putea transforma garajul într-o cameră pentru Allen, în care să poată fi departe de copii şi să-şi vadă de ale lui.

Am găsit o casă care mi-a plăcut şi care nu fusese vândută, aşa că am trimis celor de la Housing 21 detaliile, ca să văd dacă vor accepta s-o cumpere şi apoi să ne-o închirieze. Au cumpănit o vreme, însă pe urmă au refuzat. Refuzul m-a supărat şi m-a frustrat, fiindcă între timp ajunsesem să-mi doresc casa din toată inima.

Am încercat să obţin o ipotecă, numai că prima întrebare pe care mi-o puneau firmele de construcţii era „Dumneavoastră sau soţul dumneavoastră aveţi un serviciu stabil?”, iar când răspundeam că nu, îmi trânteau uşa în nas. Pensia de veteran a lui Allen era pe viaţă şi urma să-mi fie plătită mie după moartea lui, aşa că reprezenta un venit garantat, însă nimeni nu voia să ne acorde o ipotecă pe baza ei. Allen nu putea să obţină nici asigurare de viaţă şi nu-mi plăcea să mă gândesc la implicaţiile acestui lucru.

La un moment dat, Kevin, prietenul lui Allen, s-a oferit să ne împrumute banii de avans, iar constructorii casei, care nu găsiseră niciun alt cumpărător, au spus că vor reduce preţul şi ne vor ajuta să obţinem o ipotecă convenabilă. Totul s-a rezolvat, aşa că în aprilie 1995 am împachetat şi ne-am mutat în casa noastră cea nouă şi

frumoasă, aflată la doi paşi de cea veche. Era primul cămin care ne aparţinea cu adevărat, iar eu mă simţeam în al nouălea cer.

La un an după mutarea în noua casă a sosit momentul să încep să mă gândesc la alegerea unei şcoli gimnaziale pentru Liam, care avea unsprezece ani. Am mers să vizitez şcoala generală locală, care avea 2.500 de elevi, şi am fost de părere că n-ar fi potrivită pentru el. De la accidentul tatălui său, Liam devenise foarte introvertit. Nu vorbea niciodată despre ceea ce se întâmplase, dar îşi pierduse modelul masculin şi cel mai bun partener de Lego, lucru foarte dificil pentru un băieţel. Nu plângea şi nu făcea crize de furie, însă nici nu vorbea vreodată despre ceea ce simţea. Cred că a devenit foarte închis în sine fiindcă simţea că nu se poate exprima liber în casă, în preajma lui Allen, aşa că a hotărât pur şi simplu să-şi păstreze gândurile pentru sine.

Spre deosebire de alţi copii de aceeaşi vârstă, ai mei nu puteau să-şi invite prietenii la noi acasă, să se joace, şi cred că Liam a devenit cam singuratic. Când făceam cunoştinţă cu alţi băieţi de-o seamă cu el, îmi dădeam seama că aptitudinile lui sociale sunt mai puţin dezvoltate ca ale lor. Categoric, nu făcea parte din grupul copiilor „populari”.

În orice caz, m-am documentat şi am decis că vreau să-l înscriu la o şcoală independentă din Petersfield, unde efectivul de elevi era suficient de mic pentru ca profesorii să-i acorde atenţie în manieră individuală şi unde terenul de joacă nu era copleşitor de aglomerat. Şcoala oferea locuri cu subvenţie guvernamentală, dar când am dat telefon mi s-a spus că toate fuseseră deja ocupate.

— Pot să vin să vă vizitez, chiar şi aşa? am întrebat, doar ca să mi se ofere o şansă.

Am mers împreună cu Allen şi Liam ca să avem o întrevedere de familie cu directorul, însă Liam n-a scos aproape nicio vorbă, iar când a fost invitat să aibă o conversaţie între patru ochi cu directorul, a refuzat categoric să rămână singur în biroul acestuia. Mai întâi a

încercat să fugă, după care s-a făcut covrig şi a izbucnit în plâns. Cred că atmosfera îl intimida foarte tare. Directorul a spus:

— Nu vreau să fiu crud, dar mă tem că şcoala aceasta nu e potrivită pentru cineva care nu face faţă la presiuni.

— Da, înţeleg foarte bine, am spus. Dar mă întreb dacă-mi puteţi acorda cinci minute din timpul dumneavoastră, ca să vă explic situaţia noastră.

Allen şi Liam au fost conduşi afară, iar după ce uşa s-a închis în urma lor am susţinut discursul vieţii mele. Miza consta în viitorul fiului meu!

I-am vorbit directorului despre accidentul lui Allen şi ce însemna pentru copii să fi crescut în ultimii câţiva ani fără un tată propriu-zis, care să se implice direct, deşi într-un colţ al casei exista un bărbat aşezat pe scaun cu rotile, care semăna perfect cu vechiul lor tată. I-am explicat că, dacă Liam e puţin imatur, asta se datorează faptului că, până la acel moment, a avut o copilărie foarte frământată. I-am spus că e inteligent, dar are nevoie de încurajare personală şi că mă sperie ideea că, dacă îl înscriu la şcoala generală locală, va dispărea în sistem, ca un simplu număr de foaie matricolă între atâtea altele. Am vorbit şi am tot vorbit, iar la urmă, când am încheiat, directorul a spus că Liam poate să vină la şcoală pentru o zi de probă, ca să vedem cum se adaptează.

Din fericire, se pare că ziua de probă s-a desfăşurat bine, fiindcă în final, directorul nu numai că a fost de acord să-l primească pe Liam la şcoala sa, ci, în plus, a spus că-i va găsi un loc subvenţionat suplimentar.

Presupuseserăm că după ce copiii vor intra la şcoală îmi voi găsi un serviciu cu jumătate de normă şi că vom folosi venitul meu pentru lucruri suplimentare, cum ar fi vacanţele, dar că Allen va fi întotdeauna cel cu venitul principal. Nădăjduiserăm că Allen va obţine încă două promovări înainte să se pensioneze şi că vom avea mult mai mulţi bani pentru distracţie. Însă după ce am aflat cuantumul pensiei lui de veteran ne-am dat seama că o vom duce greu cu banii. Ne-ar fi fost extrem de greu să

întreţinem doi adolescenţi până terminau facultatea şi-şi începeau cariera pe care şi-ar fi dorit-o, dar cum puteam să-mi iau serviciu, când trebuia să-l îngrijesc pe Allen? Trebuia să ne chinuim cumva să ne descurcăm.

La un an după ce Liam a intrat în gimnaziu, a venit rândul lui Zoe. Personalitatea ei e complet diferită de a lui Liam – vorbăreaţă foc, foarte încrezătoare în oameni şi prietenoasă. La drept vorbind, e exact aşa cum era Allen înainte de accident. Încrederea ei în sine a fost totuşi afectată de problemele lui Allen şi cei doi continuau să se certe des acasă.

Când a sosit timpul ca Zoe să intre în gimnaziu, o fundaţie caritabilă numită Trustul pentru Copiii din Marina Regală a intervenit pe neaşteptate şi i-a plătit şcolarizarea la o şcoală de fete excelentă, Şcoala Regală din Haslemere. Cam o treime din fetele de acolo stau la internat, iar lui Zoe i-a plăcut atât de mult încât, doi ani mai târziu, când a împlinit paisprezece ani, ne-a întrebat dacă-i dăm voie să stea şi ea la internat pe timpul săptămânii. Eu n-aş fi vrut; am fost mereu de părere că şcoala cu internat îi obligă pe copii să crească prea repede, când ar trebui să li se permită să-şi trăiască în continuare copilăria, şi ştiam că-mi va fi teribil de dor de ea. Totuşi, cum casa noastră era atât de înghesuită, absenţa ei de lunea până vinerea a mai atenuat o parte din tensiunea domestică şi cel puţin a pus capăt ciocnirilor ei cu Allen.

Cumva, am reuşit să coexistăm de-a lungul anilor. Îmi amintesc că după întoarcerea din San Diego, Allen mi-a vorbit despre câinii însoţitori pe care-i foloseau unii sportivi cu invaliditate. îl impresionaseră inteligenţa şi devotamentul câinilor faţă de stăpânii lor şi poate că felul cum vorbea despre acest lucru mi-a plantat în minte o mică sămânţă. Într-o zi mi-am amintit că văzusem în ziarul local un articol despre o organizaţie numită „Parteneri Canini pentru Independenţă care dresa câini însoţitori pentru persoanele cu dizabilităţi. Articolul spunea că organizaţia are nevoie disperată de asistenţi de dresaj pentru căţei.

Am găsit numărul de telefon şi am sunat, emoţionată.

— Aş vrea să aflu cum să devin asistent de dresaj.

Femeia mi-a spus că există un curs de dresaj în derulare şi că, dacă vreau, pot să merg chiar atunci. Mi-a dat adresa; am urcat în maşină şi m-am dus glonţ la sediul organizaţiei. Într-un hambar mare, vechi, se aflau şase căţei – labradori, golden retrieved, pudeli şi metişi de labrador cu pudel – împreună cu asistenţii lor de dresaj şi cu doi instructori. O femeie striga „Endal! Endal! Endal!" pe un ton iritat şi-mi amintesc că mi-am zis în sinea mea că e un nume stupid pentru un câine.

Am remarcat că toţi câinii mai mari erau botezaţi cu nume care începeau cu E – Echo, Errol, Endal pe când numele celor mai tineri începea cu F – Ferdy, Flame, Flynn. Cineva mi-a explicat că o dată la şase luni se formează o echipă nouă şi căţeii primesc nume care încep cu următoarea literă a alfabetului. Toţi purtau haina roşie de „căţel în dresaj" cu însemnul Partenerilor Canini. Am aflat că după ce absolveau cursul şi primeau haină de câine însoţitor, aceasta le dădea dreptul legal de acces în magazine şi aşa mai departe, conform Legii Dizabilităţilor. Dacă un câine poartă acea haină, trebuie să i se permită intrarea oriunde merge stăpânul lui.

După încheierea şedinţei de dresaj am discutat cu instructoarea căţeilor, Tessa. I-am explicat situaţia noastră familială, iar ea a spus că e ideal că suntem acasă pe timpul zilei şi că avem copii, deoarece e bine pentru căţei să se obişnuiască cu copiii. A mai spus că faptul că Ailen e în cărucior cu rotile ar putea fi şi el propice, fiindcă astfel căţelul se va obişnui să aibă în preajmă o persoană cu invaliditate, deşi acest lucru nu e o cerinţă obligatorie pentru familiile cu care lucra organizaţia.

Mi-a explicat că asistentul ţine căţelul acasă timp de paisprezece luni, timp în care trebuie să participe la şedinţele săptămânale de dresaj, şi că e foarte important să respecţi toate tehnicile pe care le înveţi şi să fii strict cu dresajul căţelului acasă, pentru că acest lucru poate decide dacă acesta va ajunge să poată deveni într-o bună zi

câine însoţitor. A spus că va trebui ca reprezentanţii organizaţiei să vină la noi acasă, pentru a se convinge că avem condiţiile adecvate.

Zece zile mai târziu am primit un telefon.

— Ar fi posibil să venim astăzi la dumneavoastră acasă pentru analiză? Avem un căţel căruia trebuie să-i găsim altă locuinţă cât mai curând posibil şi cred că ar fi potrivit pentru dumneavoastră.

Cei de la organizaţie au venit, au inspectat casă, au făcut cunoştinţă cu Allen şi au căzut de acord că totul e în regulă, iar a doua zi ne-a fost adus un labrador auriu în vârstă de opt săptămâni, pe nume Ferdy. Era un animal vioi şi copiii l-au adorat. Era primul lor câine, aşa că stăteau pe jos ore întregi jucându-se cu el, tachinându-l cu o bucată de sfoară şi luptându-se să-i ia câte o jucărie din gură.

Ferdy era o mare figură: umbla cu propria pernă după el, iar când obosea, se culca pe ea şi trăgea un pui de somn. Zoe i-a confecţionat o pernă a lui şi i-a brodat numele pe ea. Îmi făcusem griji pentru cum vor reacţiona iepurii pe care-i creşteam în grădină la prezenţa nou-venitului, dar ei şi Ferdy au părut să-şi accepte reciproc existenţa în mod necondiţionat.

Ceea ce învaţă un căţel în primele şaisprezece săptămâni e esenţial. În primul rând, Ferdy a trebuit să înveţe să folosească o zonă specială pentru făcut nevoile, pe care i-am creat-o în grădină. Apoi a trebuit să se obişnuiască să petreacă perioade de timp stând cuminte în coşul lui, fără să roadă, să latre sau să alerge de capul lui. Câinii însoţitori trebuie să înveţe o serie de bune maniere elementare, cum ar fi să nu dea buzna pe uşi în faţa ta, să nu latre când nu e cazul, să şadă când li se cere, să vină când sunt strigaţi şi să meargă frumos cu lesa lăsată lejer. Nu le poţi da voie să-ţi facă bucăţi linoleumul din bucătărie sau s-o ia razna cum îi taie capul în public. E esenţial să nu se lase incitaţi din cale-afară şi s-o ia la fugă pe neaşteptate, într-un mod care ar putea trage persoana invalidă din scaunul cu rotile. Trebuie să fii foarte strict cu

ei, ca şi cu un copil de doi-trei ani, iar rolul meu consta în a efectua dresajul de supunere.

Ca începătoare în meseria de asistent de dresaj, am făcut greşeli cu Ferdy şi poate că n-am fost chiar atât de strictă cât ar fi trebuit. Dacă nu eşti consecvent sută la sută cu regulile, câinii devin confuzi şi nu ştiu ce li se cere să facă, dar Ferdy a obţinut rezultate bune. Era un câine de ispravă, dornic să facă ceea ce trebuie.

Allen părea mulţumit de prezenţa unui câine în casă. îi plăcea să şadă cu Ferdy în poală, ca să-l mângâie, dar a afirmat clar că nu vrea să se implice câtuşi de puţin în dresaj.

Tot nu accepta că va rămâne cu dizabilitatea lui tot restul vieţii, însă intrase treptat în rolul invalidului, lăsându-i pe alţii să facă una sau alta pentru el şi neasumându-şi nicio responsabilitate. Ne certam deseori, pentru că eram de părere că ar putea face mai multe – să cureţe cartofi, să spele vasele, să întindă rufele şi aşa mai departe –, în timp ce el era bucuros să fie slujit în toate. Începeam să mă plictisesc să fiu persoana care-l îngrijeşte, şi nu partenera lui.

Însă odată ce am început să-l dresez pe Ferdy, mi-am găsit un nou obiect al atenţiei. Abia aşteptam şedinţa săptămânală de dresaj şi petreceam mult timp lucrând cu el, încercând să mă asigur că ştie toate tehnicile în avans, ca să strălucească în faţa instructorilor. Eram atât de entuziastă încât n-a trecut mult timp şi Tessa m-a întrebat dacă mi-ar plăcea să devin instructor adjunct. Apoi cei de la Partenerii Canini m-au întrebat dacă sunt pregătită să vorbesc la diferite evenimente locale, ca să-i ajut să recruteze mai mulţi asistenţi de dresaj.

— E uşor, mi-a spus Tessa. N-ai altceva de făcut decât să povesteşti cum e să fii asistent de dresaj şi să răspunzi la întrebări cât de bine poţi.

Am fost de acord să încerc şi am constatat că, de fapt, nu era greu deloc, pentru că vorbeam despre un subiect care mă pasiona. Ieşirile din casă şi implicarea în munca de caritate îmi aduceau o mare uşurare.

ALLEN

La început, când Ferdy a sosit în casa noastră, nu i-am acordat mare atenţie. În trecut îmi plăcuseră câinii – mama creştea Yorkshire terieri, iar bunicul ţinea labradori –, însă era imposibil să devin asistent de dresaj, fiindcă nu puteam să am grijă nici măcar de mine însumi, darămite să-mi asum responsabilitatea unui câine.

Într-o zi, în octombrie 1997, cam la o lună după ce Sandra a început să meargă la Partenerii Canini, microbuzul de dimineaţă care trebuia să mă ducă la centrul de îngrijire peste zi n-a venit. Am aşteptat, dar nici urmă de microbuz, iar Sandra începea să-şi piardă răbdarea.

— Azi am şedinţa de dresaj şi n-am de gând s-o ratez din cauza ta!

M-a urcat în maşină şi m-a dus la fostul şopron pentru găini pe care organizaţia Partenerii Canini îl folosea drept sediu. M-am dus într-un colţ, simţindu-mă iritat de agitaţia şi de zgomotul puternic din încăpere. Câţiva oameni mi-au strigat „Bună ziua!”, iar o femeie pe nume Tessa a venit să încerce să mă determine să mă implic în activitatea lor.

— Bate din palme şi vezi dacă poţi determina un căţel să vină la dumneata, mi-a sugerat ea.

Am clătinat din cap, am mârâit ceva enervat, iar ea s-a retras şi m-a lăsat în pace.

Şedinţa de dresaj a început. Au fost aşezate pe jos nişte castroane, iar câinii au trebuit să meargă unul câte unul, să-şi ia fiecare castronul şi să-l ducă la asistentul său de dresaj.

În castroane se aflau mici recompense gustoase, însă câinii trebuiau să aştepte să li se dea permisiunea de a le mânca. În scurt timp mi-am pierdut interesul; stăteam încruntat, enervat pe şoferul microbuzului, care uitase să vină să mă ia. Nu-mi plăcea în mod deosebit centrul de îngrijire peste zi, dar îmi plăcea rutina mea.

Am observat cu coada ochiului că un labrador auriu se tot întorcea ca să se uite la mine, iar la un moment dat s-a desprins din grup şi a venit spre mine. Vedeam că şchiopătează puţin, însă nu simţeam pic de compasiune. El putea măcar să şchiopăteze; eu unul nu mai puteam să fac nici măcar atât.

Apropiindu-se de mine, a aplecat capul, a luat un obiect de pe podea şi l-a depus în poala mea, după care m-a privit în ochi, dând din coadă, aşteptând evident o reacţie.

Nici măcar nu m-am uitat să văd ce-mi adusese. Câinele ăsta nu-şi dădea seama că vreau să fiu lăsat în pace?

Căţeii erau obişnuiţi să primească o răsplată când efectuau corect o sarcină, aşa că labradorul a părut mirat văzând că nu primeşte nimic de la mine. S-a uitat în jur şi a observat nişte rafturi aranjate astfel încât să semene cu cele din supermarket, cu diferite produse: conserve de supă, pâine, biscuiţi, cereale.

Labradorul s-a dus la un raft, a luat un produs, mi l-a adus şi mi l-a lăsat în poală. M-a privit iarăşi, aşteptând o laudă, numai că eu tot n-am reacţionat. „Lasă-mă în pace, zău!” îmi spuneam. „Du-te şi lasă-mă!”

Însă căţelul nu voia să renunţe. S-a întors la rafturi şi a luat încă un produs; am început să-l privesc. Uşoara iritare s-a transformat în amuzament când el mi-a lăsat o conservă de supă în poală, după care s-a întors imediat să plece ca să aducă încă ceva.

Îmi captivase atenţia cum alerga de colo-colo şi aducea mereu alimente; mi le aşeza pe toate în poală, până când m-am trezit cu un morman uriaş, în echilibru precar. În cele din urmă m-am uitat în jos: imaginea tuturor acelor produse care se clătinau, pe punctul de a se nărui, era ilară. M-am trezit că buzele mi se întind într-un zâmbet pentru prima oară într-un veac. Mişcarea neobişnuită m-a făcut să mă doară muşchii feţei.

— Bravo! am şoptit.

Doi ochi mari, căprui, au privit cu entuziasm într-ai

mei. „Ce câine frumos!” mi-am spus. Avea un cap mare, de urs de pluş, şi o expresie foarte blândă.

— Frumosule ce eşti!

— Văd că ai făcut cunoştinţă cu Endal, a spus o femeie. Cred că te place.

Mi-a întins mâna.

— Judith Turner. Sunt „părintele” lui Endal.

După o şovăială, i-am strâns mâna, făcând un pachet din poala mea să cadă pe jos.

— Allen Parton, am bâlbâit intimidat – îmi detestam din toată inima bâlbâială.

Femeia a dus toate produsele din poala mea înapoi pe raft, iar eu am profitat de ocazie ca să mă aplec şi să-l scarpin pe Endal pe burtă, pe sub haina roşie de câine însoţitor. Mă privea cu nişte ochi atât de fericiţi şi de plini de încredere încât am simţit că se răsuceşte ceva în mine. Era cu adevărat cel mai frumos câine din câţi întâlnisem şi felul în care mă alesese, fără nicio încurajare, era înduioşător.

Am început s-o întreb pe Sandra dacă pot s-o însoţesc mai des la Partenerii Canini. De fiecare dată când soseam, Endal apărea în fugă ca să mă vadă şi mă privea cu ochii lui mari, de lângă scaunul meu cu rotile, şi bănuiesc că şi eu îl căutam din priviri. Acasă am început să-i acord mai multă atenţie lui Ferdy, testându-i abilităţile pe care trebuia să le înveţe, cum ar fi să ridice obiecte de pe podea şi să mi le aducă. Am ajuns în punctul în care Sandra mi-a spus:

— Allen, va trebui s-o laşi mai moale cu Ferdy! Eu sunt instructoarea lui şi cea de la care primeşte comenzile, dar acum începe să te asculte pe tine!

Ca să fiu sincer, acest lucru m-a încântat în sinea mea, însă nu mi-am dat seama că periclitam dresajul lui Ferdy. Trebuie să existe o singură persoană la comandă, iar aceasta trebuie să fie dresorul, adică Sandra, numai că în stadiul respectiv, Ferdy părea să creadă că e în slujba mea. În cele din urmă, Tessa a hotărât că Ferdy va trebui să fie dat altcuiva.

Şi ea, şi Sandra m-au întrebat dacă aş vrea un câine însoţitor propriu, însă am susţinut morţiş că nu. Nu voiam să fiu etichetat drept „invalid”. Nu credeam că am nevoie de un câine care să mă ajute în vreun fel. Sandra a încercat să mă convingă.

— Allen, gândeşte-te la plusul de libertate pe care l-ai obţine astfel! Ai putea să mergi în oraş şi să intri în magazine fără să-ţi faci griji că ai putea fi dărâmat când cobori din maşină. Ar însemna că poţi rămâne acasă singur dacă n-ai chef să mergi la centrul de îngrijire peste zi.

La vremea respectivă nu puteam fi lăsat singur, fiindcă reprezentam un pericol pentru mine însumi. Dădeam drumul la aragaz şi uitam de el, astfel că o rafală mai puternică de vânt putea să provoace un incendiu care să ardă casa din temelii. Dacă se întâmpla să cad din scaun şi să mă lovesc la cap, puteam rămâne pe jos ore întregi până se întorcea Sandra acasă.

— Iar dacă ai scăpa un obiect şi n-ai putea ajunge la el, câinele ţi l-ar aduce, astfel că n-ar trebui să depinzi tot timpul de mine sau de copii, a încheiat ea.

Deşi toate aceste argumente erau ispititoare, am continuat să mă împotrivesc, agăţându-mă de speranţa că într-o bună zi îmi voi reveni complet. Creierul meu se va vindeca, voi putea merge şi vorbi fluent şi-mi voi recăpăta memoria, ca nouă.

— Nu vreau un câine! m-am răstit.

— Dar dacă l-ai putea avea pe Endal ca animal de companie? a sugerat ea într-o zi. Se poate să nu treacă examenele ca să devină câine însoţitor, din cauza problemelor cu laba dreaptă din faţă, însă e un câine inteligent şi va avea nevoie de un cămin.

Am şovăit.

— Şi cu Ferdy cum rămâne?

— Ferdy va fi dat altcuiva, iar eu iau alt căţel la dresaj – Grade, o femelă golden retriever de şaisprezece săptămâni. Problema e că se poate să se întâmple din nou acelaşi lucru şi Gracie să creadă că lucrează pentru tine, nu pentru mine, dacă n-ai câinele tău. Aşa că, dacă l-ai lua

pe Endal, ne-ai face tuturor un serviciu. El şi Gracie ar fi aduşi în casă simultan, aşa că nu va exista o ierarhie dinainte stabilită. Ce zici?

În dimineaţa zilei de 28 februarie 1998 ne-am întâlnit cu Judith Turner în parcarea centrului de dresaj, ca să-l luăm pe Endal.

Plângea fără să se poată opri şi-mi aduc aminte că m-am uitat la ea şi m-am întrebat ce problemă are. Încă aveam dificultăţi cu înţelegerea sentimentelor altora.

Judith Turner mi-a povestit câte ceva despre originea şi copilăria lui Endal.

— E rasă pură. Bunicul lui a fost unul dintre labradorii cu cele mai excepţionale rezultate la campionatul internaţional canin de la Crufts, dar Endal e rezultatul unei împerecheri accidentale între tată şi fiică, în canisă – singurul pui supravieţuitor din serie.

Înăbuşindu-şi lacrimile, a enumerat câteva din lucrurile care-i plăceau.

— Agreează grozav o bucăţică de brânză împreună cu cina. îi place să doarmă cu ursuleţul lui de pluş (mi-a înmânat o creatură zdrenţăroasă şi mirositoare) şi e foarte iubitor. îi place teribil de mult să lingă – eu îmi pierd mereu cerceii în felul ăsta.

Mi-a spus că e un căţel inteligent, care învaţă cu uşurinţă şi-i place să reflecteze şi să rezolve probleme de unul singur şi că înţelege în bună măsură limbajul oamenilor.

— Ar putea să doarmă dus, dar dacă spui „Cred că o să fac curând o plimbare”, te trezeşti că e lângă tine cât ai clipi din ochi. E un mare sentimental, a oftat ea, cu lacrimile curgându-i pe obraji. Te rog, ai grijă de el!

Judith l-a mai îmbrăţişat o dată pe Endal, după care Sandra l-a urcat în maşina noastră şi i-a dat lui Judith lesa lui Ferdy, fiindcă se stabilise că acesta îşi va finaliza dresajul cu ea.

L-am văzut pe Endal că mă priveşte cu o expresie inteligentă în ochi, de parcă ar fi ştiut deja ce se petrece şi ar fi fost pregătit. Voia să mă îngrijească. Fusese crescut

ca să aibă grijă de oameni în scaun cu rotile, iar acum era pregătit să înceapă.

Nu mi-am dat seama însă că Endal avea ambiţii mult mai mari.

Nu eram sigur că voi fi în stare să mă îngrijesc de un căţel, dar Endal mi-a uşurat sarcina. Judith îmi dăduse micul castron din care-şi mânca masa de seară, iar la ora mesei îl lua de pe podeaua bucătăriei şi mi-l aducea. Dacă mergeam să ne plimbăm, îi legam lesa de scaunul meu, iar el mergea ascultător lângă mine. Chiar dacă-i dădeam drumul din lesă, nu se îndepărta niciodată prea mult şi stătea mereu cu ochii pe mine, în caz că sosea timpul să ne întoarcem acasă. În perioada de început, el îmi arăta ce să fac, în loc să-i arăt eu.

Poate că Endal a reuşit să mă facă să rezonez pe plan afectiv pentru că avea probleme de sănătate, cum aveam şi eu. Înainte de sosirea lui simţeam doar un fel de amorţeală, dar el a deschis poarta, prin mici acţiuni care mă făceau fericit. Prima oară când i-am aruncat mingea şi mi-a adus-o înapoi am ştiut că între noi există o legătură care nu necesită comunicare. Îmi plăcea când îşi punea labele din faţă pe genunchii mei, ca să-l pot îmbrăţişa. Se deschidea spre mine, iar eu n-aveam altceva de făcut decât să răspund.

Din acel punct, dresajul lui Endal a fost un lucru pe care l-am făcut instinctiv. Aşezam câte un obiect pe podea şi-i spuneam „Uite! Uite!”, după care îi ceream să mi-l aducă. Uneori repetam manevra, ascunzând obiectul. El părea să ştie intuitiv ce vreau, aşa că n-am urmat nicio tehnică formală de dresaj. Dar îi ofeream o recompensă gustoasă doar atunci când executa corect o comandă. Dacă Endal îmi aducea obiectul, lăsându-l însă lângă scaunul meu, atât nu ajungea. Puneam iarăşi obiectul pe podea, iar el trebuia să tot încerce, până când mi-l aşeza drept în poală, şi atunci îşi primea recompensa.

În zilele în care şchiopăta rău era „în afara serviciului dar chiar şi aşa, se ţinea pe lângă scaunul meu, ca să vadă cum mă poate ajuta. Cât timp stătea treaz nu-şi lua nicio

clipă ochii de la mine, ci era mereu vigilent la ceea ce aş fi putut avea nevoie, şi devotamentul acesta era înduioşător. Experienţa acelor prime luni n-are cum să fi fost prea recompensatoare pentru el, fiindcă vorbeam rareori, aşa că nu avea parte de laude şi de interacţiune.

Într-o zi stăteam picior peste picior – îmi ridicasem cu mâinile piciorul drept peste cel stâng. Imediat ce a observat, Endal a dat buzna la mine şi mi-a împins cu botul piciorul drept, readucându-l în poziţia obişnuită, pentru că, din punctul lui de vedere, aşa trebuia să fie. E important ca un câine însoţitor să-ţi poată ridica membrele înapoi pe scaunul cu rotile dacă-ţi scapă, iar Endal hotărâse că poziţia mea cu picioarele încrucişate nu-i pare în regulă, aşa că a remediat problema.

L-am testat punând iarăşi picior peste picior, iar el mi-a împins iarăşi cu botul piciorul la locul lui. Ori de câte ori încrucişam picioarele, el le readucea în poziţia obişnuită. Perseverenţa lui şi devotamentul faţă de datorie mă făceau să râd.

Cu altă ocazie, aflându-mă la parterul casei, mi-am frecat bărbia şi mi-am dat seama că am uitat să mă bărbieresc în dimineaţa aceea. Am decis s-o rog pe Sandra sau pe unul dintre copii să meargă sus şi să-mi aducă aparatul electric de ras, ca să pot remedia situaţia rapid, dar aveam unul din prea frecventele goluri de memorie şi nu-mi puteam aminti cuvintele „aparat de ras”. Înjurând în sinea mea, îmi tot pipăiam bărbia, sperând ca asta să-mi stimuleze memoria.

Endal mă urmărea; dintr-odată a sărit în picioare, a ieşit în fugă şi a urcat la etaj, de unde s-a întors cu aparatul de ras, dându-i drumul în poala mea.

„Sfinte Sisoe!” mi-am zis, prea uluit pe moment ca să-mi aduc aminte să-l răsplătesc cu ceva gustos. „Asta a fost extraordinar!”

I-am relatat Sandrei întâmplarea, care a surprins-o şi pe ea, pentru că, evident, descifrarea limbajului meu improvizat prin semne nu era un lucru pe care Endal să-l fi deprins în timpul dresajului. O îngrijora ca nu cumva să

încerce să facă prea multe, lucru care i-ar fi putut spori problema cu laba dreaptă, dar nu lua în calcul entuziasmul lui Endal.

Endal a învăţat rapid şi alte semne inventate de mine, ajungând în scurt timp să-mi aducă pălăria dacă-mi loveam uşor cu palma creştetul, haina dacă-mi loveam uşor partea stângă a pieptului, haina lui de „căţel în dresaj” dacă făceam acelaşi gest pe partea dreaptă a pieptului şi mănuşile pentru manevrat roţile căruciorului dacă-mi atingeam mâinile.

Ţineam atârnat de spatele căruciorului un rucsac în care puneam orice obiect de care aş fi putut avea nevoie, numai că lipsa senzaţiilor pe partea dreaptă a corpului însemna că atunci când mă întindeam şi mă răsuceam ca să bag mâna în rucsac, nu-mi dădeam seama niciodată ce ating cu degetele. Aş fi putut la fel de bine să le cufund într-un castron cu gelatină. Am petrecut câtva timp dresându-l pe Endal să scoată obiecte din rucsac, lucru care m-a ajutat enorm: îmi putea da portmoneul, cheile, mănuşile, şapca sau telefonul mobil, răspunzând fie la comenzi rostite, fie la limbajul semnelor.

Când dormeam, Endal mă veghea, deschizând un ochi din când în când, ca să se convingă că sunt tot în pat. Uneori se întâmpla să am spasme care-mi făceau picioarele să lovească cu putere; când se întâmpla asta, mergeam să dorm la parter, pe canapea, ca să n-o deranjez pe Sandra. Endal mă urma şi-şi găsea un loc în camera de zi, ca să nu mă scape din ochi nicio clipă – chiar dacă-i plăcea să doarmă la etaj. Era la datorie non-stop şi nici n-ar fi conceput să mă dezamăgească.

Dimineaţa, imediat ce vedea vreun semn cum că mă trezesc, sărea în pat ca să mă lingă pe faţă. Dacă aveam chef să lenevesc, rămâneam cu ochii închişi, numai că Endal părea să-şi dea seama de fiecare dată dacă sunt treaz sau nu: era imposibil de păcălit. Pe urmă îmi aducea lângă pat scaunul cu rotile, folosind o mică frânghie legată de el. Când mergeam la baie ridica pentru mine colacul WC-ului – dar Sandra se plângea că, mascul tipic, nu-l

coboară la loc niciodată.

Uneori îmi aducea hainele ca să mă îmbrac, iar când coboram la parter, în bucătărie, îmi aducea cutia cu cereale din bufet, folosindu-se de funia legată de mânerul uşii respective ca s-o deschidă. În scurt timp, aproape toate obiectele din casa noastră au ajuns să aibă câte o mică frânghie legată de ele. În clipa când poştaşul strecura corespondenţa prin fanta uşii, Endal dădea fuga în hol ca s-o ridice şi să mi-o aducă.

Era foarte bun la mersul pe lângă cărucior când ieşeam din casă. Avea un simţ excelent al traficului şi se aşeza la marginea trotuarului ca să mă împiedice să iau o hotărâre greşită şi să încerc să traversez când veneau maşini. O singură dată m-am îndoit de capacităţile lui, când s-a oprit la jumătatea traversării unei străzi ca să ridice ceva de pe asfalt.

— Haide! am şuierat trăgând de lesă, îngrijorat că ar putea să vină o maşină.

Când am ajuns pe trotuarul celălalt, Endal mi-a lăsat în poală o monedă de o liră. O văzuse pe jos şi se gândise că e genul de obiect pe care ar trebui să-l ridice şi să mi-l dea. La drept vorbind, întâmplarea a fost unul din primele indicii că am un câine care nu numai că se supune necondiţionat, ci mai şi gândeşte independent.

L-am învăţat şi câteva lucruri distractive. Lătra dacă-i spuneam „Latră!”, se rostogolea pe jos când făceam un cerc cu degetul în aer şi mă pupa pe gură dacă-i ceream. Alţi câini ar putea reuşi să dea laba dacă li se oferă o răsplată gustoasă; Endal însă făcea orice-i ceream doar de plăcere (nu că ar refuza vreodată recompensa, desigur!).

Relaţia cu Endal a devenit punctul focal al zilelor mele. Voiam să fiu cu el tot timpul, mângâindu-l, jucându-mă cu el sau testându-i abilităţile. Era centrul vieţii mele.

— Eşti bine dispus, a remarcat Sandra când s-a întors de la Partenerii Canini într-o zi, cam la două luni după sosirea lui Endal în casa noastră. Cu ce te-ai îndeletnicit?

— Uite! am spus şi i-am arătat cum se rostogoleşte Endal la cerere.

A râs şi i-a chemat pe Liam şi pe Zoe ca să vadă. Endal a repetat bucuros reprezentaţia şi-n scurt timp i-a făcut pe toţi trei să râdă. Avea un instinct înnăscut de bufon şi părea să-i placă să aibă public.

— Ce-ar fi să faci cursul de dresaj la Partenerii Canini şi să înveţi toate abilităţile avansate? m-a întrebat Sandra. Sunt sigură că Endal ar lua examenul.

Mi s-a părut o idee bună, aşa că în mai 1988 m-am înscris să urmez cursul. Acesta dura de regulă două săptămâni, însă eu a trebuit să-l urmez doar o săptămână, fiindcă ştiam deja toate aspectele elementare legate de îngrijire şi hrănire.

Lucrurile pe care Endal a trebuit să le facă în cadrul cursului erau uşoare: să meargă pe lângă cărucior, să recupereze obiecte, să vină când îl chemam. Unul dintre teste presupunea să-ţi înveţi câinele o abilitate nouă. În cazul nostru, aceasta a fost intrarea şi ieşirea dintr-o încăpere. Endal trebuia să-mi deschidă uşa ca să intru, iar apoi s-o tragă ca s-o închidă în urma mea. Clanţa uşii avea legată de ea o sfoară, ca să-i uşureze sarcina. Nu mai făcuse acest lucru niciodată şi, dintr-un motiv sau altul, a împins uşa, închizând-o şi rămânând în cameră. Era încă foarte tânăr, iar sarcina era greu de deprins.

Am încercat de mai multe ori, numai că Endal închidea de fiecare dată uşa rămânând în cameră, drept care am născocit un plan. Când am ieşit din cameră, mi-am lăsat batista să cadă pe jos, aşa că m-a urmat ca să ridice batista, după care a putut să închidă uşa din afară. Examinatorii au văzut ce am făcut, dar ne-au lăsat în pace.

În cadrul altei părţi a examenului, Endal şi cu mine am fost urmăriţi în secret în timp ce ne deplasam prin Chichester, confruntându-se cu diferite probleme. Una dintre ele consta în urcarea şi coborârea dintr-un lift în magazinul Marks & Spencer. Endal şi cu mine mai fuseserăm acolo, iar el descoperise cumva că atunci când voiam să urcăm, putea să oprească închiderea uşii liftului băgându-şi botul în micul fascicul laser de la nivelul podelei. Imediat ce a făcut asta, uşile s-au deschis din nou.

Se mai prinsese şi că, în cazul acestui lift anume, la nivelul podelei exista puţină sticlă reflectorizantă şi că, dacă o atingea cu nasul, liftul era chemat de la alt etaj fără ca eu să trebuiască să apăs pe buton. Cred că acest lucru i-a impresionat în mod deosebit pe instructorii care ne observau la momentul respectiv.

A trebuit să-i cer lui Endal să se culce pe trotuar în faţa magazinului şi să mă aştepte, eu mergând după colţul clădirii şi dispărând din raza lui vizuală. Examinatorii ascunşi în mulţime l-au supravegheat ca să se convingă că rămâne culcat, în ciuda tuturor cumpărătorilor care forfoteau pe lângă el, iar Endal s-a descurcat de minune.

Am luat amândoi examenul cu brio şi m-am simţit foarte mândru de Endal. Era prima oară când aveam o realizare cât de mică de la întoarcerea din Războiul din Golf. Îmi plăcea nespus independenţa pe care o dobândisem, simţeam că nu mai sunt o povară chiar atât de mare pentru Sandra şi, cu ajutorul lui Endal, reuşeam chiar să fac ceva treburi prin casă, contribuind astfel la bunul mers al căminului.

După absolvirea cursului de dresaj avansat, Endal şi cu mine am început s-o însoţim pe Sandra la evenimentele în cadrul cărora vorbea pentru a promova activitatea Partenerilor Canini şi să facem mici demonstraţii ale abilităţilor lui – ridica obiecte, îmi descrucişa picioarele sau îşi aducea castronul pentru mâncare. Într-o bună zi eram la o sărbătoare publică; Endal executase salturi şi-şi etalase capacităţile, numai că dintr-odată a început să şchiopăteze foarte tare.

Sandra l-a dus în braţe la maşină şi am mers cu el direct la veterinar, care a spus că are nevoie de odihnă deplină timp de mai multe săptămâni. Fără salturi, fără urcatul scărilor, fără plimbări – doar odihnă la pat forţată. Uşor de spus, greu de făcut! întorşi acasă, Endal nu înceta să umble peste tot după mine. Noaptea l-am închis în bucătărie, iar el şi-a făcut cunoscut protestul devenind foarte obraznic. A sărit pe blatul de lucru, a scos dintr-un dulap o cutie cu hrană pentru iepuri şi s-a apucat s-o

mănânce, împrăştiind-o peste tot. Sandra şi cu mine am socotit că a reuşit să îngurgiteze cam două kilograme şi jumătate, fiindcă tot ce a eliminat în următoarele două săptămâni arăta ca un baton de cereale dietetic!

Altă dată, fiind lăsat singur în bucătărie, a răsturnat coşul de gunoi cu capac batant şi a rămas cu capul înţepenit în capac, lucru care ar fi putut să fie foarte periculos. În esenţă, protesta la ideea de odihnă şi trecea printr-o criză de revoltă. Problema era că avea nevoie de odihnă deplină pentru ca labele lui să revină la normal, aşa că a trebuit să acceptăm, fără tragere de inimă, să-l ducem o vreme în canisa organizaţiei caritabile.

Acolo era ţinut într-un ţarc mic, cu un covoraş de cauciuc pe podea. Fără spaţiu de alergat, era ca un urs lovit la cap. Nu pricepea de ce-i fac una ca asta şi zăcea acolo scâncind şi sfâşiindu-şi bucăţi covoraşul de cauciuc. Nu-i poţi explica unui câine de optsprezece luni că ceea ce faci e spre binele lui.

Îmi aduc aminte că în perioada petrecută de el la canisă am mers cu Sandra la o ceremonie de absolvire în cadrul căreia mai mulţi câini au devenit oficial câini însoţitori, şi mi-era un dor teribil de Endal. Simţeam o durere în piept, atât de dor îmi era de el. M-am retras iarăşi în mine şi n-am vrut să vorbesc cu nimeni şi nici să mă implic în eveniment. Era ca şi cum ar fi fost smulsă o parte din mine. Nu-mi dădusem seama cât de importantă devenise pentru mine tovărăşia lui!

După două săptămâni, Heather, unul dintre managerii centrului de dresaj, l-a dus pe Endal la veterinar pentru control şi apoi a trecut pe la noi ca să-mi dea verdictul.

— Mă tem că veştile sunt proaste, Allen. Starea lui Endal nu s-a îmbunătăţit deloc şi nu ştim ce să facem. Se poate să aibă toată viaţa problema asta la articulaţia labei, ceea ce ar însemna că nu poate să lucreze cu normă întreagă.

Asta m-a umplut de frică. Eram eu însumi olog, nu puteam să am un câine şchiop! Dacă trebuia să redevin

prizonier în propria-mi casă pentru că-l îngrijeam pe el, asta n-ar fi făcut decât să-mi inhibe recuperarea. Aveam nevoie de un câine pe care să-l pot duce la cumpărături, care să-mi sporească mobilitatea şi independenţa, nu să mi le reducă.

— Atunci ia-l înapoi! am spus scurt, întorcându-mă cu spatele la ea. Nu-l vreau!

Am simţit că mi se contractă gâtul şi că-mi vine să plâng, dar eram prea încăpăţânat ca să mă răzgândesc. Mi-am împins scaunul afară din cameră şi am închis uşa.

SANDRA

Toţi angajaţii de la Partenerii Canini speraseră că Allen îl va cere pe Endal. Când era pui existaseră îndoieli că Endal va lua examenul pentru a deveni câine însoţitor cu normă întreagă, fiindcă avea o afecţiune numită osteocondrită, OCD, la articulaţiile cotului de la labele din faţă. Asta înseamnă că pe măsură ce câinele se dezvoltă, cartilajul nu se transformă în os, aşa cum ar trebui, ceea ce provoacă inflamarea articulaţiei şi şchiopătat intermitent.

Endal n-ar fi putut să lucreze pentru o persoană fără suficientă forţă în partea superioară a corpului, pentru că o astfel de persoană ar fi avut nevoie de un câine capabil să sară pe labele din spate ca să-i aducă una sau alta. Allen a avut tot timpul o forţă excelentă în trunchi şi braţe, aşa că ne-am gândit că el şi Endal se potrivesc. În plus, lăsând orice alte considerente la o parte, între ei părea să existe o atracţie puternică. De îndată ce Allen apărea la o şedinţă de dresaj, Endal pleca de lângă Judith şi mergea să-l vadă. Exista categoric o scânteie între ei.

Când Allen l-a dus pe Endal ca să urmeze cursul de dresaj avansat mi-am făcut griji că va fi morocănos şi pretenţios cu angajaţii, aşa cum era cu mine acasă, dar aceştia mi-au spus că se poartă bine. La început însă a fost cam arogant, crezând că le ştie pe toate, aşa că într-o zi i-au dat o lecţie „furându-i pe Endal de lângă el.

— N-a explodat când aţi făcut asta? am întrebat. Dacă aş face aşa ceva acasă, şi-ar ieşi din minţi.

— Nu, a primit lecţia cu bună dispoziţie.

Am rămas uluită auzind asta. Nu-mi puteam închipui că, fiind obiectul unei glume, nu s-ar răsti la nimeni, dar se părea că-şi recapătă capacitatea de a face haz de el însuşi. Acela a fost unul din momentele când chiar am simţit că lucrurile se schimbă în bine. Gândindu-mă mai mult, mi-am dat seama că devenise mai vesel şi acasă. De câteva ori se întâmplase să râdem împreună, motivul fiind de obicei ceva legat de câini.

Când Endal a început să şchiopăteze rău, incidentul a produs o involuţie uriaşă. La întoarcerea lui de la canisă ştiam că există în continuare un semn de întrebare în legătură cu forma lui fizică, dar auzind de la Heather că Allen refuză să-l reprimească m-am amărât foarte tare. Nu-mi venea să cred! Avusesem impresia că Allen chiar ţinea la câine.

— Poate că legătura dintre ei nu e atât de puternică pe cât am crezut? a sugerat Heather.

— Ba este! am insistat, apoi m-am gândit mai bine. Singura rezervă pe care Allen şi-a exprimat-o în faţa mea a fost aceea că Endal nu e câinele *lui* E îngrijorat că dacă se întâmplă ceva rău, de exemplu dacă Endal ajunge atât de şchiop încât să nu mai poată lucra, veţi veni să-l luaţi.

Toţi câinii Partenerilor Canini se aflau în proprietatea organizaţiei caritabile, nu a persoanelor pentru care lucrau.

— Îl putem linişti în privinţa asta. Sunt sigură că putem cădea de acord că Endal e al lui atât cât îl vrea.

— Asta ar putea să schimbe lucrurile, am spus. Lasă pe mine.

Am aşteptat până când ne-am băgat în pat în seara aceea.

— Ce-i cu aiureala asta pe care am auzit-o, că refuzi să-l iei pe Endal înapoi?

— E şchiop! Nu mă mai poate ajuta.

Allen era mohorât şi ştiam că, în dispoziţia asta,

poate fi foarte încăpăţânat.

— Încetează să mai fi atât de egoist! am strigat la el. Încearcă măcar o dată să te gândeşti la altcineva în afară de tine! Câinele acela are nevoie de tine şi a făcut foarte multe pentru tine, iar tu eşti pregătit să renunţi la tot aşa, pur şi simplu!

— Nu pot să am un câine şchiop, a mormăit el.

— *De ce* nu? De ce să nu-i dai lui Endal o şansă de a se face bine? Ce te sperie atât de tare?

El n-a spus nimic.

— Dacă-ţi faci griji că Partenerii Canini ar putea să ţi-l ia, asta nu-i o problemă. Cei de acolo au spus că Endal poate fi câinele tău pe viaţă, indiferent dacă e în stare să lucreze sau nu.

Allen a rămas tăcut.

— Gândeşte-te bine, Allen. Câinele acela n-a cerut să aibă probleme cu articulaţiile, aşa cum nici tu n-ai cerut să te alegi cu creierul vătămat într-un accident de maşină.

N-a replicat nimic, dar mi-am dat seama că a rămas treaz multă vreme şi am sperat că se gândeşte la ceea ce-i spusesem.

A doua zi dimineaţă nu l-am ajutat să coboare din pat. L-am lăsat să-şi tragă singur scaunul cu rotile lângă pat, să-şi ia singur hainele şi apoi să se întindă ca să-şi scoată singur cerealele din bufet. Voiam să-şi aducă aminte cu cât e mai grea viaţa lui fără un câine. În timp ce mâneam, Allen a spus încet:

— Cred că vin cu tine la centrul de dresaj.

Imediat ce am sosit, l-am văzut că se uită după Endal.

— Unde e? a întrebat-o el pe Heather.

— Endal? L-am dus înapoi la canisă.

— M-am răzgândit. Crezi că-l pot primi înapoi, te rog?

A spus chiar „te rog”! îmi venea să dau cu pumnul în aer, atât de triumfătoare mă simţeam. Heather a zâmbit.

— Sigur că poţi.

I-a explicat apoi că organizaţia e bucuroasă ca Endal să rămână cu el, ca animal de companie, în caz că se

întâmpla ce era mai rău şi n-ar mai fi putut să lucreze, după care au plecat să discute amândoi. În ziua aceea, ceva mai târziu, l-am luat pe Endal şi l-am adus din nou acasă.

În primele câteva zile i-am urmărit cu atenţie şi am observat că Allen se poartă foarte afectuos cu Endal, îmbrăţişându-l, mângâindu-l şi acordându-i permanent atenţie. La drept vorbind, îmi făcea plăcere să-i văd astfel. Uneori, când trăieşti împreună cu cineva, poate să treacă un timp până să devii conştient că persoana aceea se schimbă – deşi cineva care o vede mai rar ar putea să remarce imediat –, dar simţeam categoric că Ailen e mai fericit decât îl văzusem în toată perioada de după accident. Mai fericit şi un tovarăş mai puţin dificil.

Endal îi era complet devotat lui Allen şi foarte atent să-i aducă orice avea nevoie. Se întâmpla ca Allen să nu-şi poată aminti un cuvânt şi să folosească în schimb limbajul semnelor; unii câini ar fi renunţat în situaţia asta, dar Endal încerca şi tot încerca, până când se dumirea ce i se cere. Nu renunţa niciodată. Unii câini ridică un creion de pe podea o dată, de două ori, poate de trei ori, după care îşi zic: „Nu mai ridic chestia aia încă o dată! u Endal continua s-o facă atât timp cât Allen continua să lase creionul să cadă, chiar dacă ar fi făcut-o de o sută de ori. Era de o consecvenţă absolută şi întru totul demn de încredere.

Când plecam şi-l lăsam pe Allen acasă cu Endal, ştiam că e în siguranţă. Dacă se întâmpla ceva, de exemplu dacă Allen ar fi căzut de pe scaun, Endal ar fi alertat imediat vecinii. Dacă mergeau la cumpărături împreună, Endal avea un simţ excelent al traficului şi-l împiedica să iasă cu căruciorul în calea maşinilor. Faptul că puteam să-l las singur fără să-mi fac griji m-a eliberat de o grijă uriaşă. Deşi Allen a încetat să mai meargă la centrul Horizon după ce a avut un căţel de îngrijit, tot aveam mai multă libertate.

Allen şi Endal erau prieteni la cataramă, concentraţi cu desăvârşire unul asupra celuilalt. Formau împreună un

adevărat club al băieţilor, şi era unul exclusivist: Endal nu prea voia să accepte comenzi de la mine, după cum, evident, nu voia nici Allen. Mi se părea ciudat să-mi văd soţul apropiindu-se atât de tare de altă fiinţă, cu un fel de apropiere pe care n-o avea faţă de mine, dar n-am fost geloasă nicio clipă. Sentimentul meu dominant era uşurarea pentru că perspectiva mentală a lui Allen devenea mult mai sănătoasă. Pentru prima oară în şapte ani lungi, simţeam o undă de optimism.

ALLEN

După problema lui Endal cu şchiopătatul a trebuit s-o luăm cu binişorul când s-a întors să stea cu mine. Nu putea să alerge după minge şi n-avea voie să sară pe labele din spate. În prima zi a avut voie să facă doar o plimbare de un minut, apoi două minute, apoi trei, şi au trecut câteva luni până când a putut să iasă din casă şi să meargă cu mine prin magazine. Era deosebit de important să-i ţinem greutatea sub control, aşa că l-am trecut pe o dietă strictă şi era cântărit o dată pe săptămână. Primisem instrucţiuni clare ca, dacă depăşea treizeci şi unu de kilograme, să-i dau porţii mai mici până când îi revenea greutatea la normal.

Chiar şi obligat să nu iasă din casă, Endal era un companion foarte receptiv şi am început să jucăm împreună o mulţime de jocuri. îi plăcea foarte mult Kong, o jucărie din cauciuc tare, legată cu o sfoară, înăuntrul căreia puneam un biscuit. O scutura şi o învârtea ca şi cum ar fi fost o sălbăticiune pe care ar fi vrut s-o imobilizeze, după care rodea la ea până când ajungea la răsplata gustoasă din mijloc. Dacă prindeam jucăria sau încercam să i-o smulg din gură, fugea cu ea prin cameră înainte s-o aducă înapoi.

Alt joc care-i plăcea era de-a ascunselea. Dacă el era în grădină, mă strecuram pe furiş în casă şi-mi găseam o ascunzătoare – lucru deloc uşor cu un scaun cu rotile, într-o casă mică – şi apoi aşteptam să vină în goană să mă

găsească. Asta nu-i lua niciodată mult, iar când dădea cu ochii de mine nu mai putea de bucurie şi lătra fericit. Am început să mă ascund în spatele tufişurilor când mergeam la plimbare, însă de fiecare dată mă găsea în mai puţin de treizeci de secunde.

La început, Endal n-a avut voie să urce scările, din cauza labelor din faţă şchioape, dar dacă-l lăsam la parter era atât de nefericit încât am cedat şi-l lăsam să urce, doar seara, la culcare. Culcuşul lui se afla în dormitorul nostru, chiar lângă jumătatea mea de pat, şi consta dintr-o pilotă XXL împăturită de câteva ori şi băgată într-o faţă de plapumă de o singură persoană, peste care se afla o pernă pentru câini mare şi mirositoare. Poziţia lui de somn preferată era pe spate, cu labele cât mai depărtate. Îmi plăcea să-l privesc când se mişca prin somn, în toiul unui vis de câine – că aleargă după vreo vietate, probabil.

Când era fără lesă în aer liber, Endal pornea în fugă să încerce să prindă orice pasăre, veveriţă sau pisică pe care o zărea, dar era atât de bine dresat încât dacă-i strigam „Stop!”, se oprea imediat. Când era în lesă îi simţeam încordarea dacă observa un animal mic, dar niciodată nu trăgea prea tare, riscând să cad din scaun.

Îi plăcea să mănânce excrementele de pisică pe care le găsea când ne plimbam şi, cum un expert în câini mi-a spus că sunt pline de proteine şi bune pentru câini, nu-l opream, chiar dacă după aceea respiraţia lui mirosea oribil. Şi, la fel ca majoritatea labradorilor pe care i-am cunoscut, îi plăcea la nebunie să se rostogolească în excremente de vulpe şi să-şi impregneze toată blana cu acel miros. Pesemne că, în lumea câinilor, ăsta e Chanel 5!

Endal simte mirosul unui biscuit de la cincizeci de paşi. La centrul de dresaj al Partenerilor Canini obişnuia să adulmece mereu în jurul unui dulap vechi dintr-un colţ şi ne-am dumirit de ce abia când, într-o zi, dulapul a fost mutat şi am găsit sub el un rest prăpădit de biscuit. îi simţea mirosul şi asta-l sâcâia grozav, până când, într-un final, a putut să-l revendice.

Nu fura niciodată mâncare: era prea bine dresat

pentru aşa ceva. Singura dată când Endal a fost cu adevărat obraznic a fost când l-am dus la plimbare pe malul unui lac din vecinătate. A plonjat imediat în apă şi, cu toate că l-am tot strigat, i-am oferit recompense gustoase, iar după o vreme am început să strig furios la el, n-a ieşit din lac decât după mai multe ore. Adora înotul! A fost singura dată când m-a abandonat în afara casei, însă m-am gândit că înotul ar putea fi prielnic pentru articulaţiile lui, aşa că, după acest incident, îl lăsam de regulă să înoate ori de câte ori ne aflam în apropierea unei ape adecvate.

Treptat, pe parcursul unui an, am observat că Endal şchiopătează tot mai puţin, apoi aproape deloc. Odată ce medicul veterinar l-a declarat recuperat, a putut să înceapă să mă însoţească la evenimente de promovare a organizaţiei caritabile. îi plăcea mereu să umble şi să cunoască oameni, mai ales copii, iar eu mă bucuram de întreruperile din rutina mea obişnuită.

Începeam să fim cunoscuţi în Clanfield. Când mergeam în magazinul alimentar, îi arătam lui Endal produsele pe care le voiam, iar el le lua de pe raft, spre uimirea celorlalţi clienţi. Farmacia nu avea la acea vreme rampă pentru cărucioare cu rotile, aşa că aşteptam afară în timp ce Endal intra ca să-mi ia medicamentele cu reţetă. La poştă putea să bage scrisorile în cutia poştală sau să împingă formularele în tava rotativă de sub panoul de sticlă securizată. Iar dacă, în drum spre casă, ne opream la bar pentru o bere, Endal sărea, punea labele pe bar şi-i dădea barmanului portmoneul meu, ca acesta să poată scoate banii pe care-i datoram.

Înainte de accident nu învăţasem să conduc maşina, iar după aceea nici nu s-a pus problema, din cauza vătămărilor cerebrale pe care le suferisem, dar după ce autobuzele locale au fost prevăzute cu rampă pentru cărucioare cu rotile, am putut să mă deplasez cu ele. Endal îmi ducea portmoneul la şofer, ca acesta să scoată din el costul biletului, după care Endal rupea biletul şi mi-l aducea, împreună cu portmoneul, în timp ce eu îmi parcam

scaunul în spaţiul special.

Prezenţa lui Endal mi-a crescut încrederea în mine în tot felul de privinţe. În afară de jucatul cu el, îmi petreceam cea mai mare parte din timp învăţând funcţii noi pe computer. Din curiozitate, m-am hotărât să-l demontez şi să mă dumiresc cum funcţionează. În esenţă, computerul e doar o cutie mecanică, cu o sursă de alimentare şi o mulţime de microcipuri, şi mă fascinează aşa cum mă fascinau jocurile Lego când eram mic.

Într-o zi am văzut într-o revistă de computere o reclamă la o carcasă pe care o puteai cumpăra ca să-ţi construieşti singur computerul în ea. Am comandat-o prin poştă şi am cumpărat-o, iar când a sosit, am ascuns-o în garaj. Treptat am ajuns să cumpăr şi alte componente, ascunzându-le pe toate de Sandra. Îmi făcusem obiceiul să dispar în garaj şi m-am apucat să le asamblez, deducând modul corect prin încercare şi eroare. La început n-aveam monitor, aşa că n-am putut vedea dacă funcţionează corespunzător, însă beculeţele s-au aprins şi părea să emită zgomotele corecte. Endal a lătrat, ca pentru a mă felicita.

Mi-am amintit că unul dintre foştii mei şefi din marină spunea „împarte problema în segmente”. Aşa procedezi în inginerie. Dacă semnalul e receptat, dar dispozitivul nu funcţionează, cercetezi următorul segment de cablu, foloseşti logica pentru a găsi eventualele defecte şi înaintezi încetul cu încetul. Mi-a luat ceva timp, dar în cele din urmă mi-am făcut computerul să funcţioneze, singur. Momentul în care am conectat totul, am pornit computerul şi ecranul s-a trezit la viaţă a fost un moment de mare mândrie.

În martie 1999 l-am dus pe Endal la campionatul internaţional de la Crufts, unde Sandra şi cu mine participam la discuţii şi demonstraţii la standul Partenerilor Canini. Începeam să vorbesc ceva mai mult la aceste evenimente, dar în primă instanţă aveam foarte mari emoţii. Ştiam că pot vorbi destul de fluent, însă nu puteam memora un discurs şi, cum nu-mi aminteam ce

spusesem cu două minute mai devreme, exista riscul real de a mă repeta. Ceea ce oamenii voiau cu adevărat să vadă era Endal demonstrându-şi abilităţile: împingându-mi piciorul cu botul la loc pe sprijinitoarea scaunului când cădea, ridicând obiectele scăpate de mine şi aşa mai departe.

După ce competiţia de la Crufts s-a terminat şi toată lumea strângea şi se pregătea de plecare, Endal şi cu mine ne-am dus pe arena principală ca să tragem o porţie de joacă. Pe marginea acesteia se aflau câţiva spectatori când am început să ne jucăm cu Kong. Ne-am luptat ca să punem stăpânire pe jucărie, Endal a fugit în jurul arenei cu ea, după care mi-a adus-o înapoi, ca să tragem iarăşi de ea. Ne lărgiserăm limbajul semnelor, aşa că, dacă făceam rotocoale cu degetul în aer, el se rostogolea de trei sau de patru ori, şi răspundea la semnale cu mâna pentru „Şezi44, „Aşteaptă44, „Vino44 şi aşa mai departe, chiar şi când mă aflam la oarecare depărtare.

I-am făcut semn lui Endal să alerge din nou în jurul arenei şi a pornit; spre marea mea uimire, i-am auzit pe privitori aplaudând. Nu-mi dădusem seama că existau oameni care ne urmăreau joaca, dar aceştia râdeau de poznele lui Endal şi păreau uluiţi de acest câine care înţelegea limbajul semnelor. Aflat în partea opusă a arenei, i-am făcut semn lui Endal să se rostogolească iarăşi, şi s-a conformat. Nu semăna câtuşi de puţin cu câinele şchiop de acum un an. Era jucăuş, inteligent şi un actor înnăscut.

În timp ce plecam, am strecurat jucăria lui Endal în rucsacul de pe speteaza scaunului meu, ştiind că va băga imediat capul în rucsac ca s-o scoată. Şi într-adevăr, în timp ce mă îndepărtam, Endal l-a scos pe Kong şi publicul a izbucnit în râs.

Pe când mă întorceam la standul Partenerilor Canini ca s-o găsesc pe Sandra, un oficial de la Crufts a venit în grabă şi mi s-a prezentat.

— Aţi făcut o demonstraţie fantastică! a remarcat el.

— N-a fost o demonstraţie, ne jucam doar.

— Mă întrebam dacă aţi vrea să veniţi şi să repetaţi

anul viitor ceea ce aţi făcut, ca demonstraţie? Oamenilor le-ar plăcea grozav să vă privească.

Ce puteam să spun? Solicitarea mă încânta la culme.

Câinele acesta readucea tot mai mult amuzamentul şi bucuria în viaţa mea. Câinii nu te judecă niciodată, aşa că, dacă într-o dimineaţă mă trezeam iritat, în timp ce Sandra se răstea la rândul ei la mine şi ieşea ca vijelia din cameră, Endal era nesfârşit de răbdător şi de înţelegător. Dacă eram deprimat, mi se urca în braţe pentru o porţie de alint. Dacă mi se bloca scaunul, încerca să îndepărteze din cale obstacolele. Era gata oricând să ridice de jos obiectele pe care le scăpăm. Din clipa în care a intrat în viaţa mea, mi-a dăruit dragostea necondiţionată şi nelimitată care-i lumina chipul blând.

SANDRA

Am format încă de la început o echipă bună la demonstraţiile publice ale Partenerilor Canini. Eu eram cea „serioasă”, care făcea cunoscute datele concrete, iar Allen şi Endal erau actorii de comedie. Mă simţeam bine la aceste evenimente şi-mi dădeam seama că şi Allen se simte bine. Interacţiona cu oameni din public, uitând să se mai ruşineze de bâlbâială lui – deşi, ascultându-l cu atenţie, mi-am dat seama că se bâlbâia tot mai puţin. Am observat şi că spasmele lui deveneau tot mai rare.

Treptat, Allen a ajuns să vorbească tot mai mult la strângerile de fonduri în scopuri caritabile. Într-o zi m-am dat la o parte şi l-am ascultat în timp ce-i vorbea unei persoane din public, la una din demonstraţiile noastre. Descria întâmplarea când Endal i-a adunat un morman de obiecte în poală, la centrul de dresaj, şi mi-am dat seama că nu se bâlbâie deloc şi că n-a uitat niciun cuvânt. În plus, îi zâmbea femeii care pusese întrebarea şi se comporta ca o fiinţă umană normală, sociabilă. Am simţit cum mi se face pielea ca de găină în timp ce ascultam. În felul cum povestea îl vedeam pe bărbatul prietenos şi vorbăreţ de care mă îndrăgostisem – bărbatul pe care credeam că l-am

pierdut pentru totdeauna.

Dacă logopezii nu reuşiseră să-l ajute să vorbească limpede, în propoziţii, de-a lungul celor şapte ani de la accident, se părea în schimb că relaţia care se dezvoltase între el şi Endal îi sporise dorinţa de a comunica şi, cumva, îi ajutase creierul să refacă o legătură care lipsise. Asta e singura explicaţie pe care o pot găsi, iar medicii nu mi-au putut oferi nicio alta mai bună.

Putând să vorbească mai clar, Allen a reînceput să interacţioneze cu lumea. Stătea de vorbă cu oamenii pe care îi întâlneam şi cu toate că încă se mai întâmpla să fie lipsit de tact şi aspru, voioşia înnăscută, care lipsise în ultimii şapte ani, i-a revenit. Fireşte, golurile uriaşe din memoria lui tot nu fuseseră umplute şi continua să uite numele unor oameni pe care-i ştia de ani buni, dar simţeam o schimbare imensă, reală, în perspectiva lui mentală asupra vieţii.

Existau câteva mici semne cum că începe să se gândească la copii şi la mine şi să-i pese de toate amintirile despre noi pe care le-a pierdut îmi punea întrebări despre cele petrecute la nunta noastră, despre naşterea copiilor şi despre cum fuseseră când erau mici, iar faptul că începea să-i pese din nou m-a făcut să reîncep să mă îndrăgostesc de el. Nu-mi pierdusem nicio clipă dragostea pentru bărbatul care fusese, iar când am recunoscut din nou acea persoană în el, sentimentele m-au potopit.

La sosirea lui Endal în casa noastră, Allen era foarte serios şi lipsit de simţul umorului, dar treptat, la cursurile de dresaj, a reînvăţat să râdă de el însuşi – şi să încerce să-i facă şi pe alţii să râdă. Vechile glume au reapărut treptat şi, împreună cu ele, micile farse.

Într-o zi, în timp ce pregăteam cina în bucătărie, Allen a intrat pe scaunul cu rotile, având în mână un săpun şi m-a întrebat, întinzându-l spre mine:

— Ţi se pare că miroase ciudat?

M-am aplecat să miros săpunul, iar el l-a împins în sus, astfel că m-am ales cu săpun pe nas. Mi-am adus aminte de prima oară când mi-a făcut această farsă, în

1982, când începuserăm să ieşim împreună. Am izbucnit în râs şi m-am întors repede cu spatele, ca să nu-mi vadă lacrimile.

Pentru mine, unul din cele mai bune lucruri era faptul că Allen reîncepea să se apropie de copii, jucându-se împreună cu căţeii. Deşi Endal primea comenzi numai de la el, Liam şi Zoe se prăpădeau de râs privindu-l cum execută toate abilităţile pe care le deprinsese şi chiuiau de încântare ori de câte ori lătra la cerere sau se rostogolea la îndemnul lui Allen.

Endal avea din naştere o gamă întreagă de lătrături, iar Allen îl învăţase să le folosească la cerere. Un expert mi-a spus o dată că un câine obişnuit are numai opt tipare vocale diferite, însă Endal avea cel puţin douăzeci, fiecare cu altă semnificaţie.

Exista un lătrat slab, pe care-l folosea cu copiii – un lătrat moale şi blând care-i face pe oameni să râdă fiindcă sună ciudat, venind de la un câine atât de mare. Mai există lătratul lui de „Salut!”, care-i surprinde pe oameni de fiecare dată: dacă-i spui lui Endal „Salut!”, el îţi răspunde cu un fel de „uuf”. Mai are lătratul care spune „Te iubesc”, lătratul care spune „Schimbă postul la TV” şi lătratul care spune „îmi mai dai o delicatesă?”. Mai există un „ruf!” mai puternic şi mai impunător, un chelălăit ca de câine de vânătoare, un lătrat sonor, din toate puterile şi încă multe altele.

Dacă Allen spunea „Blând!”, Endal lătra cu lătratul pentru copii, care era aproape ca o tuse; dacă-i spunea „Latră tare!”, îl folosea pe cel mai sonor, şi avea comenzi pentru majoritatea celor intermediare. Allen îl învăţase, de asemenea, să latre ori de câte ori se închina paharul în sănătatea reginei, doar aşa, ca distracţie la petreceri!

Cam în această perioadă, Roger, bunicul lui Allen, a fost internat în spital. Avea nouăzeci şi unu de ani şi era foarte vivace, dar într-o seară a căzut în baie, fracturându-şi femurul, şi după aceea a făcut insuficienţă renală. Allen fusese foarte apropiat de acest bunic, tatăl mamei lui, care fusese un personaj important în copilăria sa după ce tatăl

lui îi părăsise – dar nu avea nicio amintire despre el de dinaintea accidentului. îl cunoştea doar ca pe un bătrân vioi pe care-l vizitam ocazional.

Am mers să-l vedem pe Roger la spital, dar până să ajungem, el intrase în comă şi în jurul patului se adunaseră mai mulţi membri ai familiei, pentru că sfârşitul se afla aproape. Dacă Allen şi-ar fi amintit de apropierea dintre el şi bunic în perioada copilăriei sale, probabil că ar fi fost foarte amărât. Aşa însă, a înseninat atmosfera grupului, propunând să comandăm bere şi pizza. Toţi erau flămânzi, aşa că au fost de acord, şi am stat în jurul patului bătrânului într-o atmosferă aproape festivă, mâncând pizza. Poate suna ciudat, dar exact asta şi-ar fi dorit Roger. Avea un uimitor simţ al umorului – probabil că de la el îl moştenise şi Allen pe al lui – şi cred că scena din jurul patului de spital l-ar fi amuzat.

Felul cum a abordat Allen situaţia în seara aceea m-a încântat grozav. Nu putea să rezoneze la durerea resimţită de ceilalţi, dar a perceput-o şi a respectat-o. N-a făcut absolut niciun comentariu necuvenit. Mi-am amintit de vremurile de demult, cele urâte, când a refuzat să vină la înmormântarea micuţei Alice. Păream să fi străbătut cale lungă de atunci. Nu-şi recăpătase memoria, însă privea în jur, nu se mai concentra doar asupra sieşi şi învăţa să fie mai atent cu alţii.

Mă simţeam mai relaxată şi mai fericită acasă, iar activitatea pe care o desfăşurăm la Partenerii Canini îmi însenina şi ea starea de spirit. Pe lângă faptul că ajutam la instruirea grupurilor de asistenţi de dresaj şi a câinilor lor, am început să mă implic în dresajul avansat, care era efectuat când câinii aveau între paisprezece şi optsprezece luni.

Câinii deprindeau abilităţi menite să salveze viaţa, adaptate la persoana de care urmau să aibă grijă. De exemplu, erau dresaţi să meargă după ajutor dacă persoana făcea o criză de epilepsie, mai ales să scoată dopul căzii din baie în caz că-şi pierdea cunoştinţa. Dacă, în timpul dresajului, ne întindeam pe jos cu ochii închişi,

trebuiau să meargă să găsească alt instructor, să se aşeze în faţa lui şi să latre sau chiar să-l prindă de haine, ca să-l tragă spre victima care avea nevoie de ajutor. Înainte îi învăţam să şadă în faţa persoanei alese să ajute, să latre şi să-i dea cu laba pe picior, dar am renunţat după ce un câine a rănit genunchiul unui dresor în timpul unei demonstraţii, devenind un pic prea entuziast!

În fiecare zi, la întoarcerea acasă, îi povesteam lui Allen ce-am mai făcut, iar el era curios, punea o mulţime de întrebări şi asculta cu adevărat răspunsurile. Era minunat să-mi dau seama că avem acest nou interes împărtăşit! Dacă pe parcursul zilei se întâmpla ceva care mă tulbura, Allen mă asculta şi părea să-i pese. Ca urmare, mă simţeam mai puţin singură decât înainte. Relaţia noastră începea să semene cu o prietenie, deşi încă nu redevenise căsnicie.

Gracie trecuse examenul de dresaj avansat şi plecase să locuiască împreună cu un consilier regal în scaun cu rotile, alături de care duce o viaţă foarte selectă, de celebritate, frecventând ocazional cercuri regale.

După ea am avut timp de şase luni o căţeluşă pe nume Indie, iar apoi am luat un golden retriever pe nume Ikea, care a suferit o deteriorare a sistemului imunitar în urma unei infecţii intestinale. Nu era suficient de puternic ca să devină câine însoţitor, dar în loc să lăsăm să fie eutanasiat, l-am adoptat ca animal de companie.

Treptat am ajuns să fac tot mai multă muncă de voluntariat pentru Partenerii Canini, iar când m-au întrebat dacă aş vrea un serviciu plătit, cu normă întreagă, la ei, am fost în al nouălea cer. Avea să fie un serviciu de luni până vineri, de la nouă dimineaţa la cinci după-amiaza, cu concedii decente şi o săptămână întreagă liberă între Crăciun şi Anul Nou. Mi se potrivea perfect!

Ca angajată, am învăţat cum să aleg, dintr-o serie de căţei, pe cel care va deveni un bun câine însoţitor. Căutam un căţel care să nu fie chiar atât de îndrăzneţ încât să plece de capul lui şi să facă ce-i place, dar suficient de încrezător în sine încât să nu intre în panică la cel mai mic

zgomot.

Ca să le testăm reacţiile, începeam prin a duce căţeii, unul câte unul, într-un loc unde nu mai fuseseră niciodată. Îi îmbrăţişam scurt, după care îi aşezam într-un colţ şi fugeam să ne ascundem. Unii căţei rămâneau unde-i lăsam, deveneau foarte neliniştiţi şi chiar începeau să scâncească. Alţii se ridicau imediat şi o rupeau la fugă, la nimereală, fără să le pese de faptul că au fost lăsaţi singuri. Cei care ne interesau erau aceia care şedeau locului o vreme, după care se ridicau şi începeau să caute în imediata lor vecinătate, încercând să găsească persoana care i-a adus acolo.

După aproximativ un minut mergeam la căţel şi băteam cu putere din palme, ca să vedem cum reacţionează. Unii ne ignorau, alţii se apropiau de noi circumspecţi, iar alţii erau în culmea încântării să ne revadă şi se apropiau, încercând să ne sară în poală ca să ne salute.

În timp ce mă cufundam în noul şi minunatul meu serviciu, Allen devenea absorbit de solicitările de a participa la evenimente de caritate, aşa că la vremea cinei aveam mereu de discutat o mulţime de noutăţi. Într-o zi mi-am spus că reîncepem să ne plăcem reciproc. Nu mai vedeam pe faţa lui expresia aceea de iritare şi de ură pură. Ne certam mai puţin şi discutam mult mai mult.

ALLEN

Endal avea un apetit incredibil de a învăţa deprinderi noi, ca să mă ajute. Într-o zi m-am dus să scot bani de la un bancomat. Treaba era un pic cam delicată, fiindcă soarele bătea pe ecran, aşa că am introdus cârdul, iar apoi a trebuit să-mi mut scaunul, în aşa fel încât să umbresc tastatura şi să pot introduce codul PIN. Aparatul mi-a scuipat cârdul înapoi până să apuc să mă mut iarăşi în poziţia corectă ca să ajung la el; fără să i se ceară, Endal a sărit, a prins cârdul în gură, s-a întors şi mi l-a dat.

— Măi să fie! Bravo! am spus, oferindu-i o

recompensă gustoasă din buzunar.

Fireşte, văzând că isprava i-a adus o recompensă, Endal a fost dornic să-şi repete noua abilitate. Când banii au ieşit din fantă, a sărit să-i ia înainte de a apuca să-l opresc. I-am luat de la el cam neliniştit, sperând că dinţii lui n-au deteriorat bancnotele, dar n-ar fi trebuit să-mi fac griji. De regulă era foarte blând când lua obiecte pentru mine şi cel mai rău lucru care se putea întâmpla era ca obiectele să fie puţin umezite de saliva lui.

Endal era în culmea încântării fiindcă găsise o nouă modalitate de a mă ajuta, aşa că bancomatul a intrat în rutina noastră ori de câte ori ieşeam în oraş. M-am gândit să văd dacă poate să meargă un pas mai departe, astfel că într-o zi, când am ajuns la bancomat, am pus cârdul în poziţia corectă în gura lui Endal, iar el a sărit şi a încercat să-l introducă în fantă. A fost nevoie de puţin efort şi de un mic ajutor din partea mea până să-l împingă şi aparatul să-l aspire pentru procesare, dar după aceea, Endal a devenit expert la plasarea cârdului meu în tot felul de bancomate, indiferent dacă fanta corespunzătoare se afla pe lateral sau pe partea frontală.

Într-o zi, în vara anului 1999, scoteam bani de la un bancomat din Havânt. Eu eram de-acum relativ blazat în privinţa acestei acţiuni, fiindcă Endal o executa de fiecare dată perfect. Introducea cârdul în fantă, aştepta până introduceam PIN-ul, după care recupera cârdul şi banii şi mi le dădea, primind în schimb o recompensă gustoasă. În timp ce băgăm banii în portmoneu, am simţit o mână pe umăr şi o voce de bărbat a spus:

— Scuzaţi-mă, chiar l-am văzut pe câinele dumneavoastră folosind bancomatul?!

— Da. O face mereu.

Mi-am întors scaunul cu faţa spre bărbat. Acesta mi-a spus:

— Sunt reporter la *News of the World*. M-ar interesa să public un articol despre asta, dar mă întreb dacă aţi vrea să vă puneţi câinele să mai execute o dată acţiunea, ca să fac o fotografie.

— Sigur, de ce nu? am spus ridicând din umeri.

Endal a executat manevra impecabil, chiar stând nemişcat cu cârdul în gură, în dreptul fantei, ca ziaristul să poată face fotografia dorită. Ziaristul ne-a pus câteva întrebări despre relaţia noastră, după care ne-a mulţumit călduros şi ne-a spus că articolul va fi publicat duminica următoare.

Am cumpărat ziarul şi la pagina cinci am găsit articolul despre noi. Mi-a făcut plăcere şi m-am bucurat că Endal are parte de recunoaştere pentru că e atât de aparte.

Cam o lună mai târziu am primit o scrisoare care spunea că revista *Dogs Today* vrea să-l fotografieze pe Endal pentru un calendar pe care-l producea pentru noul mileniu. Presupun că cei de la revistă aflaseră despre noi prin intermediul articolului din *News of the World*. Scrisoarea spunea că, din cei doisprezece câini pe care-i vor fotografia, vor alege unul care să fie „Câinele Mileniului44 pentru revistă.

Sandra, copiii şi cu mine am stat la un hotel din Slough, cu Endal, în noaptea dinaintea şedinţei foto pentru revistă. A doua zi, în studioul fotografului, m-am simţit uşor dezamăgit când s-a decis că Endal n-are nevoie de nicio procedură de înfrumuseţare, fiind frumos aşa cum era. Endal s-a arătat foarte cooperant şi a făcut tot ce i s-a cerut.

După şedinţa foto urma să se facă anunţul privind câinele ales să fie Câinele Mileniului. Nu acordasem prea mare atenţie acelei părţi a scrisorii; eram bucuros doar că Endal va fi prezent în calendar. Dar o femeie a venit la noi şi ne-a spus că Endal va fi Câinele Mileniului şi nu mi-a venit să cred!

Am fost şi mai uluit când am fost anunţaţi că există un premiu în valoare de cinci sute de lire sterline, însă am spus imediat că banii vor merge la

Partenerii Canini. Endal era câinele lor, iar eu n-aveam nicio intenţie de a profita de pe urma lui.

Au apărut mai mulţi cameramani şi ziarişti cu

carnete de însemnări, reportofoane şi microfoane şi toţi strigau: „Unde-i Endal?” „Cum te simţi să fii Câinele Mileniului?” „Putem să vă facem o fotografie împreună?” şi „Uitaţi-vă încoace, vă rog!”. Simţeam că Endal merită toate astea.

Pe urmă am fost invitaţi la un interviu la GMTV, cu Eamonn Holmes şi Fiona Phillips. Toţi cei de la centrul de dresaj al Partenerilor Canini au sărit în sus de bucurie şi ne-au cerut să obţinem autografele celor doi, ceea ce am şi făcut. Nu-mi amintesc prea multe despre acea primă apariţie la TV. Sandra a vorbit cel mai mult, eu răspunzând doar la câteva întrebări scurte, aşa cum procedam şi la prezentările Partenerilor Canini. Endal stătea cu un aer înţelept pe canapea, privind cu mult interes toate camerele de filmat şi pe sunetişti umblând încoace şi-ncolo grăbiţi, cu microfoane. A lătrat la cerere şi s-a comportat impecabil.

Cei din conducerea organizaţiei Partenerii Canini au fost în culmea încântării datorită premiului pentru Câinele Mileniului şi a publicităţii generate de el. La scurt timp după aceea m-au invitat să devin mandatar al organizaţiei caritabile, lucru care mi-a stimulat incredibil de mult încrederea în mine însumi, încă afectată de deznodământul serviciului meu de la *Collingwood*. Poate că exista o muncă utilă pe care o puteam face, în ciuda memoriei mele deficitare, a capacităţilor cognitive vătămate şi a picioarelor inerte. Poate că, totuşi, încă nu eram de aruncat la fiare vechi! Am hotărât să mă dedic strângerii de fonduri pentru organizaţie cât de bine pot, folosind profilul mediatic al lui Endal, dacă se dovedea util.

O echipă de filmare japoneză ne-a vizitat acasă. Aflaseră că la Partenerii Canini, câinii sunt învăţaţi să deschidă maşina de spălat şi să scoată rufele, aşa că m-au întrebat dacă-l pot face pe Endal să demonstreze manevra. Asta era o deprindere pe care nu i-o predasem niciodată, aşa că eram puţin îngrijorat, dar am spus că putem încerca.

I-am pus lui Endal haina, eu am demonstrat

deschiderea uşii maşinii de spălat şi scoaterea hainelor, după care i-am cerut lui Endal s-o facă.

Spre uluirea mea, s-a dus drept la maşina de spălat, a deschis uşa, a tras rufele într-un coş plasat chiar sub uşă, după care a împins uşa, a închis-o şi apoi s-a întors la mine ca să-şi primească recompensa.

— Parcă aţi spus că nu ştie să facă asta! a exclamat cameramanul.

— Nu credeam că ştie…

Eram la fel de uimit ca şi ei.

— Totuşi, a fost puţin cam prea rapid, au spus ei. Credeţi că-i puteţi cere să repete manevra, ca să putem filma totul?

Endal s-a supus bucuros şi a scos rufele de mai multe ori, închizând şi deschizând uşa cu uşurinţă.

Viaţa mea părea să fi trecut de la nefericire şi deprimare la mândrie şi împlinire în doar doi ani. Acolo unde psihologii, terapeuţii şi medicii eşuaseră cu toţii, un labrador foarte talentat îmi transformase lumea şi făcuse ca viaţa mea să merite din nou să fie trăită.

Am învăţat să călătoresc cu trenul ca să merg la Londra, pentru a participa la numeroasele întâlniri cu presa. Fiecare nouă călătorie pe care reuşeam s-o fac îmi dădea un plus de încredere în mine. Fără Endal n-aş fi putut în niciun caz să merg şi ştiam că mă va proteja.

Într-o seară întunecoasă, după o zi de filmări la un studio din Londra, ne întorceam spre staţia de metrou Waterloo, când din umbră a ieşit un bărbat care a pornit spre mine. L-am văzut cum se uită la rucsacul meu, în trecere. A ajuns până la capătul străzii, după care s-a răsucit pe călcâie şi s-a întors spre noi. Am luat rucsacul de pe spateaza scaunului, l-am strâns la piept şi am început să manevrez roţile mai iute. Strada pe care ne aflam era pustie, aşa că m-am îndreptat, cu inima bătând cu putere, spre o şosea aflată la distanţă de câteva cvartale, pe care vedeam circulaţie.

Pe neaşteptate, Endal s-a întors spre bărbat şi a început să latre mai tare decât îl auzisem vreodată. Acesta

s-a oprit, iar Endal a înaintat spre el, continuând să latre frenetic. Am început să-mi fac griji că individul ar putea scoate un cuţit, dar, după o clipă de ezitare, el s-a întors şi a plecat rapid. N-am nicio îndoială că, fără Endal, aş fi fost jefuit.

Ne făcea plăcere de fiecare dată călătoria anuală la campionatul de la Crufts, care avea loc la Centrul Naţional de Conferinţe din Birmingham, dar în 2001, competiţia a fost amânată din cauza izbucnirii unei epizootii, care a afectat zonele rurale în primele luni ale acelui an. Competiţia a avut loc abia în mai, iar Sandra era prea ocupată cu munca pentru a ne însoţi. Câtuşi de puţin descurajaţi, Endal şi cu mine am plecat cu echipa Partenerilor Canini, ca să-i ajutăm la stand.

Aceasta era a patra participare a noastră la Crufts, aşa că aveam de-acum micile noastre rutine şi locuri în care ne plăcea să ne relaxăm. Existau în apropierea centrului de presă o saltea pe care ne puteam întinde ca să ne odihnim şi mici petice de iarbă unde-l duceam pe Endal. „E indicat să faci acum!”, îi spuneam, iar el, ascultător, îşi golea vezica. Ne-am luat cameră într-un motel care accepta câini, aproape de centrul de conferinţe, şi în prima seară, pe 24 mai, am luat cina împreună cu câţiva colegi.

După cină, am ieşit din restaurant şi am pornit să traversăm parcarea, îndreptându-ne spre camera noastră. Începea să se întunece şi dintr-un bar din apropiere se auzea zarva unei petreceri. Dintr-odată, am auzit cum porneşte un motor de maşină; o clipă mai târziu, maşina a ieşit cu spatele din locul de parcare, dând drept peste noi. În fracţiunea de secundă în care mi-am dat seama ce se întâmplă am încercat să-l împing pe Endal din calea vehiculului, dar maşina mi-a lovit scaunul şi m-a răsturnat pe asfalt.

Cred că mi-am pierdut cunoştinţa scurtă vreme, din cauza căderii. Ştiu ce s-a întâmplat mai departe doar pentru că totul a fost filmat de camerele de luat vederi ale sistemului cu circuit închis.

Deşi maşina îl izbise cu putere, Endal a trecut la

acţiune ca fulgerul. În primul rând m-a prins de haină cu dinţii şi m-a tras pe o parte, în poziţia de recuperare. Apoi a luat pătura care fusese pe scaunul meu şi m-a învelit cu ea. În cădere scăpasem telefonul mobil, care ajunsese sub maşină, dar Endal l-a găsit şi mi l-a pus lângă cap. Văzând că nu încep să vorbesc la telefon imediat, şi-a dat seama că e nevoie de mai mult ajutor, a dat fuga peste drum, în bar, lătrând ca nebunul ca să atragă atenţia.

Între timp îmi revenisem în simţiri, dar eram năucit. Nu sunt sigur ce făcea şoferul maşinii, însă cred că era foarte şocat. Oricum, Endal a fost cel care a determinat pe cineva să cheme o ambulanţă, după care s-a întors şi a aşteptat lângă mine până la sosirea ajutoarelor. Am încercat să-i vorbesc, ca să-i arăt că sunt teafăr, dar cred că vocea îmi tremura foarte tare. M-am uitat în jur şi am văzut că scaunul meu era îndoit rău acolo unde trecuse peste el roata maşinii. Aveam noroc că nu trecuse şi peste mine!

A apărut o ambulanţă; sanitarii m-au consultat pe loc, în parcare, după care m-au pus pe o targă şi m-au introdus în vehicul. Endal a urcat imediat pe rampă, după mine. Când am ajuns la urgenţe, o asistentă a încercat să-l împiedice pe Endal să intre în separeul unde stăteam şi aşteptam să fiu examinat, însă el nici n-a vrut să audă. S-a proptit lângă mine, la un pas de capul meu, de unde putea să vadă tot ce se petrecea, şi a refuzat să se clintească de acolo.

Între timp se făcuse unu dimineaţa şi în separeul învecinat un copil plângea tare, cu suspine. „Bietul copil!” mi-am spus. „Mă întreb ce caută aici la ora asta din noapte”.

Pe neaşteptate, Endal şi-a băgat botul pe sub perdeaua care ne despărţea şi a scos capul pe partea cealaltă. Plânsul s-a oprit imediat.

— O, e un căţel aici! a rostit uimit copilul.

Imaginea marelui labrador auriu a părut să-l liniştească, fiindcă n-a reînceput să plângă.

A venit un medic care m-a examinat ca să vadă dacă

am vreo comoţie cerebrală sau vreun os rupt, dar singura vătămare cu care mă alesesem erau nişte vânătăi urâte pe partea dreaptă a corpului. Scaunul cu rotile însă era terminat. Din fericire, aveam cu mine un scaun electric, care stătea la încărcat la motel, aşa că aveam să mă pot mişca.

În primele ore ale dimineţii am fost dus înapoi în camera mea. Am sunat-o pe Sandra ca s-o anunţ că sunt teafăr, iar ea a fost foarte uşurată să mă audă, fiindcă o sunase deja cineva şi o înştiinţase de accident. A doua zi, un veterinar l-a consultat pe Endal şi a spus că n-are nimic. Incidentul fusese un şoc, dar, în ceea ce mă privea, se terminase.

Eram atât de mândru de Endal, încât voiam să vorbesc lumii întregi despre el. Îmi aduc aminte că o dată ne-am întâlnit cu o echipă de filmare la staţia de metrou Waterloo, ca să-l filmeze cum deschide şi închide uşile metroului, urcă şi coboară din taxiuri şi aşa mai departe. La vremea prânzului s-au oferit să mă ducă la un restaurant, dar am spus:

— La drept vorbind, asta n-ar fi prea distractiv pentru Endal. La ora asta are nevoie să redevină un simplu câine.

Aşa că, în locul prânzului luxos, ne-am dus în Hyde Park, ca să-l lăsăm să alerge după veveriţe în timp ce noi şedeam pe o bancă, mâncând sandvişuri. Regizorul l-a urmărit o vreme, apoi a spus:

— E foarte drăguţ! Ar trebui să încercăm să-l filmăm puţin pe Endal alergând aşa.

S-au ridicat în picioare ca să discute unde să filmeze, iar Endal a venit, crezând că e chemat din nou la datorie.

— Cam bate vântul, a spus sunetistul întorcându-se spre asistentul lui. Scoţi, te rog, microfonul cel mare din geanta mea?

Înainte ca asistentul să apuce să se mişte, Endal s-a dus la geantă, a băgat botul înăuntru şi a scos microfonul cel mare şi lânos. Au rămas cu toţii amuţiţi de uimire; eram şi eu surprins. Mai devreme observasem că pe Endal îl interesa microfonul, poate pentru că era gri şi lânos, ca

un animal mic, aşa că presupun că i-a prins din zbor denumirea. Asta e Endal: un câine cu mintea mereu în priză.

Când îmi petreceam noaptea departe de casă, puteam să stau la hotel cu toată încrederea, ştiind că Endal se va îngriji de mine şi mă va feri de pericole. Dacă adormeam fără să sting luminile şi să trag draperiile, o făcea el. Se descurca şi cu comutatoarele acţionate prin tragere, şi cu cele acţionate prin apăsare şi nu aştepta să i se ceară; se gândea ce trebuie făcut şi acţiona pur şi simplu. Fără el n-aş fi avut curajul să stau singur în altă parte decât acasă.

Când organizaţia Partenerii Canini a vrut să se extindă şi în zona Yorkshire, compania de electricitate Yorkshire a fost de acord s-o sponsorizeze, cu condiţia să beneficieze de mult sprijin local. Endal şi cu mine am mers acolo ca să facem cât mai cunoscut profilul organizaţiei; am apărut într-o emisiune de după-amiaza a postului de televiziune din Yorkshire şi într-o pantomimă locală. Am fotografii cu Endal făcând cunoştinţă cu Albă-ca-Zăpada şi cei şapte pitici – a lătrat la pitici, lucru întrucâtva stânjenitor.

Întorşi la hotel, i-am dat drumul lui Endal să se plimbe pe peluza din faţă şi pesemne că a călcat pe un ciob de sticlă, pentru că la întoarcerea în cameră, pernuţele labei îi sângerau rău. L-am ridicat în braţe şi l-am dus în scaunul meu până la pat, l-am aşezat pe pat şi apoi m-am uitat în jur după *Yellow Pages*, unde voiam să caut un veterinar. Am găsit ghidul pe o poliţă a noptierei. M-am întins, dar n-am putut ajunge la el din scaun şi înainte să apuc să-l opresc, Endal a sărit jos şi mi l-a adus. Vedeam sânge peste tot şi preţ de o clipă cumplită mi-a trecut prin minte că ar putea să moară. Era ca şi cum cineva mi-ar fi strâns inima în menghină.

L-am bandajat cât de bine am putut, după care l-am găsit pe veterinarul de serviciu din localitate, care mi-a spus să-l duc la el imediat. Un şofer de taxi amabil a venit până în camera mea şi m-a ajutat să-l transport la maşină.

Tăietura era adâncă, dar veterinarul a reuşit să oprească sângerarea, cu un fel de spray.

— I-ar plăcea un biscuit? a întrebat el după ce a terminat.

Auzind cuvântul magic, Endal a sărit de pe masă pentru a căuta biscuitul promis, deschizându-şi astfel rana încă o dată. Trebuie să ai grijă când rosteşti cuvântul cu „b” în prezenţa lui!

În cele din urmă ne-am putut întoarce la hotel, Endal şchiopătând tare; eu mă simţeam stors emoţional. Nu cinasem şi eram epuizat, dar toate astea păleau în comparaţie cu neliniştea pe care-o simţisem pentru Endal. Era cea mai altruistă făptură din univers. Chiar şi cu laba rănită, sărise de pe pat ca să încerce să mă ajute, aducându-mi cartea de telefon!

M-am uitat la labradorul cel frumos şi inteligent, care-mi dăruise atât de mult, şi am simţit că se răsuceşte ceva în mine. Era o senzaţie nefamiliară, pe care n-am putut s-o identific la început. Mă durea ceva în piept văzându-l cum stă întins, cu laba rănită, somnoros, dar străduindu-se să rămână cu ochii deschişi ca să vadă dacă am nevoie de ceva. Şi atunci mi-am dat seama ce e senzaţia aceea.

Sandra îmi povestise despre o noapte în care stătuse în spital şi-l veghease pe Liam, pe atunci în vârstă de trei ani, suspectat de meningită. Îmi descrisese intensitatea iubirii pe care-o simţise pentru el în noaptea aceea şi mi-am dat seama că simţeam acelaşi lucru. Senzaţia aceea dureroasă din piept era de fapt *iubire*.

Nu ştiu dacă o percepeam aşa cum percepusem iubirea înainte de accident, dar era un sentiment imens, copleşitor.

A fost un proces treptat, fireşte, dar odată ce am ajuns să redescopăr aceste trăiri sufleteşti pierdute, am început să mă uit la copiii mei şi să văd cât de isteţi şi de amuzanţi pot fi. Am pierdut foarte mult din viaţa lor în perioada cât relaţia dintre noi n-a fost bună, din cauză că ei nu făceau decât să mă calce pe nervi, şi nu pot recâştiga

acel timp. Dar am început să vreau să-i cunosc mai bine şi să le înţeleg resorturile interioare. Spre exemplu, pe Zoe o deranja faptul că nu reuşeam să ţin minte numele profesorilor ei, aşa că am făcut un efort concertat de a mi le nota, de a o întreba cum i-a fost ziua la şcoală şi de a-mi arăta interesul. O ascultam cum exersează la clarinet şi pe Liam cum cântă la tobe şi le puneam întrebări despre gusturile lor. Nu-mi voi aminti niciodată primele cuvinte rostite de ei şi nici primii lor paşi, dar nădăjduiesc să-mi amintesc mereu râsetele lor la o emisiune TV sau cum se jucau împreună în grădină.

Şi am reînceput s-o privesc pe Sandra ca persoană, în loc s-o văd doar ca pe îngrijitoarea mea. Îmi aduc aminte că într-o zi am observat ce ochi frumoşi are, iar în altă zi am stat şi i-am admirat bunătatea faţă de începătorii de la cursul de dresaj. Pe urmă am ajuns să remarc ce râs plăcut are. Am început s-o privesc când nu-şi dădea seama şi să mă gândesc cât de norocos sunt că-mi e soţie şi ce extraordinar e faptul că a rămas lângă mine de-a lungul anilor, după accident. Mă mai gândisem şi înainte la asta, dar la modul intelectual, iar acum chiar începeam s-o simt la nivel afectiv.

Era ca şi cum Endal ar fi deschis în mintea mea o ferestruică datorită căreia puteam să ţin din nou la oamenii din jurul meu. Timp de unsprezece ani stătusem închis în propria-mi lume egoistă, în care-mi păsa de alţii doar în măsura în care ei aveau vreo influenţă asupra mea. Acum îmi dădeam seama că mă interesează ca persoane şi că-mi pasă ce se întâmplă cu ei. Poate că nu pare mare lucru, dar în realitate a fost un progres imens.

SANDRA

Vestea despre eroismul lui Endal în accidentul din parcare s-a răspândit cu iuţeala fulgerului, pentru că incidentul s-a petrecut la Crufts, unde e plin de iubitori de câini. Ziariştii au ciulit urechile şi povestea a devenit rapid ştire transmisă la nivel naţional. În scurt timp, Allen a

început să primească mai multe cereri de interviu ca oricând. Toţi voiau să întrebe cum ştiuse Endal de poziţia de recuperare – fusese dresat?

Răspunsul era că nu fusese. Câinii Partenerilor Canini sunt dresaţi să meargă după ajutor dacă stăpânul lor îşi pierde cunoştinţa. Poate că în seara aceea, în parcare, Endal încerca să tragă de hainele lui Allen ca să-l trezească, dar cred că şi-a dat seama instinctiv că poziţia cea mai sigură pentru el e pe o parte.

De atunci au făcut împreună demonstraţii şi de fiecare dată când Allen se întinde pe spate, Endal îl apucă de haină şi-l întoarce pe o parte.

Endal era mereu atent şi perseverent, chiar şi când nu era cazul. De când învăţase foarte multe despre computere, Allen începuse să ajute Partenerii Canini la instalarea de noi reţele de computere. Uneori, asta însemna să se întindă pe podea şi pe sub birouri ca să bage cablurile în prizele lor. Endal se neliniştea foarte tare când îl vedea pe Allen în poziţia aceea şi încerca să-l scoată de-acolo, trăgând de el. Într-o zi, personalul şi cu mine am râs în hohote privindu-l pe Allen cum încerca să ajungă la o priză, în timp ce Endal încerca să-l tragă de acolo.

Văzând că nu poate să-l mişte din loc, Endal s-a apucat să-l lingă pe faţă, făcându-i sarcina practic imposibilă!

Pe măsură ce povestea aptitudinilor salvatoare de vieţi ale lui Endal apărea în revistele despre câini, a început să fie nominalizat pentru tot felul de premii. Cititorii publicaţiei *Dogs Today* l-au votat „Câinele însoţitor al anului”; a câştigat un vot pe Internet drept „Cel mai special câine”, iar în 2002, compania Bonio, producătoare de biscuiţi pentru câini, a introdus pe laterala cutiilor lor un formular pe care oamenii puteau să nominalizeze un câine pentru premiul nou instaurat de companie, „Golden Bonio”. Lui Endal i s-a decernat un premiu special pentru activitatea din întreaga viaţă. L-am trimis să-şi ia singur premiul – un os mare de aur –, după care Allen a urcat în scaunul lui rampa spre scenă şi a mulţumit.

Şi apoi a urmat distincţia care a însemnat cel mai mult pentru noi: medalia de aur PDSA, care este echivalentul pentru animale al Crucii St George, cea mai înaltă distincţie britanică pentru bravura animalelor. Medalia poartă inscripţia: „Pentru eroism şi devotament faţă de datorie”.

Trei câini au primit medalia de aur în 2002, anul introducerii acesteia. Doi dintre ei – Monty şi Bulla – erau câini poliţişti care fuseseră răniţi la datorie, încercând să-şi apere stăpânii în timp ce aceştia arestau infractori periculoşi.

Endal a primit medalia pentru un devotament excepţional şi pentru toate abilităţile lui remarcabile, îndeosebi pentru că i-a adus ajutoare lui Allen când acesta a fost răsturnat din scaunul cu rotile, în ciuda faptului că fusese el însuşi lovit de maşină.

La ceremonia de decernare, prinţesa Alexandra i-a oferit medalia. Nu ne încăpeam în piele de mândrie. Medalia a declanşat un nou potop de cereri din partea presei.

Fireşte, şi alţi câini ai Partenerilor Canini au câştigat premii, dar în 2002, niciunul nu obţinuse atât de multă recunoaştere ca Endal. Devenise o emblemă a organizaţiei caritabile, un simbol uşor de recunoscut al lucrurilor bune făcute de aceasta.

Endal şi-a acceptat celebritatea cu calm şi cu obişnuita-i bună dispoziţie. îi plăcea grozav să întâlnească oameni şi să se dea în spectacol şi ar fi participat bucuros la deschiderea festivă a unei pungi de hârtie, dacă asta-i aducea o recompensă gustoasă.

Uneori cuprindeam capul lui Endal în mâini şi mă uitam în ochii lui mari, căprui, ca să încerc să-i înţeleg resorturile interioare. Adevărul e că n-are nimic ascuns.

Face puţin pe grozavul şi-i place să demonstreze de ce e în stare, dar, mai presus de orice altceva, e un câine sensibil şi plin de compasiune, căruia-i place sincer să ajute oamenii la nevoie. Ăsta-i e caracterul. Şi-l iubeşte pe Allen cu toată fiinţa lui. Cred că ştie cât de multe a făcut

pentru Allen, dar nu cred că are idee ce mult m-a ajutat şi pe mine.

Într-o seară, după o cină gustoasă, în timp ce şedeam pe canapea şi ne uitam la televizor, mi-am strecurat mâna spre a lui Allen. El mi-a luat-o imediat şi a strâns-o. Mi-au dat lacrimile. Ne-am uitat mai departe la emisiune fără să scoatem o vorbă, dar am rămas cu degetele împletite.

Am început să avem mai multe gesturi de afecţiune unul faţă de altul: o simplă îmbrăţişare în pat sau un sărut fugar în bucătărie, însă era minunat. Între noi nu exista pasiunea intensă din primii ani, dar oricum, niciun cuplu nu păstrează acea pasiune pe vecie. Eram doi tovarăşi care se bucură unul de compania celuilalt, lucru cât se poate de mulţumitor, după toate prin câte trecuserăm.

Într-o zi ne aflam la o petrecere a Partenerilor Canini. Una dintre fete tocmai se logodise, aşa că se vorbea mult despre nunţi. Cineva l-a întrebat pe Allen despre nunta noastră, iar el a spus „Nu-mi amintesc de căsătoriei A fost doar un comentariu stângaci, lucru de care el nu se mai preocupa, numai că pe mine m-a deranjat.

— Poate că nu-ţi aminteşti prima nuntă, dar pe a doua o vei ţine minte, i-am spus încet, pe negândite.

A părut nedumerit, neînţelegând ce vreau să spun. Deşi a fost un comentariu impulsiv, în următoarele câteva zile m-am gândit mai mult la idee. Citeşti despre o mulţime de oameni care-şi reînnoiesc jurămintele sau merg să li se binecuvânteze căsnicia în biserică şi mi-am dat seama că vreau să fac ceva similar. M-am gândit bine la toate implicaţiile înainte să redeschid subiectul cu Allen.

— Ce-ai spune să ne căsătorim din nou? l-am întrebat. Ca să avem o zi a nunţii pe care să ţi-o poţi aminti.

La început a părut surprins, dar apoi m-a întrebat:

— La asta făceai aluzie deunăzi? Vorbeşti serios?

Am încuviinţat cu capul, adăugând:

— Poate că am putea să ne informăm şi să vedem ce putem face.

— Da, a rostit el îngândurat. Mi-ar plăcea.

La a nouăsprezecea aniversare a nunţii noastre am avut o a doua ceremonie, una pe care Allen să şi-o poată aminti. În viaţa mea existaseră trei Allen: bărbatul entuziast, infinit de capabil şi totodată romantic, cu care mă căsătorisem, cel furios, taciturn şi egoist pe care-l îngrijisem ani la rând, şi acum partenerul mulţumit cu care împărtăşeam interesul faţă de câinii noştri. Când mă uitam în ochii lui Allen ştiam că mă iubeşte, cu toate că nu mai era demonstrativ şi nici afectuos în mod spontan. Nu aveam căsnicia în care crezusem că intru cu nouăsprezece ani în urmă, dar era o căsnicie bună, într-un mod diferit.

ALLEN

Sandra a făcut toate pregătirile pentru a doua nuntă a noastră, iar eu am lăsat-o bucuros să se ocupe de ele. Era ziua ei cea mare şi, din partea mea, putea s-o organizeze exact aşa cum voia. Mă ciupeam întruna pentru că mă simţeam extrem de norocos că e în continuare pregătită să rămână lângă mine, după toate prin care trecuserăm. Ştiam că m-am purtat oribil cu ea în cei unsprezece ani de la accident. În cea mai mare parte din acea perioadă fusesem cu toane şi opac afectiv şi n-avusesem niciun drept să mă aştept ca ea să rămână cu mine; sunt doar incredibil de norocos că a rămas, fiindcă între timp m-am îndrăgostit din nou de ea. A doua zi dimineaţă m-am trezit şi m-am întors s-o privesc cum doarme lângă mine şi m-a inundat o lumină caldă. Asta îmi doream pentru tot restul vieţii.

Iniţial, activitatea mea caritabilă a fost numai în sprijinul organizaţiilor pentru câini, dar pe măsură ce s-a aflat cum am fost rănit am început să primesc cereri de la organizaţiile caritabile militare, pentru a le vorbi bărbaţilor care-şi pierduseră membre sau suferiseră leziuni ale coloanei vertebrale în urma cărora rămăseseră paraplegia sau cvadriplegici. Eram bucuros s-o fac, dacă ei considerau că aş putea fi de ajutor, dar la început nu mi-

am dat seama cât de puternic mă va afecta. Întâlnirea cu oameni care traversau aceleaşi experienţe ca acelea trăite de mine după accident m-a dus direct în trecut.

La fel ca mine, la început au fost cu toţii convinşi că într-o bună zi vor merge din nou pe propriile picioare şi s-au împotrivit etichetei de „invalid”. La fel ca mine, au devenit teribil de furioşi văzând că progresele sunt lente şi deseori şi-au descărcat furia pe oamenii cei mai apropiaţi de ei. Şi, tot la fel ca mine, majoritatea au încercat la un moment dat să se sinucidă. Vederea lor a proiectat o lumină neîndurătoare asupra unor ani foarte întunecaţi şi m-a făcut să-mi dau seama că fusese aproape imposibil de trăit cu mine – şi la vremea respectivă n-avusesem habar de asta.

Şedeam şi le ascultam poveştile, lăsându-i să-l mângâie pe Endal în timp ce vorbeau, iar când priveam în ochii lor vedeam o fantomă a mea. Câteodată mă simţeam puţin îngreţoşat şi cuprins de panică la intrarea într-o secţie de spital, însă le datoram celor de acolo să-i ascult, să-mi păstrez calmul şi să le spun câte ceva despre povestea mea, dacă-i interesa.

În 2004, Partenerilor Canini li s-a cerut să ducă o echipă la castelul Windsor, la o întrevedere cu regina, şi să-i spună câte ceva despre activitatea organizaţiei. M-am bucurat nespus când am fost întrebat dacă vreau să merg, împreună cu Endal, deşi Sandra, din păcate, nu făcea parte din delegaţie.

Am mers la castel într-un microbuz şi am fost conduşi în curtea grajdurilor, unde fuseseră instalate rampe, ca să am acces cu căruciorul meu. Regina şi-a făcut apariţia şi câţiva dintre căţeii noştri şi-au etalat abilităţile, după care mi s-a cerut să mă prezint în faţa Maiestăţii Sale şi să-i spun câte ceva despre experienţele mele.

Regina a părut sincer mişcată când i-am relatat povestea mea. S-a arătat foarte înţelegătoare şi am constatat că e o fiinţă umană plină de compasiune sinceră. L-a plăcut cu adevărat pe Endal şi l-a tot mângâiat în timp ce vorbeam. În plus, am primit ulterior o scrisoare care

spunea că regina a fost foarte impresionată de vizita noastră.

O organizaţie caritabilă a forţelor armate m-a invitat să particip la un eveniment pe care-l organizase pentru familiile militarilor care-şi pierduseră recent viaţa în Irak şi Afghanistan. Când am sosit, am văzut durerea, furia şi nedumerirea pe feţele copiilor şi m-am întrebat ce Dumnezeu aş putea face. Era mai ales o fetiţă care, mi-au spus cei din organizaţie, nu scosese nici măcar o vorbă de când aflase de moartea tatălui ei.

Endal a observat-o în scurt timp pe micuţa cea tăcută şi, în mod evident, a hotărât că vrea să obţină o reacţie din partea ei. Fetiţa ignora pe toată lumea, întorcându-ne spatele cu gesturi bruşte, dramatice, iar Endal a început s-o imite. Ea se uita în sus, se uita şi el în sus. Ea se uita în jos, se uita şi el în jos. Fetiţa a observat cu coada ochiului ce face, dar a refuzat să reacţioneze, aşa că el a ţinut-o mai departe tot aşa: lăsa capul pe o parte, se sucea, ba chiar a ridicat laba când ea a ridicat mâna ca să-şi frece obrazul. În scurt timp, micuţa a început să se mişte intenţionat, ca să-l testeze. Endal a continuat s-o imite şi am văzut cum pe faţa ei apare încet un zâmbet când şi-a dat seama ce putere are. În cele din urmă, întreaga situaţie a devenit atât de comică, încât fetiţa a izbucnit în râs şi barierele au căzut.

Endal s-a dus la ea, iar fetiţa s-a aşezat pe podea şi l-a cuprins în braţe. Cei din organizaţie mi-au şoptit că era prima oară când o vedeau zâmbind, de la moartea tatălui ei. M-am hotărât să merg la ea ca să schimbăm câteva cuvinte.

— El copiază tot ce faci, aşa că sper că n-ai să faci ceva nepoliticos, cum ar fi să râgâi, i-am spus.

Fetiţa a chicotit şi am început să sporovăim. I-am spus că Endal are acasă un prieten pe nume Ikea, iar ea a vrut să afle mai multe despre cum se înţeleg cei doi. I-am descris cum se poartă împreună, apoi am spus:

— Lui Endal îi e dor de prietenul lui. Ţie ţi-e dor de tăticul tău?

Fetiţa s-a uitat în jos şi a dat din cap că da.

— Dă-i lui Endal o îmbrăţişare din toată inima.

Micuţa s-a conformat. A fost foarte impresionant: încă un exemplu al „efectului Endal”.

Endal a iubit dintotdeauna copiii de toate vârstele, mai ales pe cei bolnavi sau vulnerabili. Când am fost invitaţi să vizităm un cămin pentru copii cu autism, am ştiut că se vor bucura să-l cunoască. Oamenii cu autism au dificultăţi în relaţionarea cu semenii lor, din cauză că nu sunt capabili să descifreze semnele sociale pe care cei mai mulţi dintre noi le considerăm fireşti, dar cu Endal, asta n-are nicio importanţă – nu pune preţ pe regulile sociale.

Când am intrat în încăpere l-am pus mai întâi să execute o parte din feluritele sale tipuri de lătrat, la diferite comenzi din partea mea, şi asta a captat atenţia copiilor, făcându-i să privească dincolo de micile carapace protectoare în care trăiesc.

— Muşcă? a întrebat o fetiţă.

— Nici măcar o dată în toată viaţa lui, am răspuns sincer.

Temători, au venit să-l mângâie, iar el a plecat capul, ca să-i lase. Le-am arătat jocurile pe care le joacă Endal cu Kong, jucăria lui, şi cum ridică obiecte scăpate de mine, şi copiii au fost complet captivaţi. Unii au vrut să-l îmbrăţişeze şi m-am temut că-l vor strânge prea tare, dar Endal a suportat totul fără protest.

Endal încurajează oamenii să simtă din nou căldură şi afecţiune, aşa cum m-a încurajat pe mine: fiind complet neameninţător, fără să judece absolut deloc, oferind doar un nivel de comunicare la care lor le e imposibil să nu reacţioneze. Mă simt de fiecare dată foarte mândru şi smerit când îl văd că li se oferă astfel. Alţi oameni beneficiază de efectul Endal timp de câteva ore sau o după-amiază, dar eu am avut norocul de a-l avea practic toată viaţa lui.

Esenţa vieţii lui Endal a fost devotamentul lui faţă de mine – care e absolut. Suportă aproape orice, atât timp cât mă aflu în preajmă. Dacă trebuie să merg la toaletă fără el

şi să rog pe altcineva să-i ţină lesa, stă şi priveşte în direcţia în care am plecat până mă întorc şi niciun cutremur sau uragan nu l-ar putea clinti din locul lui. Când trebuie să fiu ridicat cu elevatorul hidraulic într-un avion, de regulă o însoţitoare de bord îl urcă pe Endal pe scară, iar el rămâne în capul scării şi se uită până ajung lângă el.

Mi-ar plăcea să cred că am câştigat acest devotament, însă nu e aşa. Nimeni n-ar putea să-l câştige. Endal şi-ar da viaţa pentru mine într-o clipită, după cum a arătat în ocaziile din trecut când m-a apărat fără să se gândească o secundă măcar la propria-i siguranţă. În primii ani am fost morocănos şi nerecunoscător şi l-am considerat drept ceva care mi se cuvine. După ce am învăţat să-l iubesc mi-am dat toată silinţa să-i fiu tovarăş de joacă şi să mă asigur că are tot ce-şi doreşte.

După ce Endal a împlinit zece ani, în decembrie 2006, Sandra m-a întrebat cu şovăială dacă m-am gândit ce voi face când va sosi momentul să-l pensionăm. Endal continua să şchiopăteze ocazional, începea să surzească puţin şi obosea mai repede decât înainte. Mi-am dat seama că voi avea nevoie de un alt câine, dar pur şi simplu nu mă puteam gândi la viaţa fără Endal.

Am discutat şi am tot discutat pe tema asta, iar între timp, Sandra le-a spus celor de la serviciu că suntem în căutarea unui câine şi a cerut crescătorilor cu care lucrau să ne înştiinţeze când se năştea o serie de pui potrivită. Eu am declarat categoric că vreau alt labrador auriu, mascul.

— O să-l botezăm EI, am spus. Prescurtare de la Endal Junior.

Am convenit totodată că trebuie să existe o perioadă consistentă de suprapunere, astfel încât EI să poată învăţa de la Endal ce am nevoie şi cum să procedeze. Nu eram prea optimist că vom găsi un câine care să aibă măcar a zecea parte din calităţile lui Endal, dar am acceptat că e drept să-l lăsăm să se pensioneze.

SANDRA

În vara anului 2008 am primit un telefon prin care eram anunţaţi că există o serie de labradori aurii pe care am putea dori să mergem să-i inspectăm. Allen şi cu mine am mers la crescător ca să-i vedem. Imediat ce am ajuns, un căţel a ieşit glonţ din ţarc, mânjit pe tot capul cu pământ, aşa că l-am poreclit „Cap Murdar”. Mi-am spus instinctiv că acela va fi alesul.

Allen era foarte tăcut, stătea doar şi observa, aşa că am făcut testele obişnuite ale Partenerilor Canini pe toţi trei băieţii din serie. I-am scos pe un câmp şi doi dintre ei au luat-o la fugă, bucuroşi de libertate, dar Cap Murdar a venit şi a încercat să se caţere pe noi, voind să se joace. Era clar că e cel care vrea să se afle în preajma oamenilor şi i-am spus lui Allen că, după părerea mea, ar trebui să-l luăm.

— Nu ştiu ce să zic, a spus el. Nu sunt sigur că asta vreau.

L-am rugat pe crescător să-l păstreze cât timp va fi nevoie ca să-l conving pe Allen, însă nu reuşeam să-l determin să ia o hotărâre. El avea să fie cel blocat acasă, îngrijind de noul căţel, aşa că înţelegeam că e un lucru la care trebuia să se gândească. Săptămânile treceau şi Allen întâmpina greutăţi reale în privinţa ideii de a-l înlocui pe Endal. Am atins limita de opt săptămâni, când căţeii erau gata să plece la noul lor cămin, şi abia când i-am spus că probabil căţelul va fi luat de altcineva, a telefonat în sfârşit şi a întrebat: „Putem veni să-l luăm?” Şi aşa, un nou ghemotoc de energie nestăpânită a apărut ca o explozie în casa noastră.

Ciudat a fost faptul că Endal părea să ştie, cumva, ce se petrece. Oamenii spun că n-ar trebui să le atribuim câinilor trăiri sufleteşti omeneşti, dar jur că Endal s-a uitat la acest căţel apărut în casă şi şi-a zis: „Hei, acum pot să mă relaxez!” A doua zi dimineaţă, când Allen s-a trezit, Endal a lenevit pentru prima oară în viaţa lui. A dormit atât de mult încât a trebuit să mergem să ne convingem că se simte bine. Era prima lui zi la pensie şi hotărâse s-o ia cu binişorul – şi avea tot dreptul.

Fireşte, EI n-a putut începe imediat să lucreze pentru Allen. Trebuia să înveţe lucrurile elementare, cum ar fi regulile de toaletă, statul în coş, să nu sară în sus şi să nu latre, iar pentru asta e nevoie de săptămâni bune. Allen a folosit totdeauna tonuri diferite ale vocii ca să atragă atenţia fiecărui câine, iar pentru EI a adoptat unul ascuţit, scârţâitor, care mă făcea să mă prăpădesc de râs. A început totodată să folosească un dispozitiv manual care emitea pocnituri. Când ai în casă trei câini, trebuie să arăţi foarte clar căruia i te adresezi şi să poţi să-i încremeneşti locului oricând, iar Allen a reuşit asta perfect.

EI e un pui vioi, dar deştept, care pare dornic să înveţe şi copiază tot ce vede la Endal şi la Ikea. Dacă aceştia aduc corespondenţa de pe covoraş, a doua zi EI se va grăbi să ajungă acolo primul. Probabil că va umple scrisorile de salivă şi le va distruge înainte să ni le aducă, dar instinctul de a ne ajuta e prezent. L-a observat pe Endal deschizând pentru Allen uşile bufetului din bucătărie când Allen strângea vasele spălate, iar într-o dimineaţă EI a intrat când eu eram în bucătărie, a tras de sfoara legată de mâner şi mi-a deschis uşa. M-am uitat în jur: Endal urmărea scena din culcuşul său, de parcă ar fi fost mândru de elevul lui cel strălucit.

Pe EI îl cumpărasem direct de la crescător, iar Ikea era al meu de când îl adoptaserăm, dar Endal continua să aparţină, pe hârtie, Partenerilor Canini. Când s-a apropiat de pensionare, am întrebat dacă ne-ar putea fi încredinţat oficial, iar cei de la organizaţie au acceptat bucuroşi.

Ştiu că pentru Allen a însemnat foarte mult că Endal a devenit în sfârşit câinele „lui u şi că nu i-l mai putea lua nimeni. A fost foarte mişcat. După aceea am discutat despre fixarea unei zile de pensionare pentru Endal, când va înceta să mai apară în public şi va sta acasă, pentru a se odihni mai mult. Am convenit asupra unei date de care ne despărţeau doar câteva săptămâni, fiindcă în ultima vreme părea foarte bătrân şi lent. Dar, cum s-a dovedit, întâmplările aveau să ne oblige să luăm măsuri mai devreme decât ne gândiserăm.

ALLEN

La începutul lui septembrie 2008, Endal şi cu mine am avut o săptămână încărcată. British Airways i-a conferit insigna de aviator, după cincizeci de zboruri cu ei, aşa că ne-am înghesuit într-o maşină şi am mers pe aerodromul Southampton ca s-o primească. După aceea am plecat la Londra, la o ceremonie de decernare de premii la Albert Hall, la care a fost prezent prinţul Charles. Pe urmă am avut de vizitat o şcoală şi Endal a trebuit să dea o mică reprezentaţie la fiecare din aceste evenimente. A doua zi dimineaţă, când s-a trezit, abia s-a putut da jos din culcuş. Sigur, avusese mereu osteocondrită, dar nu fusese atât de şchiop de ani buni, nici măcar după şedinţele foto îndelungate. Acum nu mai şchiopăta doar cu labele din faţă, ci părea să aibă probleme cu toate patru.

Endal avea doi veterinari – unul pentru chestiuni cotidiene şi altul specializat în probleme articulare. L-am dus mai întâi la specialist. În ziua aceea, medicul avea în cabinet un student la medicină veterinară.

— Să-l vedem cum merge, a cerut doctorul.

L-am scos pe Endal afară, pe stradă, şi a reuşit să meargă.

— Acum să-l vedem alergând uşor.

Însă Endal a încremenit complet când a încercat. Medicul şi studentul au trebuit să-l ducă pe sus înapoi în cabinet şi să-l aşeze pe o masă. Veterinarul a început să-i palpeze labele, ceea ce l-a făcut pe Endal să schelălăie de durere. Medicul ne-a arătat că ambele labe din faţă erau foarte inflamate.

— S-a întâmplat următorul lucru: deşi laba dreaptă e principala problemă, el a încercat să compenseze folosind-o excesiv de mult pe cea stângă, aşa că acum sunt probleme şi cu aceea. Din cauza asta, a încercat să-şi folosească labele din spate, iar acum cedează şi ele, ceea ce-l face şchiop de toate patru picioarele.

Pe lângă problemele cu labele, Endal avea de o

vreme probleme cu spondilita anchilozantă, o afecţiune care face ca vertebrele să fuzioneze. Un specialist în sistemul osos din altă secţie a clinicii a venit să participe la discuţie.

Sandra şi cu mine ne aşteptam ca medicii să-i sporească probabil medicaţia şi să-mi ceară să-l las să se odihnească o săptămână, două, aşa că spusele lor au venit ca un trăsnet din senin.

— În esenţă, a spus primul veterinar, dacă mi-aţi cere să eutanasiez câinele acesta acum, aş da curs cererii.

Nu-mi venea să-mi cred urechilor! M-am uitat la Sandra: ochii îi înotau în lacrimi şi se ţinea strâns de marginea scaunului. L-am privit pe Endal, îngrijorat că ar putea înţelege ce spunem, dar el stătea nepăsător.

— Se pune problema calităţii vieţii, a continuat medicul, şi cu toate că încă nu s-a atins pragul, el ar putea să fie foarte aproape.

Am început să tremur. Nici eu, nici Sandra n-am zis nimic, dar bănuiesc că medicul şi-a dat seama după reacţiile noastre că nu eram pregătiţi să luăm în calcul această variantă. Pentru mine părea o barbarie. Cum m-aş fi putut gândi să-mi omor cel mai bun prieten, tovarăşul credincios, când el încă-şi iubea viaţa?

Medicul a continuat:

— Alternativa ar fi gestionarea durerii, atât timp cât are o calitate a vieţii decentă. Pot să vă dau nişte analgezice pe bază de morfină care-i vor alina durerea, dar îl vor ameţi. Sugerez să i le daţi seara, înainte de culcare.

Endal lua de ani buni un antiinflamator nesteroid pentru ameliorarea artritei, iar medicii au spus că ar trebui să creştem doza. Veterinarul a sugerat ca Endal să doarmă la parter, în loc să încerce să urce scările, să facă doar plimbări foarte scurte şi, mai ales, să nu mai sară să-şi pună labele în poala mea când mă aflu pe scaunul cu rotile – poza clasică cu Endal şi Allen –, fiindcă de fiecare dată când sărea la loc jos, asta-i zguduia articulaţiile.

— Dacă putem să gestionăm durerea şi să facem schimbările de stil de viaţă, ar putea să mai aibă de trăit o

vreme – cât, nu ştie nimeni. Va trebui să găsiţi nivelul la care analgezicele dau rezultate, fără să-l năucească prea tare. Există un platou pe care câinele îl poate găsi singur.

M-am concentrat din răsputeri, hotărât să ţin minte toate instrucţiunile. Sandra părea tot amorţită de şoc. M-am întins şi i-am strâns mâna.

După consultaţie l-am dus pe Endal în maşină şi am plecat într-o tăcere deplină, Sandra având deosebită grijă să evite gropile de pe şosea care ar fi putut să-i zguduie articulaţiile. Nici ea, nici eu nu puteam suporta nici măcar să repetăm spusele veterinarului. L-am dus pe Endal în casă în braţe, l-am aşezat în culcuşul lui şi în seara aceea i-am dat o cină foarte specială şi o mulţime de bunătăţi.

Am început să-i administrăm analgezicul, dar nu în doze mari. Voiam să atenuăm durerea, însă nu să-i dăm atâta medicaţie încât să nu mai simtă niciun junghi şi să facă vreo prostie, de exemplu să încerce să fugă după o veveriţă sau să înoate de-a curmezişul unui lac. Artrita nu poate fi vindecată, dar poate fi gestionată, dacă eşti atent, şi cred că Endal îşi dă seama că acum trebuie să fie circumspect.

Când îi scot pe Endal şi EI împreună la plimbare, Endal îl lasă pe EI să-i ocupe locul tradiţional, la dreapta mea, iar el merge mai în spate, apărându-ne pe amândoi. EI pur şi simplu îl adoră. Când îi deschid cuşca dimineaţa, se duce imediat la Endal şi-l linge pe faţă, ca să-l salute. Am sperat mereu că vor avea mai mult timp să lucreze împreună, ca să putem să ieşim în trei, iar EI să înveţe de la Endal cum trebuie să se poarte, dar n-a fost să fie. Endal nu mai e în stare să mă însoţească în călătorii. Ikea o face acum mai des decât el, iar EI învaţă cu iuţeală.

Lucrurile au devenit mult mai dificile pentru mine când Endal a încetat să mai lucreze. Era o sâcâială teribilă când scăpăm un obiect şi nu puteam ajunge la el sau când trebuia să scot ceva din rucsac ori să mă întind ca să achit o halbă de bere în localul nostru fără ajutorul lui. Îmi lua mult mai mult timp să urc în autobuz, să merg în faţă ca să-i achit şoferului cursa, apoi să mă întorc ca să parchez

în spaţiul pentru cărucioare cu rotile, şi asta însemna că autobuzul trebuia să rămână oprit mai multă vreme în staţie. N-am suficientă încredere să iau un avion şi să stau peste noapte singur într-un hotel, fără Endal, aşa că-mi lipsesc aspectele sociale active ale vieţii pe care o duceam împreună înainte.

Însă acum obosesc mai repede şi deseori adorm pe canapea, seara, cu Endal lângă mine. Există toate semnele că eşti va putea să-i preia rolul, pas cu pas, şi peste un an voi putea să circul şi să fiu iarăşi la fel de mobil ca înainte.

EPILOG – SANDRA

În fiecare seară, când plec de la serviciu, îl sun pe Allen din maşină. E momentul nostru de punere la curent, când ne împărtăşim reciproc detaliile zilei – unde am fost, cu cine ne-am întâlnit. Allen îmi spune ce a plănuit pentru cină şi uneori fac o sugestie privind legumele care ar merge cu felul respectiv. Vorbim despre toate, aşa încât, când ajung în casă, să mă pot deconecta. Asta a ajuns să facă parte din rutina noastră şi e una din căile pe care mă relaxez după stresul serviciului.

Când sosesc, Allen a pus deja cina la preparat, iar EI aleargă de colo-colo, jucându-se. Învaţă repede, dar, ca orice copil, încă i se mai întâmplă să fie incredibil de nesăbuit. O dată l-am văzut încercând să fure din gura lui Ikea o recompensă gustoasă, dar şi-a primit imediat pedeapsa meritată – un lătrat aspru şi o muşcătură uşoară. Endal seamănă mai mult cu un părinte excesiv de indulgent, care zâmbeşte privindu-şi copilul preferat cum învaţă să se descurce în lume.

Liam şi-a început cariera de manager la un supermarket, însă continuă să locuiască împreună cu noi, deşi abia se simte, la cât de puţin timp petrece acasă. Zoe a devenit educatoare calificată şi are apartamentul ei, dar apelează la mine dacă are nevoie să zugrăvească o cameră sau să-i împrumut nişte bani până la sfârşitul lunii. Copiii nu mai au prea multă nevoie de noi, ceea ce înseamnă că

Allen şi cu mine avem mai mult timp de petrecut în cuplu.

În noiembrie 2008 am avut a douăzeci şi cincea aniversare a primei noastre nunţi, lucru care m-a făcut să mă opresc şi să reflectez la uriaşele schimbări de viaţă prin care am trecut. Bărbatul cu care m-am căsătorit în 1983 era un subofiţer de marină ambiţios, competitiv şi entuziast, cu un simţ al umorului grozav şi multă, compasiune. În prezent e tot competitiv şi tot are un simţ al umorului excelent, dar viaţa lui se axează, pe a-i ajuta pe alţii. Sunt nespus de mândră de tot ce a realizat!

Cu toate că Endal e pensionat, tot mai primim invitaţii la evenimente mediatice, dar în majoritatea serilor putem fi găsiţi acasă, relaxându-ne împreună. Avem două canapele, însă îl răsfăţăm pe Endal lăsându-l să ocupe una, dacă n-avem musafiri. Doarme pe spate, cu labele depărtate, părând că stă foarte comod şi uneori sforăind uşor. Starea lui e acum stabilă şi se bucură de o pensie confortabilă.

Nu ne-am sărbătorit nunta de argint în ziua respectivă, dar plănuim o croazieră care ne va duce din San Diego spre sud, prin Canalul Panamá. Allen mi-a descris cum înconjoară jungla vaporul de o parte şi de alta, şi pare minunat.

Acum prefer să privesc spre viitor şi nu spre trecut. Am trecut prin multe, însă am supravieţuit şi acum avem o sumedenie de lucruri bune pe care să le aşteptăm cu nerăbdare. Am avut norocul să-l găsesc pe bărbatul alături de care vreau să îmbătrânesc, şi asta e o mare binecuvântare. Faptul că se pricepe să adopte voci caraghioase şi să dreseze câini să folosească bancomate e doar cireaşa de pe tort.

NOTĂ DE FINAL:

În martie 2009, Endal a murit liniştit în braţele lui Allen. Vorbind la propriu, e de neînlocuit, dar la 6 aprilie, Endal Junior, în vârstă de zece luni, şi-a îndeplinit prima misiune oficială, ducându-l pe Allen la un prânz la Staţioners' Hali, în Londra, şi descurcându-se bucuros cu

trenul, metroul, barierele rotative şi un taxi EI a lătrat o dată la toastul de credinţă şi de două ori la mulţumiri. Allen a spus: „Câteva perechi de ochi din încăpere s-au umplut de lacrimi, inclusiv ai mei, şi cred că Endal privea spre noi cu mândrie”.